

Hogere Graad 1^e jaar

MUZIEK → GESCHIEDENIS

→ BELUISTEREN

MUZIEKACADEMIE

**Maasmechelen
Lanaken**

JEUGDMUZIEKSCHOOL

Bree

Cursusjaar 2012 – 2013

Jean-Pierre Demoustiez

HET BELANGRIJKSTE VAN DE MUZIEK STAAT NIET IN DE NOTEN ...

Mahler

INLEIDING

FAQ of MEEST GESTELDE VRAGEN

1. Wat houdt deze cursus precies in? Heel wat, lees daarvoor volgende bladzijden
2. Moet je een bepaalde voorkennis hebben? Nee, maar het is altijd meegenomen
3. Hoeveel jaar duurt de cursus? 3 jaar
4. Is er ook een syllabus bij de cursus of wordt er een bepaald boek bij deze cursus gevolgd? Ja, digitaal via website www.educ-art.info
5. Is deze cursus nog geschikt voor volwassenen (55 jaar)? Absoluut; er staat geen leeftijd op. Alleen van belang is zin voor muziek, kunst, algemene vorming, dus zin in leven ...
6. Moeten er aan het einde examens gemaakt worden? Ja, lees verder eerste bladzijden

Studielast:

1. 70 lessen per jaar en dit à 2 uren les tijdens schooljaar
2. Voorbereiding lessen en nastudie lessen: erg individueel volgens tijd, sociale druk, motivatie ..
3. Voorbereiding presentatie: erg individueel, maar tenminste 10u

Doel / voorwaarden:

- kennis muziekgeschiedenis en algemene geschiedenis
- kennis muziek (cultuur, opvattingen, componisten, publiek)
- kennis muziektheorie (terminologie, analyse, stijlelementen)
- ontwikkeling van **luistervaardigheid** crf. kijkvaardigheid schilderijen of leesvaardigheid boeken

Eindterm: na een opleiding van 3 jaar is de cursist in staat een gedegen gedocumenteerde mening te geven over de praktijk van de voornamelijk Westerse muzikale cultuur.

Grenzen van een dergelijke scholing ofte maak- en kwetsbaarheid:

1. een zekere bescheidenheid aan de dag leggen: het is onmogelijk alles te behandelen
2. streven naar volledigheid is niet haalbaar
3. er wordt gestreefd om de hele muziekgeschiedenis te bespreken
4. muziekvergelijkingen en cross-over staan centraal
5. in de cursus worden veel links gelegd met wikipedia en you tube: niet alles wordt in extenso behandeld; aan de leerling om buiten de lessen zichzelf naar behoefte / interesse te verdiepen: de syllabus ondersteunt verdiepingszin
6. muzikale inbreng van de leerlingen wordt ten zeerste gewaardeerd

EXAMENOPDRACHT:

Elk studiejaar bestaat uit twee semesters en aldus wordt er per schooljaar twee maal geëxamineerd: eind januari en eind mei/begin juni. De leerling houdt hierbij een muzikale presentatie voor de klasgroep van ongeveer 15' over een muziekonderwerp waarvan de inhoud (in)direct te maken heeft met hetgeen in dat semester behandeld is geweest.

Naast het aantonen van een zekere kennis omtrent muziekbeluisteren zijn de presentaties tevens een voorbereiding op de allerlaatste presentatie van de opleiding en wel eind derde schooljaar (voor procedure hiervan zie verder) want dan hoort de derdejaars leerling een presentatie te geven aan een externe jury. Bij een voldoende cijfer wordt de leerling een getuigschrift overhandigd over de drie jaren les volgen.

Bij de tweejaarlijkse examenopdracht vergelijkt de leerling ten minste twee muziekkuitvoeringen van een bepaald muziekwerk waarvan de stijlperiode behandeld is tijdens het voorbije semester;

Praktisch:

De leerling geeft een korte beschrijving van het muziekwerk, plaatsing in de tijd, de componist enz. Vervolgens geeft de leerling aan welk **fragment** hij/zij wenst te vergelijken; de leerling motiveert de keuze en geeft een eigen mening + verantwoording; de leerling geeft ook aan in hoeverre de uitvoering al dan niet historisch gezien kan worden en biedt mogelijke interpretaties aan; dit geheel wordt door de leerling mondeling voorgesteld aan de klasgroep; desgewenst kan de leerling interactief handelen met de klasgroep; de klasgroep kan ook vragen stellen; de leerkracht stuurt het geheel en stelt eveneens vragen.

De presentaties zijn niet bedoeld als een schifting maar als een oefening en tegelijkertijd als een verder verloop van het leerproces en de leerinhoud maar die nu door de elke leerling individueel wordt voortgezet.

VOORBEELDEN:

vergelijking

- cross-over *With a Little help from my friends* van de Beatles en Joe Cocker
- Josquin Des Prez *Ave Maria* van het Hilliard Ensemble en
- Beethovens *Symfonie 4* deel 1 intro van Karajan en Carlos Kleiber
- De Vaqueras troubadourslied *Kalenda Maya* van Clemencic Consort en Philipp Pickett
-

Het spreekt voor zichzelf dat deze examenaanpak heel wat positieve effecten heeft. Leerlingen kiezen zelf een muziekwerk en leveren hierdoor heel wat relevante nieuwsaarde aan de groep. Niet zelden zijn er leerlingen die door hun opzoekwerk op originele weinig gehoorde of gekende informatie vallen. Dit komt het hele groepsontwikkeling ten goede.

Vragenlijst ter ondersteuning van de examenopdracht:

Wie is de componist en in welke context componeerde deze componist je gekozen muziekwerk?

Waarover gaat het door jou gekozen muziekwerk?

Is er sprake van historische en/of maatschappelijke verbanden en het muziekwerk?

In welke stijlperiode situeert zich je gekozen muziekwerk?

Over welk genre gaat het en hoe zie je dat aan de vorm/structuur van het werk?

Geef de overeenkomsten en vooral de verschillen tussen de twee uitvoeringen van je gekozen muziekwerk (zie lijst parameters).

Kun je aangeven hoe de uitvoerende dirigenten (en/of regisseurs enz.) denken over dit werk en merk je dat aan de wijze hoe het werk wordt uitgevoerd?

Kun je aangeven welk werk het meest historisch uitgevoerd wordt en waarom?

Welk fragment komt het meest overeen met de bedoeling/het drama van het muziekwerk?

Waarom heb je overigens voor dit muziekwerk gekozen?

Heb je een voorkeur voor een bepaalde uitvoering en waarom?

Mogelijk te vergelijken PARAMETERS:

1. Stemgebruik; karakter van de stemmen
2. Instrumentengebruik
3. Klankverschillen
4. Regieverschillen
5. Leestempo
6. Tekstexpressie (mede-klinkers, ook tekst begrijpen en naar uitvoeren)
7. Tempo: traag, snel en verklaren; eenheid van tempo
8. komt de uitvoering over vs. nootjes aframmelen; hoe hoor/voel je dat?
9. frasering
10. zangerigheid; vibrato
11. dynamiek
12. motorisch karakter
13. articulatie
14. naval op akkoord
15. te snel, te traag
16. afspraken
17. rol dirigent cq. muzikanten
- 18.

Tere schoonheid

Vol gevoel

Expressief: blij, melancholie, heimwee

Sacraliteit, spiritualiteit

Opmerking:

Het is vaak interessant om uitvoeringen uit te kiezen die in tijd erg verschillen, bv. een uitvoering van 1960 vergelijken met een recente uitvoering van zegge 2010. Dit is echter haast niet meer te doen, ook al is de analoge opname digitaal verwerkt. Dit heeft veel te maken met de technologische ontwikkelingen. Het gaat dus niet zozeer om de muziek op zich maar 'storende' effecten van opnametechnieken.

EINDEXAMENOPDRACHT

Op het einde derde leerjaar geeft de leerling geen klaspresentatie maar een presentatie aan een jury. De bedoeling is hetzelfde als de eerdere presentaties maar de leerling dient nu wel een paper voor te bereiden. Deze paper ontvangt de jury een week voor de presentatie.

Tijdsplanning:

1. Begin maart overleggen met leerkracht welk onderwerp de leerling kiest
2. Eind maart zijn, steeds in overleg met de leerkracht, de grote lijnen van de presentatie op papier.
3. Tijdens de maand april wordt de paper, steeds in overleg met de leerkracht, definitief uitgeschreven en liggen de muziekvoorbeelden vast op een medium (stick, dvd enz.).

4. De paper wordt in drievoud ingeleverd bij het secretariaat muziekacademie. Het secretariaat zorgt er voor dat de paper bij de jury terechtkomt.
5. Eind mei/begin juni wordt het examen afgelegd voor de jury. De jury bestaat uit twee externe leden (leerkracht en/of muzikanten)

	FM	
	↓	
KLARA	89,9	
NL4	94,5 en 98,7	zondagmiddag vanaf 16.30 u het programma Diskotabel , onderdeel De vergelijking v.a ± 17u;
RTBF 3 Musiq 3	99,5	zondagmiddag om 16.00 u het programma Table d'écoute . Dit programma wordt op donderdag om 24.00 uur herhaald. Verdere informatie op www.tablecoute.blogspot.com .
WDR 3	99,?	

WAT IS MUZIEKGESCHIEDENIS-GESCHIEDSCHRIJVING?

Historisch bewustzijn noodzakelijk?

- feit: Bach leefde eerder dan Stravinsky
- interpretatie: Beethoven is beïnvloed door Haydn en Mozart
- oordeel: Wagner en Verdi zijn belangrijker operacomponisten dan Von Weber of Bizet

Dragen dergelijke gegevens bij aan het begrijpen van muziek? Want:

Geschiedschrijving is subjectief, dus moeilijk te definiëren; afhankelijk van tijdsbeeld:

- Grieken, Middeleeuwen: muziek is filosofie en wiskunde enz.
- Moderne tijd: o.i.v. Verlichtingsdenken
- Dus: - in hoeverre is muziekgeschiedenis natuurlijk?
- in hoeverre is muziekgeschiedenis een must om muziek naar haar waarde (kunnen) beluisteren?

1775 e.v. 1° (!!!) belangrijke 'moderne' muziekgeschiedenissen
(nodig om te luisteren naar muziek?)
Charles Burney
J. Hawkins
J.N. Forkel

19° tot zelfstandige discipline

20° verschillende benaderingen (eigen doelstellingen + methoden)

Zeven categorieën muziekgeschiedschrijving:

1. biografische (narratieve, gebeurtenissen) (Ariès, Eco)

leven en karakter verklaart composities van componist

- tragische liefde → droevige S
- egocentrisme Wagner → gigantische drama's (Ring)
- Chopin tbc → gevoelige muziek
- dus: weinig interesse in analyse van concrete composities

2. structuralistische

- relaties en structuren die het muzikleven en muzikale praktijk bepalen in bepaalde periode: structuur Middeleeuwen geeft; keizerrijk neigt tot ...
- dus: weinig interesse in analyse van concrete composities

3. ideeëngeschiedenis

bepaalde tijdsgeest = bepaalde spirituele eenheid

- nadruk op concepten, theorieën en ideeën, vandaar periodisering in barok, romantiek enz.;
- dus: weinig interesse in analyse van concrete composities

4. hermeneutische geschiedschrijving (Dilthey, Gadamer)

eerst begrijpen dan verklaren

- uitlegkunde, **interpretatie** van muziekwerken m.a.w. veel interesse in analyse van concrete composities
- reconstructie scheppingsproces, incl. intenties en historische situatie

5. hypothetisch -deductieve geschiedschrijving (Popper)

voor-onderstelling → daarvan **afleiden** → bewijsmateriaal aanvoeren

- westerse geschiedenis ontwikkelt/groeit naar toenemende rationalisatie en permanente vooruitgang
- steeds afwisseling in romantische en klassieke fasen
- geschiedenis van stijl, genre enz. volgt natuurlijk patroon, innerlijke dynamiek
 - o stijlvb.: ontluiken – bloei – afsterven
 - vroeg ME - klassieke ME – late ME
 - vroegbarok – hoogbarok – laatbarok
 - o genrevb.: ouverture opera – synfonia – symfonie klassiek - symfonie rom.

6. immanente theorieën

muziek verandert/ontwikkelt door haar **eigenheid**, ter wille van zichzelf en ook door en 'in' componist

- dodecafonie (Schönberg e.a.) ontstond als een zoektocht omdat oudere vormen hun betekenis of populariteit verloren hadden en niet omdat de spanning van WO-I voelbaar was ...
- niet buitenmuzikaal of door externe factoren

7. expressionistische theorieën

muziek verandert/ontwikkelt vanuit behoefte aan nieuwe **uitdrukkingsvormen**

- van Beethoven beëindigt de finale van S9 vocaal: de expressie van de nieuwe idealen van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid kon hij niet meer uitdrukken op basis van de 'oude' vorm van de symfonie
- de evolutie van jazz en pop zijn een continu proces van uitdrukkingsbehoeften van de jeugd die zich dat tevens economisch kan veroorloven
- er is sprake van interpretatie van de muziekgeschiedenis vanuit buitenmuzikale inhouden zoals politiek, economische en sociale structuren of gebeurtenissen
- deze benadering vond vooral ingang vanaf de 20^e eeuw

Slotsom:

- ziet er erg complex uit
- al deze benaderingen zijn nuancerings van twee extreme benadering:
 - o volledig gericht vanuit muziekimmanentie
 - o volledig gericht vanuit de historische context
- geen enkele benadering geeft volledigheid weer
- vaak sprake van combinaties
- te gebruiken als ideaaltypen of als hulpmiddel bij het verklaren of interpreteren van allerlei muziekverschijnselen

Dit leidt tot de centrale kritische vraagstelling:

Stel steeds de vraag: *wie zegt dit en op grond waarvan?*

Casuïstiek:

De muziek van Wagner en zijn (veronderstelde cq. vermeende) antisemitisme in relatie tot de (misbruikte) notie van Übermensch van Wagners tijdgenoot, de filosoof Nietzsche. Heeft dit antisemitisme en het begrip Übermensch, respectievelijk resulterend in de weigering om Wagner uit te voeren in Israel en de nazistische recuperatie van het begrip Übermensch – met alle gevolgen van dien -, te maken met de interpretatie van de muziek van Wagner.

Toepassingsoefening:

1. welke categorieën van muziekgeschiedschrijving zijn in volgende tekst herkenbaar?
2. Wat beleef/ervaar je bij beluistering van dit werk?
3. Welke uitvoeringsverschillen hoor je in de twee luistervoorbeelden?

DE PARTITUUR Klara (11.9.12) *Brede Opklaringen 9-12u elke weekdag*

Je gelooft je oren niet als 8 koren van 5 stemmen mijn muziek tot leven brengen: je hoort een wonderlijke schakering van verschillende sonoriteiten en ruimtelijke effecten, met een ijselijke stilte voor de woorden: ‘respice humilitatem nostrum’ ‘heb respect voor onze nederigheid’.

Er wordt verteld dat mijn meester zich uitgedaagd voelde door een compositie van Alessandro Striggio, ‘Ecce beatam lucem’. Die Striggio zou in 1567 in Londen geweest zijn.....

Ik weet het allemaal niet goed meer, maar ik meen mij wel te herinneren dat ik voor het eerst te horen was in 1571, op een feest in het Arundel House (een paleis in de buurt van het huidige Summerset House, in Londen). De gastheren waren de Hertog van Norfolk en Henry Fitz Alan, 12de Graaf van Arundel. Na de uitvoering zouden zij zelf zich met alle eerbied gebogen hebben voor de componist! Zij zouden met mijn meester onder eenzelfde hoedje hebben gespeeld. Ze kozen namelijk als tekst voor de compositie een fragment uit het apocriefe verhaal van Judith (zie [Judith Slaying Holofernes \(Artemisia Gentileschi\) - Wikipedia, the ...](#)) een tekst die gaat over nederigheid en hoop op vergeving van zonden. Er werd gefluisterd dat het een stille wenk was naar de Anglicaanse vorstin Elisabeth I die veel te streng was voor de katholieken en ze onterecht onderdrukte. Mijn meester die al een lange staat van dienst had bij de The Chapel Royal, bewoog zich namelijk zoals de opdrachtgevers vaak in katholieke kringen.....

Wie was mijn **meester** en graag de **titel** van dat 40-stemmig motet?

Thomas Tallis (1505-1585) creëerde *Spem in Alium* rond 1570; het werk wordt beschouwd als het hoogtepunt van de polyfonie; meer dan enig ander werk wordt de muziek het best geapprecieerd in een live-uitvoering; in dit totaal effect voel je je alsdan als het ware ondergedompeld in deze hemelse muziek ...

"Spem in Alium"

Spem in alium numquam habui praeter in te	Mijn hoop is slechts gesteld op U
Deus Israel	God van Israel
qui irasceris	Die toornig is
et propitius eris	en toch genade toont
et omnia peccata hominum in tribulatione dimittis	En de zonden vergeeft van mensen die lijden
Domine Deus	Heer God
Creator coeli et terra	schepper van hemel en aarde
respice humilitatem nostram	Zie om naar ons in onze nederigheid

Surf nu op de volgende site, luister naar de compositie van Striggio waar Tallis zich heeft op gebaseerd (bekijk tegelijk de prachtige afbeeldingen) en beoordeel in hoeverre Tallis zich heeft laten verleiden door deze compositie! Heeft hij het ‘beter’ gedaan? En de afbeeldingen die je ziet: over welke stijl gaat het?

[Ecce Beatam Lucem \[HQ\] - Alessandro Striggio - YouTube](#)

Thomas Tallis: Tallis: Spem In Alium (Sing & Glorify) door Kronos Quartet - CD Crumb: Black Angels - Nonesuch 7559-79242-2 - [0:06:18] versie in quartet!!!

OUDHEID en Middeleeuwen: muziekopvattingen

Muziekopvattingen vinden we in *musica's* en andere verhandelingen (esthetica) over de eigenschappen van muziek. Vooral voor 1000 vr X zeggen ze vaak hoe de muziek *dient* te zijn (normatief) en beschrijven ook regelmatig wat muziek *is* (descriptief). Dus veel meer denken en geschriften over muziek dan optekening van muziek.

Algemene toelichting:

Indeling kunsten:

- artes liberalis: bezigheden voor de vrij geboren mens
 - grammatica
 - dialectica
 - retorica

 - aritmetica
 - geometria
 - astronomia
 - musica:** m.a.w een wetenschappelijk wiskundige discipline vol theoretische beschouwingen; in ME werd over de muziek van het verleden meer in termen van filosofie en wiskunde gedacht dan in historische termen zoals wij (eerder spontaan en wetenschappelijk); oftewel muziektheoreticus >>> muzikant

- artes mechanicae: ... de werkende mens

Onderscheid in drie soorten muziek (al van in de Oudheid):

- musica mundana: muziek van de wereld = harmonie der sferen, onhoorbaar, kosmische trillingen, transcendent waar sterren en planeten zich 'zoemend' in evenwicht houden = grondwet van het universum;

- musica humana: mensenmuziek, hetgeen dus binnen de menselijke mogelijkheden ligt m.a.w. heilig en vocaal = stem van de mens, organisch, emanatietheorie geeft man primus. Vrouw secundair: een ontwikkeling oveigens die stilaan versterkt in de ME (zie verder H. von Bingen)

- mus. instrumentalis: instrument is een middel, laagste en minst gerespecteerde muziekvorm; weinig vermeldingen; wel symbolische vermeldingen:
 - tokkelinstrument gewaardeerd omdat David die bespeeld zou hebben
 - trompetachtige blaasinstrumenten verkondigen het woord; cfr. trombone gereserveerd voor Louis XIV
 - slaginstrumenten staan voor uitbanning en verdrijving van vleeselijke lusten
 - snaarinstrumenten hebben een verheven betekenis: ze vertegenwoordigen de toestand van de ziel.

Toelichting per auteur:

tip: verbind de naam van de auteur met het muziekwerk en google ...; veel op Wikipedia: je leest veel uitgebreide boeiende teksten en je ziet veel inzichtgevende afbeeldingen

bv. Augustinus *De Musica* [Augustine's View of Music](#)

572-500 Pythagoras getallenleer: muziek wordt afgespiegeld aan het 'wiskundige' (abstract filosofisch) stemmingtheorie
vhs149 1'55 Het clavichord. Verklungener Wohllaut. D1.ARD.11.07.93. Beelden van Potsdam en muziek o.a. van C.P.E. Bach. La capriccio 1'35. Verder Fred. de Grote (uitleg Pythagorieers rond 4' in begin)

[Stemming van Pythagoras - Wikipedia](#)

Pythagoras vertrok in zijn muziekbeschrijvingen vanuit de μέσος (mesos = middelste toon), tegenwoordig in het algemeen weergegeven d.m.v. a1. Dit staat in ...en waarin zoveel mogelijk kwinten en kwarten aanwezig zijn

[Geluidsfragment met verschil tussen Pythagoras, Rein en Gelijkzwevend](#)

geluidsfragment en voorbeeld van Pythagoras stemming:

<http://www.music.sc.edu/fs/bain/atmi02/just/hear/MajorTriadP-J-12TET.mov>

428-348 Plato
450; - kunst is derderangs: wat wij zien is onvolmaakt en het volmaakte, het ideale maar tevens onzichtbare zit in de Ideeënwereld (transcendent); daartussen is alles imitatio (nabootsing) en brengt het verwarring m.a.w. negatieve opvatting (leugen, bedrog)
- muziek is in de eerste plaats woord en ritme en dan pas in de laatste plaats toon (geciteerd door Caccini in zijn *Nuove Musiche*, ca.1600)

300 Aristoteles Poetica
eerder positief: geen nabootsing maar uitbeelding en het reinigt de emoties /psyche (catharsis) en ethische grondhouding: muziek verrijkt het leven en verhoogt deugdzaamheid; grote invloed later, o.m. op gedachten aangaande ontstaan van de opera.

100 Didymos

[Stevens Muziektheorie](#)

Toch had Stevin zijn muziektheorie al in 1585 aangekondigd, in L'Arithmetique (blz 57). ... Vijf eeuwen later nam Didymos voor deze terts de verhouding 4 : 5.

65-8	Horatius	nut met het aangename/genot (utile dulci); grote invloed later.
ibidem	Vergilius	
na X-us ↓ 205-270	Plotinus	<i>Enneaden</i> (??) “De musici kunnen, met behulp van de filosofie, van de liefelijkheid van de klanken overgaan in die van het geestelijk goed.” Plotinus bedoelt hier een soort extase: door muzieklanken een uit het lichaam treden naar het Ene, het oneindige, het volmaakte ...
400	Charisius	
354-430	Augustinus	<i>De Musica</i> (388): tranen stroomden over mijn wangen ...
480-530	Boethius	<i>De Institutione Musica</i> : over de wetten van de harmonie; Zie Boëthius - Wikipedia &2.3 muziek
620	Isidorus van Sevilla	Isidorus van Sevilla Encyclopedie [rkk.nl] Sint Isidorus (560-636) was aartsbisschop van Sevilla. ... Antoine Bodar leidt twee muziekstukken in die werden gecomponeerd voor het feest van Sint Isidorus (in de tekst die verschijnt opvallend te vinden)
850	Aurelianus Q	<i>Musica Disciplina</i> - fusie antiek-christelijk; - uit 4 verschillende uitgangstonen re, mi, fa en sol ziet hij melodische bewegingen die hij <i>modi</i> noemt: ‘een soort lijm waardoor de melodie bijeengehouden schijnt te worden’. lees verder in laatste2 alinea’s: Aurelian of Réôme - Wikipedia, the free encyclopedia
840-930	Pseudo-Hucbald (an.)	<i>Musica Enchiriadis</i> , <i>Schola Enchiriadis</i> , <i>De alia mus.</i> twee invloedrijke handboekjes over muziek eind 9 ^e . In <i>De alia musica</i> werd een nieuwe muzieknootatie met 18 verschillende toonhoogten voorgesteld, waarbij de lettergrepen van de

gezongen tekst op horizontale lijnen worden afgelijnd. Daarmee kregen musici voor de eerste keer een aanschouwelijke voorstelling van het stijgen en dalen van de toonhoogte in hele en halve tonen. Ook worden hier voor het eerst de eerste zeven letters uit het Latijnse alfabet gebruikt om de toon te benoemen (een eerste stap naar de solmisatie van Guido van Arezzo).

ca.840-930	Hucbald	<i>De harmonica institutione</i>	con- en dissonanten
ca. 842-915	Regino van Prüm	idem	idem

[Hucbald - Wikipedia](#)

Een werk dat lang aan Hucbald is toegeschreven, is de **Musica enchiriadis**, Scholia enchiriadis, De alia musica. Het werd samen met andere geschriften in ... nl.wikipedia.org/wiki/Hucbald - [In cache](#) - [Vergelijkbaar](#)

[Musica enchiriadis - Wikipedia, the free encyclopedia](#)

Musica enchiriadis is an anonymous musical treatise from the 9th century. It is the first surviving

995-1050	Guido van Arezzo	<i>Micrologus</i> (mg. tot 1000): bouwt verder op Aurelianus en noemt modi een soort oertypen van melodisch verloop, die de abstracte grondpatronen vormen
----------	------------------	---

Johannes van Affligem *De Musica* (ca. 1000)
waarin beschrijvingen van vrije stijl, stemkruisingen, tegenbewegingen enz.

1089-1079	Hildegard v. Bingen	Scivia	engelenkoren in visioenen
	Franco van Keulen	<i>Ars Cantus mensurabilis</i> (ca. 1280)	muzieklezen vergemakkelijkt wegens vaststellen vaste tijdswaarden; men komt los van 'tirannieke' modi;
	Johannes de Muris	<i>Notitia ars musica</i> (1321) <i>Libellus cantus mensurabilis</i> (1340)	
	Jacobus van Luik	<i>Speculum musicae</i> (ca.1324)	

1250 invoering semibreves ♦

1550	Glareanus	<i>Dodekachordon</i> voegt bij de reeds bekende 8 kerktoonladders nog 4 modi toe (dus 12 = dodeca)
------	-----------	---

	Bacon	<i>Sylva Sylvarum</i>
1619	Praetorius	<i>Syntagma Musicum</i>
....	Andr. Werckmeister	Gelijkzwevende stemming
1843	Berlioz	<i>Grand traité d'instruments et d'orchestration modernes</i>
1911	Schönberg	<i>Harmonielehre</i>

Enz. enz.

Zie ook [muziek](#) en [Muzieknotatie van A tot Z - Wikipedia](#)

VOOR-MIDDELEEUWSE MUZIEK

Prehistorie:

- Niets van bewaard, geen archeologie
- Dus antropologisch: totaal afgezonderde oerstammen opvolgen en dan nog?
- Grote verscheidenheid aan muziekinstrumenten
- Instrumenten eerder voor magische (angst bezwerend) dan muzikale (vrijtijds, esthetische) doeleinden
- Vermoedelijk eerst vocaliteit en dan instrumentaliteit
- Nauwelijks meerstemmigheid, wel heterofonie maar meestal homofonie
- Weinig doorgedreven ontwikkeling van melodieën; wel lange herhalingen van monotone kleine (2 of 4 noten) frasen wat later tevens gepaard gaat met antifonaal (afwisselend twee koren) en/of responsoriaal (antwoordend koor op een voorzanger, vgl. gospels) gezang
- Af en toe pedaaltonen en canonzingen

OOSTERSE MUZIEK een indrukje ...

Algemeen:

- Verschillend van prehistorie en Westen
- Er is sprake van beroepsmusici in klassen of standen
- Vrijwel onveranderd gebleven over de 1000-den jaren heen, zeker in acht genomen de ontwikkelingen zoals die zich hebben voorgedaan in het Westen m.n. van parallel organum v.a. de Middeleeuwen naar Beethoven en zo naar Schönberg, Stravinsky en verder m.a.w. van het diatonische, het chromatische en het 12-toonstelsel;
- Vocaliteit sterk aanwezig
- Instrumentale muziek vooral ter begeleiding van dansen
- Toonladder = genus of geslacht = grootte van de toonschreden
 - o Tetrachord: 4 zich opvolgende tonen
 - o Pentatoniek; 5
 - o Heptatonisch: 7
 - o !: de wijze hoe ze zich opvolgen, bv, 2 hele of 2 halve enz. = modus
- Heel veel toonladders van Marokko tot ver in Azie; de 2 belangrijkste toonladders (overigens vooral van belang voor instrumentalisten, minder voor de zangers):
 - o Natuurlijke: 2 reine kwinten en kwarten klinken bevredigend; erg cyclische werkwijze maar komt niet tot rein octaaf; het verschil heet pythagoreïsche komma; praktijkvb.: de muzikant speelt van snaar tot snaar
 - o Divisie: door nu de melodie te spelen door het drukken op een snaar (= snaarverkorting) bereikt men haast perfecte 'reine' intervallen; het nu wel heel kleine verschil heet didymische komma (van Didymos)
 - o Wie het fijne er van wil weten, leze:
[Een musicologie van de Keltische en naburige stijlen: Introductie ...](#)
23 sept 2012 ... Het verschil tussen de grote en kleine hele toon wordt de komma van Didymos (didymische komma) of syntonische komma: grote hele toon ...
In het Westen krijgt dit probleem van twijfelachtige intervallen min of meer een oplossing door de verdeling van het octaaf in 12 gelijke toonsafstanden, overeenkomend met de 7 witte en 5 zwarte noten op de piano;

- Het Westen kent de toonladder, het abstract gegeven, die in de werkelijkheid herkenbaar wordt in de melodie. De Westerse componist kan hierin vrij scheppen en we kennen aldus een ongelooflijk groots repertoire. In het Oosten is de componist eraan gehouden een aantal dozijn traditionele **patronen** te gebruiken. In India **raga**'s genoemd en in Arabische landen **maqamât**. Vergelijk de verplichting van de architect in de Griekse Oudheid die zich diende te houden aan de Dorische, Ionische en Corinthische zuilenorden of de formats van de muurschilderingen in de Egyptische piramiden. Zo'n patroon, cfr. versvoeten, bepaalt niet alleen de toonladder maar ook het tempo, het verloop, de emotionele expressie en de melodische wendingen. Hierin dus best veel variatie maar ook zo dat in veel gevallen eerst de muziek geschreven wordt en daarna de tekst. In veel Arabische en Perzische gedichten is reeds in de titels het patroon beschreven. Dit geldt tevens voor een 50-tal joodse psalmen. Het gehele jaar door zingt een cantor recitatief heel vloeiend, melodisch en uitdrukkingvol de aangegeven melodische wendingen. Beluister volgend filmfragment waarin Kol Nidrei in een synagoge gezongen wordt 0'06 en op 1'54 de voorzanger (Neil Diamond als ...) begint en vervolgens de hele gemeenschap meezingt tot 3'24 (responsoriaal) tot 3'30 [Neil Diamond - The Jazz Singer - Kol Nidrei - YouTube](#) (1980, 2^e remake) en vergelijk met [Kol Nidre - Al Jolson, The Jazz Singer \(1927\) - YouTube](#) Welke verschillen? Hoor je 'gregoriaans'? overigens is het oud joodse recitativische gezang ook herkenbaar in lutherse koralen, volksliederen en zelfs, althans technisch, het aan elkaar rijgen van Leitmotiven in Wagners Ring van nimmer eindigende melodieën;
- Hetzelfde geldt voor het ritme: ook deze zijn gebonden aan bepaalde op te volgen patronen; bv. raga zo en zo of tala dit en dat; Messiaen en Ton de Leeuw hebben zich geïnspireerd op dergelijke ritmische patronen uit het Oosten
- Er is geen sprake van een doelmatige notatie;
- M.u.v. idiofonen heeft men in het Oosten minder ontwikkelde instrumenten dan in het Westen. Geen tokkelinstrumenten, geen klepjes, ventielen of schuifjes aan de blaasinstrumenten (wel heel veel fluiten) en ook geen greeptoetsen op de snaarinstrumenten. Reden: de wens naar buigzame tonen en ongehinderd kunnen glijden van de vinger op een greepplank; Wel hoge graad van bespeling op tokkelinstrumenten en superieur op idiofonen. Het slaan gebeurt met blote handen ... ongeëvenaard!
- Een zekere heterofonie kan onbelemmerend aanwezig zijn; maar nadruk op melodie (overigens veelzijdig en verfijnd) en minder op harmonie zoals in het Westen, alwaar meer nadruk op verbindingslijnen van het ene akkoord naar het andere;
- Transcriptie van Oosterse muziek op Westerse partituren niet vanzelfsprekend omdat de toonschreden anders zijn dan het Westers notenschrift m.a.w. luisteren naar opnames van het Oosten!

China:

- Pentatonisch
- Lüs: bepaalde reeks van tonen, maar lees verder [Chinese music - Facts from the Encyclopedia - Yahoo! Education](#)

The lüs did not constitute a scale, however. The scale of Chinese music is pentatonic, roughly represented by the black keys on a piano. From it, by starting on ...

-

India:

- Kunstgeschriften van Bháráta
- Gecompliceerd systeem van sjroeti's of microtonen, grama's of stamtoonreeksen, **raga's en tala's** resp. melodie- en ritmepatronen; the site [Rasa \(aesthetics\) - Wikipedia, the free encyclopedia](#) geeft een eerste ingewikkelde indruk wat bv. rasa inhoudt
- Struin op de volgende sites en een aparte wereld, ver van house en metal, gaat voor je open
 - o [Sanskrit Geet.](#)
 - o [Bharata Muni - Wikipedia, the free encyclopedia](#)
 - o Enz. enz.

Nabije Oosten:

- Zelfs Islaminstrumenten (Islam v.a. ca. 700 na X) overgenomen uit 1000-den jaren eerder
- Luidruchtige Janitsarenmuziek kent geen verandering, cfr. Mozarts Entführung aus dem Serail

TEN SLOTTE:

- Geluid wordt als beangstigend of rustgevend ervaren. Steeds is er sprake van magische bijbetekenis in de Oosterse oude muziek: de verhouding tussen het lot van de mens en de machtige natuurkrachten ... tot en met kosmologie;
 - o Muren van Jericho vielen om door geluid van (7!) ramshorens
 - o Slaven schraapten beenderen voor ze stierven
 - o Tromvellen staan voor het noorden, winter en water
 - o Panfluiten staan voor het oosten, lente en bergen
 - o Citer staat voor zuiden, zomer en vuur
 - o 12 ½ tonen staan voor bepaald uur in de dag of op een bepaalde maand
 - o Raga's staan voor kleuren, weekdays, elementen, planeten, dierenriem ...
 - o Elke raga staat voor bepaald uur, dus niet spelen op ander uur ...
 - o Enz. enz. gepaard gaande met magie, religie, bijgeloof ...
- Deze bijbetekenissen zijn vandaag bij de moderne Oosterling verdwenen, net zoals bij de Westering de betekenis van het gregoriaans verdwenen is
- Niettemin blijft Oosterse muziek het Westen aanspreken: het kalmeert het gemoed en schenkt vrede. Denk aan vele popgroepen, w.o. de Beatles in de jaren 1970 die zonodig ergens in India hun plekje/meester opzochten; of aan Baghwan en het boek *Wie is van hout?* van psychiater ...

Enorm veel voorbeelden op you tube; een grove selectie:

[The First Known Song Ever Written!!! - YouTube](#)

Aug 5, 2009 ... This is the first known song ever written. Its is called Hurrian Hymn no.6. Originally composed by Syrians about 3400 years ago. This is a ...

[...The Oldest Known Melody c.1400BC! - YouTube](#)

May 13, 2009 ... This unique video, features my arrangement for solo lyre, of the 3400 year old ". Hurrian Hymn no.6", which was discovered in Ugarit in Syria in ...

[Ancient Babylonian Music Played on Replica 3000 Year Old Lyre ...](#)

Mar 19, 2010 ... A clip from my new album, "The Ancient Biblical Lyre". This ancient wedding song of the Babylonian Jews in Israel was carefully collected and ...

[Plejik - Babylonian Tribal Music \(DnB\) - YouTube](#)

Jan 22, 2008 ... Plejik - Babylonian Tribal Music. ... Top Comments. The song is called babylonian tribal music.. no one ever said it IS babylonian tribal music.

[Ancient Egyptian Music - Hymn for the Sunrise - YouTube](#)

Jul 24, 2011 ... This musical tribute to ancient Egypt was originally composed in 1978 by Alo Jihad Racy for the King Tutankhamun exhibit at the Seattle Art

[Ancient Roman Music - Synaulia - Symphoniaci - YouTube](#)

Algemeen m.b.t. **Griekse** muziek:

1. Veel bronnen uit architectuur, beeldhouwkunst, vazen, reliëfs en schilderijen
2. Weinig 'partituren' uit papyrus of marmeren teksten
3. Wel veel filosofie over muziek: Griekse. Latijnse en Arabische verhandelingen
4. Twee Griekse notatiesystemen:
 - a. Instrumentele notaties: archaïsch alfabet bestaande uit 15 tekens
 - b. Vocale notaties: 24 letters van het Ionisch alfabet
5. Ritme grafisch aangeduid in tekst
6. Erg veel instrumenten vgl. pt.1
7. Interpretatie voor uitvoerders: niet te archeologisch denken maar ook onze huidige muzikaliteit er in plaatsen
- 8.

En verder specifieke:

Muzisch-magisch gericht op genezing van lichaam en ziel

Kies zorgvuldig melodieën om psychiatrische patiënten te genezen (Aristoteles)

Muziek kan vrede brengen (musicus Terpandrus 650 vr X)

Ideale staat oprichten op grondslag van muziek, maar niet te veel veranderen = verwarring (Plato)

Maar latere, op wetenschappelijke ingestelde Grieken, stapten af van magie, en wensten een theorie van muziek op grond van ethos; dus geen geheimzinnige toonladders gebaseerd op Mars, Venus en dgl. m.a.w. muziek moest karaktervorming geven, dus afstand van het Oosters denken; aldus muziek tot een van de belangrijkste vakken van het onderwijs en zodoende werd er vermoedelijk gezongen in een soort recitatieven en zelfs in ariosi (later in 1600 aanleiding tot het ontstaan van opera in Italië!)

Het vocale werd belangrijker dan het instrumentale: het woord ...

Uiteindelijk enorm veel theoretische beschouwingen maar weinig effectieve bronnen!!!

Maar wel veel erfenis van de Grieken, dus geen melodieën, maar wel teksten die een enorme invloed hebben gehad op de Oosterse en Westerse culturen. Kerktoonsoorten, neumen, letters van het alfabet enz. allemaal van de Grieken ...

Overigens hebben de Grieken in de 1200 jaren veel geëxperimenteerd (steeds verder willen gaan in een soort meerstemmigheid, uiteraard niet zo ver als fuga's enz.) en dat heeft tot heel veel discussies geleid in eigen kringen.

Instrumentaal was hun muziek gebaseerd op lieren en fluiten, zie afbeeldingen. Het blijft moeilijk om te achterhalen hoe het instrumentale samenwerkende met het vocale.

Wat heeft Rome, de Romeinen, overgenomen toen ze v.a. ca.150 vr. X de Grieken beheersten???? Men gaat er van uit dat de Romeinen veel hebben overgenomen van de Griekse theoretische geschriften en dat enigszins hebben verwerkt, maar het bleef uiteindelijk Grieks. Deze erfenis gaat ook door in het groeiende christendom. En aldus zijn we schatplichtig aan de oude Grieken ...dat betekent in de ontwikkeling van het gregoriaans, de muziek van de troubadours, en wie weet de polyfonie en de ontwikkeling van de opera en zodus de muziek vanaf de barok???

- CD "De la Pierre au son : musiques de l'Antiquité grecque (Ancient Greek Music)" , [Ensemble Kérylos](#), dir. Annie Bélis (K617-069). Une restitution de la musique antique d'après le déchiffrement des papyrus, des inscriptions et des "codex" médiévaux, jouée sur des instruments reconstitués d'après les modèles antiques. Des extraits du CD et des extraits inédits sont proposés à l'écoute sur le site de l'[ensemble Kérylos](#).

Amazon.com: **Hymne Chrétienne d'Oxyrhynchus**: Gregorio Paniagua Atrium Musica de Madrid: MP3 Downloads.

[Ensemble Kérylos - Ouro Preto 2004 - YouTube](#)

Mar 15, 2008 ... Musiques de l'Antiquité grecque et romaine. ... en verder kun je struinen op deze site naar romeinse, egyptische, indische enz. oude muziek interpretaties van gregorio paniagua anakrousis

Zelf plakken, dan op internet: Ancient Greek Music: Sappho's Wedding Hymn (Epithalamion)

Bekende Griekse dichteres uit de oudheid; ook mooie afbeeldingen;

Bestandsformaat: PDF/Adobe Acrobat - [HTML-versie](#)

déchiffrement est dû à **Vincenzo Galilei**, le père de l'astronome bien connu, ... Dans l'**Hymne au soleil**

[Musique de la Grèce Antique - Hymne au Soleil - YouTube](#)

BESPREKING: Seikilos epitaph From Wikipedia, the free encyclopedia

The **Seikilos epitaph** is the oldest surviving example of a complete musical composition, including musical notation, from anywhere in the world. The song, the melody of which is recorded, alongside its lyrics, in the ancient Greek musical notation, was found engraved on a tombstone, near [Aidin, Turkey](#) (not far from [Ephesus](#)). The find has been dated variously from around [200 BC](#) to around AD [100](#).

Also on the tombstone is an indication that states:

I am a tombstone, an icon. Seikilos placed me here as an everlasting sign of deathless remembrance.

While older music with notation exists (for example the [Delphic Hymns](#)), all of it is in fragments; the Seikilos epitaph is unique in that it is a complete, though short, composition.

Above the lyrics (transcribed here in modern Greek font) is a line with letters and signs for the tune:

·
C Z̄ Z̄̇ KIZ İ K̄ I Ż İK O C̄ OΦ̇
"Ο σον ζῆς, φαί νου, μη δέν ὄλ ως σὺ λυ ποῦ·
C K Z İ K̄ I K̄ C̄ OΦ̇ C K O I Z K̄ C̄ C̄ CX̄J̇
πρὸς ὄλ ἰ γον ἐ στί τὸ ζῆν, τὸ τέ λος ὁ χρόνος ἀπαι τεῖ.

 The Seikilos "score"

Translated into modern musical notation, the tune is something like this:

 The Seikilos epitaph melody. Sung accompanied by instrument [voice](#) ([help](#)·[info](#))
The following is a transliteration of the words which are sung to the melody, and an English translation:

*Hoson zēs, phainou
Mēden holōs sy lypou;
Pros oligon esti to zēn
To telos ho chronos apaitei
While you live, shine
Don't suffer anything at all;
Life exists only a short while
And time demands its toll.*

p.17 a

Song of Seikilos

The song of Seikilos is one of the few preserved compositions of ancient Greek music. It is engraved into a grave pillar that was found 1883 in Aydin in Turkey and is dated between 200 BC and 100 AD.

On the tombstone is an indication that the music composition and poem were composed and written by one Seikilos, for his wife, who presumably is buried there. The opening epitaph states:

I am a portrait in stone.
I was put here by Seikilos,
where I remain forever, the
symbol of timeless remembrance.

The find has been dated variously from around 200 BC to around AD 100. While older western music with notation exists (for example the Delphic Hymns), all of it is in fragments; the Seikilos epitaph is unique in that it is a complete, though short, composition.

The music for Song of Seikilos is inscribed with a short poem. Here are two different translations of the poem:

1. While you live,
dance and sing,
be joyful:
For life is short,
And Time carries away his prize.

2. As long as you live, shine,
Let nothing grieve you beyond measure.
For your life is short,
and time will claim its toll.

The following MIDI file is our instrumental arrangement of this lovely tune: [Seikilos MIDI](#)

[Seikilos epitaph \(Σεικίλου Σκόλιον\): Ancient Greek Music \(100 A.D. ...](#)

Antieke lyrische poëzie wordt meestal begeleid met een snaarinstrument (lier).

DE EENSTEMMIGE MUZIEK VAN DE MIDDELEEUWSE MUZIEK:

1. Gregoriaans:	Vroege ME	600 -1150	18
	Ars Antiqua	1150 - 1300	
	Ars Nova	1300 - 1400	
2. Troubadours , Speellieden, Carmina Burana			35
3. Polyfonie: Ars Nova			67

1. GREGORIAANS weerspiegeling van de goddelijke harmonie

Doel:	1.	kennismaking met de middeleeuwse leefwereld van het gregoriaans	
	2.	oorsprong en verdere ontwikkeling van het gregoriaans	
	3.	gebruik en functie van het gregoriaans in de liturgie, m.n. in de mis en de officie	19
	4.	thematische behandeling van de sequens Dies Irae uit de Requiemmis	21
	5.	de vroege ontwikkeling van de eerste muzieknootaties	22
	6.	de geschiedenis van het gregoriaans na de middeleeuwen	26
	7.	bijzondere aandacht op het gregoriaanse idioom zoals toegepast door Hildegard von Bingen en Dante Alleghieri en hun latere invloeden	resp. p.27 en 31

afkomst term (chant, koraal, plainsong): paus Gregorius I (ca. 540-590-604) ordent gezangen, brengt aldus eenheid en nu een repertoire van ongeveer 3000 melodieën.

Gregor der Große diktiert seinem Notarius Petrus Diaconus die Gregorianischen Choräle, die ihm vom Heiligen Geist (in Gestalt einer Taube dargestellt), eingegeben werden. Auf der Wachstafel sind [Neumen](#) zu erkennen.¹⁴Darstellung von ca. 1000 nach Christus

Uit [Gregorianischer Choral – Wikipedia](#)

Ontstaan/herkomst: v.a. begin christendom uit de cultuur

joods: syllabisch reciteren en responsoriaal (voorg-z-anger en koor antwoord) gezang afstamming als 1^e bron aannemelijk:

- 1^e kristelijke gemeenten ontstonden binnen de synagogen
- 1^e liturgie voornamelijk gebaseerd op joodse psalmen, vb.:
 - o Kadoosj, kadoosj, kadoosj = sanctus 3x en betekent: heilig 3x
 - o [baruch ata adonai - YouTube](#) (gezegend zijt Gij ...) wordt [vivaldi-gloria :gratias agimus tibi propter magnam ... - YouTube](#)
- Blijkt ook dat gezangen van joden in diaspora lijken op katholieke melodieën

oosters: - melismatisch zingen en antifonaal (t.m. twee koren) gezang
▪ Bijdragen van niet joods culturen en Griekenland

volksmuziek: e.a. wereldlijke muziek; echter weinig van bekend;

relativering: lees 1e alinea [Saeta \(flamenco\) - Wikipedia, the free encyclopedia](#) ...
maar toch: heel veel nationale stijlen gingen over in één homogeen katholieke stijl en blijkbaar omdat, ondanks de vele muzikale verschillen ertussen, toch ook overeenkomsten waren, o.m. te zien aan het gebruik van dezelfde instrumenten (dubbelhobo, lier) en het eeuwenoude antifonaal zingen. De geschiedschrijver Herodotus (5e vr. X) getuigt verbaasd / verwonderd over het Linos¹-lied dat zowel door Grieken, Feniciers, Cyprioten, Egyptenaren en elders gezongen werd;

Overigens: unificatie gregoriaans dank zij het latijn (dialect van regio Rome)

bloei: 800-1200 dank zij de vele koraalscholen

taal: Latijn en v.a. 2e Vaticaans Concilie (ca 1965) vertalingen toegestaan; verder monofoon (niet homofoon, heterofoon of polyfoon = meerstemmig) diatonisch en voor mannenstem;

DE GEZANGEN VAN DE MIS

Gregoriaans is puur vocaal:

Clemens van Alexandrië (200 na X): *‘We hebben één instrument nodig: het vredige woord van aanbidding, geen harpen of fluiten of trompetten’.*

2 grondtypes

Aldus: -	aanbidding door priester	eentonige psalmmelodie	<i>accentus</i>
-	sologedeelten door cantor	vrijere melodie	<i>concentus</i>
-	koor (schola)	idem	
-	gemeente (volk)		

tot 578 mochten vrouwen meezingen, daarna uitsluiting behalve in kloosters. Reden?

Direct

Antifonaal

Responsoriaal

Liturgie:

- Mis - oorsprong Nieuw Testament v.a. 50 na X, op basis van laatste avondmaal op Witte Donderdag (zie Mt. 26;26-28 e.a. evangeliën en teksten) en vervangt aldus het oorspronkelijk joodse paasmaal - herdenking ballingschap Egypte – en nu christelijk: herdenking dood en opstanding (Pasen)
- aanvankelijk alleen op zondag, v.a. de ME dagelijks
- in 1^e instantie alleen maar zegen en dankgebed; rond deze kern (**canon** van de mis) onwikkelt zich een hele liturgie. Zo komt er eerstens vooraf aan de canon een offergave (offertorium) en een prelatie (inleiding tot de canon) die tot het sanctus (engelengezang) voert; na de canon wordt het Onze Vader en het

¹ Linos was een zanger o.m. bekend om zijn klaagliederen

Agnus Dei ingevoerd om af te sluiten met de communie (Communio-gezag). Dat alles heet **offermissis**. Al in de 2^e eeuw ontwikkelt zich vervolgens vóór de offermissis een **leermis**, bestaande uit Introitus, Kyrie, Gloria, Epistellezing, Graduale, Alleluia, Evangelielezing en Credo.

- ngl. de situatie zijn er veranderingen: geen Gloria of Alleluia tijdens boetetijden (vasten enz.) en bij dodenmis ook geen Credo; ook Offertorium wordt ingekort nadat het gebuik om offergaven aan te bieden verdween; m.a.w. elk onderdeel van de liturgie kent zijn eigen geschiedenis!

Tegenwoordig geldt als onderscheid:

- Ordinarium: vijf *vaste* gezangen d.w.z. met steeds dezelfde teksten: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus-Benedictus, Agnus Dei en daarnaast ook gezongen het Introitus, de Prefatie, Communio en *Ite missa est*
 - Concertmissen zoals Bachs *Hohe Messe* of Beethovens *Missa Solemnis* en vele gelijkaardige andere missen, voldoen niet aan de verwachtingen/eisen van de liturgie t.g.v. tekstwijziging en subjectieve interpretatie van de tekst
 -
 - Proprium: *wisselende* gezangen d.w.z. eigen tekst gebonden aan bepaald feest; het betreft: Introitus, Graduale, Alleluia, Offertorium, Prefatie, Communio (en *Ite missa est*); vb-en:
 - Bij Pasen over Opstanding, bij Hemelvaart nederdaling H.Geest
 - *Missa pro defunctis* of dodenmis w.i. introitus: **requiem** aeternam ... en alleluia vervangen wordt door *Dies Irae*;
 - Concertrequiems zoals deze van Mozart of Verdi en vele anderen gelijkaardige opmerking als bij concertmissen
 -
- Officie of getijden: 8 keer per dag m.n. metten, lauden, prime, terts, sext, none, vespers en completeen gezongen in 3-tal hoofdvormen:
- Psalmen uit Schrift sober gezongen
 - Cantica bv. Magnificat (lofzang Maria) psalmodiërende stijl
 - Hymnen lofprijzing God vrij gevonden
 - Crux fidelis inter omnes
 - Te Deum (laudamus) Ambrosius?

Muziektoepassingen:

[Puer Natus Est Nobis \(Christmas Day, Introit\) - YouTube](#) Benedictijnen Santiago de Silos
Iopende partituur

[Puer natus est nobis \(Coro Ulteia-Monasterio de Poio\) - YouTube](#) Introit: Puer natus est nobis
- Gregorian Chant - YouTube hele partituur

Gregorian chant - Translations & scores for Advent-Christmas op deze site zoeken naar

PUER NATUS EST NOBIS
(Introit of the third mass of Christmas day)

Puer natus est nobis, et filius datus est nobis, A child is born to us, and a Son is given to us:
cujus imperium super humerum ejus et vocabitur Whose government is upon His shoulder: and His
nomen ejus, magni consilii Angelus. Name shall be called, the Angel of Great Counsel.

Cantate Domino canticum novum quia mirabilia (Ps.97. 1). Sing ye to the Lord a new canticle:
fecit. Gloria... because He hath done wonderful things. Glory be
to the Father....

Barok

[Handel: Messiah, For unto us a child is born \(Sir Colin Davis ...](#)

[Handel - Messiah - For unto us a child is born \(HQ\) - YouTube](#)

[For unto us a Child is born - Handel - YouTube](#) lopende zang-partituur

Extra:

[For Unto Us a Child is Born - Handel Messiah - Mormon Tabernacle ... ??](#)

[Handel Messiah - For unto us a child is born - YouTube](#) tergend traag?

[Handel. Mesias. For unto us a Child is born - YouTube](#) wat een verschil?

Nov 12, 2009 ... English Baroque Soloist. Monteverdi Choir. John Eliot Gardiner

modern

[Puer natus est nobis - YouTube](#)

Oct 15, 2012 ... Musiche composte ed orchestrate da Marco Frisina

Tekst [Dies irae - Wikipedia](#) daarin link naar volledige tekst Requiem-mis

[Dies Irae - YouTube](#)

[Gregorian Chant - "Dies Irae" - YouTube](#)

[Dies, Irae, Mozart - YouTube](#)

[mozart - dies irae - YouTube](#)

[Mozart " Requiem Dies Irae " - YouTube](#)

[Verdi: Requiem, Dies irae - YouTube](#)

Vandelli

[Verdi -Requiem- Dies irae - YouTube](#)

Karajan

[Verdi -Requiem- Dies irae - YouTube](#)

Zubin Meta

[Verdi Requiem - Toscanini: Dies irae \(part1\) - YouTube](#)

[Verdi/Dies Irae Michelangelo/Last Judgment - YouTube](#) Sergiu Celibidache

[Jenkins - Dies Irae - YouTube](#)

en [Karl Jenkins - Wikipedia](#)

DE ONTWIKKELING VAN DE MUZIEKNOTATIE

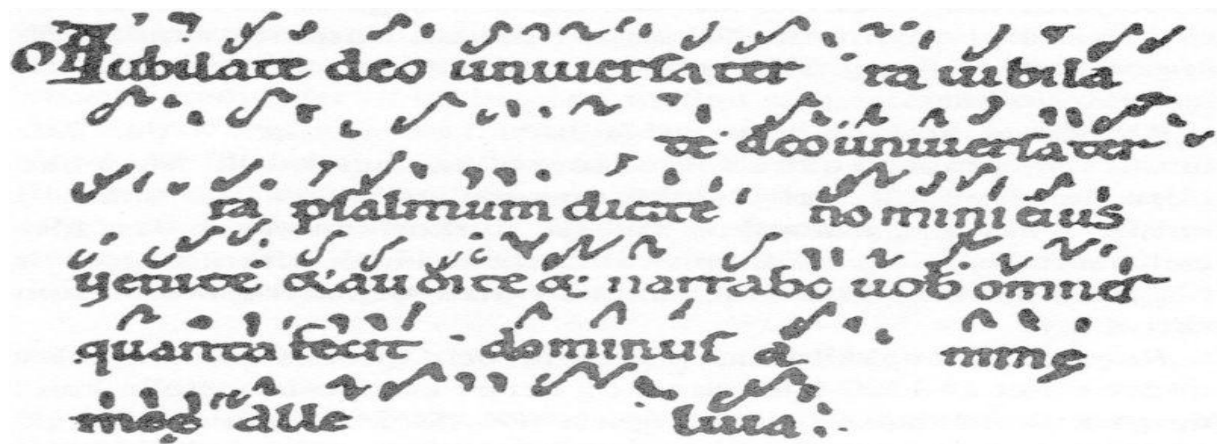
Rond 400 verschillende gezangen (zangwijzen):

1. Ambrosiaanse zangwijze rond Milaan erg zwierig en weelderig
2. Gallicaanse zangwijze in Frankrijk
3. Mozarabische zangwijze in Spanje
4. Gregoriaanse zangwijze uit Oosters georiënteerd, veel soberder, die uiteindelijk de eerste drie zangwijzen, al dan niet onder aandrang/dwang, verdrongen heeft. Het ritme bleek te verschillend te zijn en paus Gregorius (± 600) wilde er, vanuit de eenheidsgedachte, paal en perk aan stellen.

Notatie:

1. Tot 900 neumatisch:
 - a. probleem toonhoogte en tijdsduur;
 - b. tempo en sterktegraad aangegeven door romaanse letters: b = bene, goed, c = celeriter, vlug, e = expectare, aarzelen, f = frangere, zeer sterk
 - c. in 10° : neumen uit elkaar gaven hoogte ook toonhoogte aangaf
2. Vanaf 1000: invoering enkele **rode** lijn, toon f; daaromheen andere noten
 - a. Afstand werd nauwkeuriger
 - b. Tijdsduur laat de wensen over m.a.w. ritme bleef probleem en nog steeds controversieel; aldus kerkelijk besluit: interpretatie van **Solesmes** toegestaan

Het lijkt er op dat het gregoriaans een redelijke stabiel, statisch, passief genre is geweest. Niets is minder waar! Het kent een lange geschiedenis en is eeuwenlang mondeling overgeleverd. Zowat rond 750 na X (Karolingische tijd) komen er allerlei regeltjes, formules, visuele middelen om het geheugen in al die veelheid en verwarring te ondersteunen. Steeds bestonden er aldus neigingen om te tornen aan de traditionele zangwijzen. Zo probeerde men met neumen (teken, wenk) te werken. Hierbij werden melodieën boven de tekst geschreven. In 1^e instantie waren neumen relatief eenvoudige aanwijzingen waarbij een zekere overgeleverde kennis werd voorondersteld. Toch werd het hoe langer hoe meer noodzakelijk om toonhoogtes, intervallen, begin- en eindnoot enz. aan te geven. Reeds v.a. 900 na X had men reeds vergevorderde handschriften in neumen.

[Neume - Wikipedia](#)

Introtiusmelodien zu demselben Text aus Psalm 21(22), links altrömisch, rechts gregorianisch, aufgeschrieben in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts

Uit [Gregorianischer Choral – Wikipedia](#) met nog andere voorbeelden

De meest uitzonderlijke veranderingen en een eerste echte doorbraak is voorgesteld door Guido van Arezzo (995-1050). In zijn invloedrijk boek *Micrologus de disciplina artis musicae* waarin hij de (Oosterse) solmisatie invoert en de zgn. guidonische hand voorstelt als didactisch leermiddel om gemakkelijker gezangen uit het hoofd te leren. Verder propageert hij het gebruik van gekleurde lijnen om bepaalde noten te fixeren. Lees hierover: [GUIDO AREZZO](#). Zijn systeem werd o.m. door afgunst, moeilijk ingevoerd. Verder is het uiteraard geen sluitend systeem.

The most important of Guido's treatises, and those which are generally acknowledged to be authentic, are *Micrologus Guidonis de disciplina artis musicae*, dedicated to Bishop Theodald of Arezzo, and comprising a complete theory of music, in 20 chapters;

Naast de verhandelingen van Guido zijn er nog vele anderen gepubliceerd. De oudste zou het anonieme *Vocabularum musicum* uit de 11^e eeuw zijn. Vanaf dan wordt notatie op vier – vijf lijnen gebruikelijk en in plaats van te kleuren stapt men over naar de do- en fa-sleutels. In de 13^e eeuw worden de noten die op en tussen de lijnen worden geschreven, vierkant, de zgn. kwadraatnotatie. En deze notatie blijft tot op de dag van vandaag nog steeds gelden voor het gregoriaans. De hoefnagelnotatie bleef tot de 16^e eeuw in gebruik in Duitsland. In alle gevallen zijn de gevolgen groot: er wordt niet meer uit het hoofd geleerd! Alhoewel tot 1800?

KERKSTOONSOORTEN

Voor buitenstaanders erg ingewikkeld en verwarrend. Zo hebben sommige geleerde monikken (monachos=alleen leven) uit de 10^e eeuwde kerktoonsoorten vergeleken met de modi van de Grieken. Een heikel punt want in feite werden appels met peren vergeleken. Niettemin is het gregoriaanse gezang afkomstig uit het Oosten en landen gelegen aan de Middellandse Zee. En dus geldt het modale principe m.n. het bestaan van modi, een melodie meestal gebaseerd op vier noten (zie eerder). Een kerktoonsoort echter is een octaaf (dus 2 oude modi); 4 daarvan heten authentiek en 4 plagaal (zijdelings, afgeleid; kwart lager). Ze komen grosso modo overeen met de witte pianotoetsen. Daarin bestaan dan nog vele nuancering en diepgang die eerder theoretisch van aard zijn. In de praktijk gaat het om een homofoon, eenstemmig gezang en is een toonhoogte onnodig. Daarbij konden de meeste zangers (samen) geen toonhoogte aanhouden en het begrip absolute toonhoogte was in de ME onbekend. Daarom stelt de dominicaan Jeroom van Moravie: *zing op gemiddelde toonhoogte, want te laag is gejangk en te hoog is gekrijs*. Verder was reeds voor de jaren 1000 bekend dat er ngl. van de liturgie hoger of lager diende te worden gezongen.

Tropen en sequensen

Er ontstaat neiging om het onpersoonlijk karakter van het gregoriaans gezang een meer persoonlijke touch te geven. Wat meer gevoel te geven om het goddelijke met de mens te verbinden. Zo werd op het in één woord gezongen *Alleluia* (van het joodse Hallelujah) met vervoering gebracht door hierop verder te jubelen, de zgn. *jubilis*, een vorm van coloratuur (kleuring) en *Sequentia* genoemd. Op deze golvende alleluia's werden (kwestie van kunnen onthouden) teksten gezet. Werden deze alleluia's in eerste instantie door cantors gezongen (responsoriaal), later gingen ook koren over tot jubelend gezang (antifonaal).

Dus: 1. Jubilis → cantor
 2. sequentia → koorgezang
 3. tropen → - liturgisch drama ... → passiespelen enz.!
 - oratorium
 - wereldlijke muziek ... → troubadours enz.!

Vorm van een sequens zou van het Keltische *lais* zijn o.m. AABBC per 2 regels. Keltisch vanuit Ierse monikken die overigens ook de Byzantijnse ritus hebben beïnvloed. Daarom ook gelijkenissen tussen gregoriaanse en byzantijnse gezangen. In elk geval ontstonden 100-den sequensen die in het (hervormings)concilie van Trente (1545-1563) naar 4 werden teruggebracht:

1. Dies Irae (dag van toorn) 13^e eeuw als toevoeging op dodenmis (Requiem)
2. Lauda Sion Salvatorem (lof op Zion de Verlosser) → sacramentsdag
3. Veni Sancti Spiritus (kom Heilige Geest) → Pinksteren
4. Victimae Paschali laudes (biedt Paaslam loflied) → Pasen
5. Stabat Mater dolorosa v.a. 1727 (bedroefde moeder staat .. zeven smarten) melodie Bonavetura (13^e)?

Een **troop** (of ook **trope**) is een term uit de [middeleeuwse](#) muziek dat verscheen in de [9e eeuw](#). Het betreft een gezang dat muzikaal op een oud ([Gregoriaans](#)) gezang is gebaseerd, maar een andere tekst heeft gekregen. Dit meestal om de zangbaarheid voor het volk te verbeteren: lange [melismen](#) op één lettergreep zijn moeilijker te onthouden dan een [syllabische](#) tekst.

De [sequentia](#), een andere middeleeuws genre, was oorspronkelijk een trope op de [alleluia-jubilus](#).

Verder lopende teksttoelichting:

(Gregoriaanse) muziek is hemelse orde, muziek tussen hemel en aarde, gewijd, onuitsprekelijk want goddelijk en rust uitstralend. Een goddelijk geschenk die de mens naar God leidt. De functie is dus eerder **ethisch** dan esthetisch. Geen genotmiddel. M.a.w. gregoriaanse muziek is niet bedoeld om er naar te luisteren! Het is er zelfs niet voor gemaakt. Het staat niet in mineur of majeur, maar in een achtal kerktoonsoorten (= modi). Gregoriaans is een gebed dat de gelovige bid-zingt vanuit een diepreligieuze expressie als een genoeglijk godsbeleven. En dat levert een tweede probleem: begrijpt en voelt de moderne seculiere mens gregoriaanse gezangen??? Voor de uitvoerders geen sinecure om het zeer hoog spiritueel karakter van gregoriaanse muziek over te brengen op de (niet-bedoelde!) luisteraar. Het gaat hier niet om persoonlijke gevoelens. Wel collectief ideaal, gemeenschapskunst, objectieve schoonheid. Geen instrumenten (= musica artificialis): herinneren aan heidense zinnelijke roes van arena's. Zo ja, dan wel naar believen (ad libitum) luid- en zachtklinkende instrumenten met enige bescheiden slaginstrumenten.

Gregoriaans is cult-muziek. Vroeger (en nu?) in de Middeleeuwen als hoogstaande cultuur waarbij de Kerk zich kon onderscheiden van gewone volksmuziek, dat eerder als negatief, barbaars, heidens getypeerd werd. Het is geschreven voor de liturgie en wekt een introverte gebedssfeer. Het is zingend met tekst bidden (musica naturalis). Het is verheven en wordt collectief beleefd. Niet individualistisch bedoeld. De melodie is sereen, eenvoudig, decoratief door golvende melismen, beheerst en steeds die deining van spanning – ontspanning die urenlang duurt en aldus de gelovige in een (Apollinische) trance brengt. Het leven met het lijden en de vreugden krijgt in het gregoriaans een ingehouden bezieling die opmerkelijk zuiver is. In de emanatietheorie geldt overigens dat de menselijke stem het mooiste instrument is om de fijnste gevoeligheden van het menselijk leven tot klank te brengen.

Veel melodieën (cantus firmus) zijn door latere componisten, o.m. troubadours, overgenomen in chansons, motetten, missen enz. of citeren het in hun werk. De minimalistische repetitieve stijl van nu nog levende componisten als Philip Glass, Steve Reich, Arvo Pärt, Gubaidulina is gregoriaans geïnspireerd.

Gregoriaanse muziek heeft een vrij metrum. Dat geeft rust en de luisteraar / de zanger komt los van de aarde, het aardse. Gregoriaanse muziek is arm aan expressiemiddelen. Het werkt vervreemdend en aldus een diepste vorm van beleven: God zelf. Het is dus geen uitvoeringsmuziek. Zeer introvert. Boek: Klanken van stilte + cd (2009).

uitvoeringspraktijken: momenteel probeert men o.m. te zingen volgens de oudste handschriften en die dateren uit de 8^e 9^e eeuw en die handschriften geven aan de muziek een buitengewone expressie; het is dus niet de muzikale lijn die door de handschriften weergegeven wordt maar wel het ritmische, het expressieve manier van zingen.

In gregoriaanse mis zijn er gezongen dialogen die aanleiding zullen geven tot een soort beurtzang of responsorium m.a.w. tussen priester (stem) en het koor (antifonen). Er bestaat een neiging om dat verder uit te werken en te gaan versieren in melodie en tekst. Binnen de mis wordt dit *trope* genoemd, een klein in het Latijn gezongen spel en is dus een uitbreiding

van het oorspronkelijke oude gezang. Eerst bij de paasviering en later ook ‘opgevoerd’ bij andere hoogdagen. Stilaan ontstaat zelfstandig kerkelijk toneel uitgevoerd door geestelijken en als onderdeel van de mis. Even later buiten de eigenlijke eredienst = liturgisch spel. Rond 1100 geëvolueerd naar tot toneelspel buiten de kerkmuren, in volkstaal en met komische scènes, m.a.w. omvangrijker en wereldlijker. Zie ook p.56 C.B. Hierbij de vraag: is toneel ontstaan uit de religie of bestond ze al eerder? Een bijzondere vorm van tropen is de sequentia. Het gaat hier om de toevoeging van lange melodieën op het alleluja.

beluister

[Josquin des Prez, Ave Maria \(virgo serena, motet\) - YouTube](#) met melodische lijn
[Josquin Desprez - "Ave Maria" - YouTube](#)
 en vergelijk met cd-versie

Gregoriaans na de middeleeuwen

- Er is geen sprake van ononderbroken traditie
- Hervormingen al v.a. 12- 13^e eeuw
- Concilie van Trente (16^e eeuw): flinke orde op zaken
- 1614: *Editio Medicea* een officiële maar slechte editie
- Aldus geen eenheid in 17e en 18e eeuw
- Onderbreking traditie door Franse Revolutie
- 1830: opkomende belangstelling voor neumennotatie maar
- Restauratie gregoriaans nauw verbonden met Abbaue St-Pierre te **Solesmes**
- Solesmes v.a. 1858 diepgaande studie gregoriaans
- Solesmes: 1889 *Paléographie musicale*: fotografische editie van oude middeleeuwse handschriften w.i. tevens notatie, melodieën, ritme, esthetiek, voordracht gregoriaans
- Alle zangboeken nu haast alle Solesmes ...
- Maar tweestrijd:
 - o Solesmes → alle noten van gelijke duur
 - o Mensuralisten → onderscheid tussen korte en lange noten 2:1
- Jaren 1960 hernieuwde belangstelling voor neumennotatie → genuanceerdere benadering van ritme
- 1962-65: 2^e Vaticaans Concilie: Latijn vs. volkstaal → gregoriaans ontwikkelt tot concertmuziek

[Liber Usualis - Wikipedia, the free encyclopedia](#)

The Liber Usualis is a book of commonly used Gregorian chants in the Catholic tradition, compiled by the monks of the Abbey of Solesmes in France.

Een voorbeeld van het Kýrie Eléison (Orbis Factor) van de *Liber Usualis*.

Hildegard von Bingen (Rijnland, 1098-1179)

Doel: in hoeverre speelde HvB een rol in de ontwikkeling van de gregoriaanse traditie en hoe kan *Ordo Virtutum* hierin geplaatst worden.

- In welke tijdsgeest leefde HvB?
- In hoeverre kon de vrouw participeren in de culturele wereld? Wat was de plaats van de vrouw gedurende de ME?
- Vanuit welke muziektheorie componeerde HvB?
- Welke symboliek is herkenbaar in *Ordo Virtutum*?
- Waar liggen de interpretatieproblemen om *Ordo Virtutum* uit te voeren?
- Vergelijking, bespreking uitvoering *Sequentia* (klassiek) en *Reincarnatus* (pop)

LEVEN

Geboren in adellijke familie en snel werden haar bijzondere gaven ontdekt. Om 8 jaar (!) spirituele en degelijk wetenschappelijke opleiding in benedictijns klooster. In 1136 tot magister van een klooster gekozen en gebouwd, in weerwil van kritiek, een zelfstandig klooster te Rupertsberg, dicht bij Bingen. In 1152 werd klooster gewijd. Vermoedelijk creatie van *Ordo Virtutum*. De deugden gezongen door 15 nonnen en de duivel door haar secretaris Volmar (vaak te zien op afbeeldingen van HvB). Zij was chronisch ziek en kreeg veel visioenen. Deze werden, o.m. door Volmar, vastgelegd in het werk *Scivias* (weet de weg). Later in 1166 vastgelegd in de Codex van Rupertsberg, zie [Scivias - Wikipedia, the free encyclopedia](#). Verder schreef HvB nog 2 andere visioenenboeken, 13 werken betreffende theologie, geneeskunde en wetenschappen, 300 brieven, heiligenbiografieën, 80 vocale werken, poëzie en het drama *Ordo Virtutum*. Haar briefwisseling met o.m. keizers, koningen, pausen, bisschoppen en vele andere voornamen, was erg veelzijdig en soms geducht! Als voorbeeld antwoord op:

Verbod (van bisschop: HvB vrouw!) om muziek te maken (strookt niet met Gods wil):

Ik werd ook iets gewaar over het feit dat wij, gehoorzaam aan u, gestopt zijn met zingen tijdens de mis. Ik hoorde hoe een stem van het levende licht vertelde over wat David in de psalmen zegt: prijs Hem met de trompet ... harp en luit ... trommel en dans ... snaren en orgel ... galmende cimbalen ... laat iedereen God prijzen!

dan verklaring ... vervolgens vingerwijzing:

Daarom moet u, en met u alle prelaten, de grootste waakzaamheid betonen vóór bij decreet welke groep mensen ook, die zingend God eer bewijzen, de mond te snoeren ..; U moet altijd oppassen, dat u in uw oordeel niet bezielde wordt door Satan, die de mensen stootte uit de hemelse harmonie en uit de verrukking van het paradijs ...

HvB wel duidelijk neo-platoons opgevoed maar zij zelf beweerde dat haar kennis haar werd geopenbaard, als instrument van de wil van God. Zij beschouwde haarzelf niet als een scholastiek gestructureerd persoon maar als visionair en profetes.

Citaat: *de woorden die ik uitspreek komen niet van een menselijke mond; ik heb die woorden gezien en gehoord in mijn visioenen die mij zijn toegezonden ...* einde citaat.

1. Hoe zouden wij met onze huidige inzichten hierop reageren?
2. Waarom stellen de componisten, en andere kunstenaars tijdens de ME, zichzelf - en hier Hildegard haarzelf - niet op als de uitvinders van een

muziekstuk (vgl. Guido van Arezzo die ook stelde dat hij zijn Guidonische hand e.a. bedenkingen van God gekeregen heeft)?

Zij kwalificeert haarzelf als simplex homo, humilis forma enz. maar haar werken blijken toch gepregneerd te zijn met volheid van kracht en een vergaande conceptuele eenheid. Blijkbaar had zij toch persoonlijke mystieke ervaringen en dit gecombineerd met haar visioenen ...

Kortom:

Voor haar tijd dus een heel bijzondere vrouw (zieneres, mystica, lerares, predikster, schilderes, schrijfster en ... muzikante: ze componeerde vanaf 1140, volledig opgenomen door Sequentia). Deze 'Teutoonse' profetes (als zodanig erkend bij Concilie van 1147) werd tevens Sibille van de Rijn genoemd en werd beschouwd als een stupefactie. Citaat meester Odon (1148): *men zegt dat u naar de hemel stijgt, dat u vele revelaties heeft en dat u vele boeken schrijft en nieuwe vormen van gezang ontdekt*. Einde citaat. Voor haar is muziek de hoogste activiteit van de mens, een genre die het best de ineffabele klanken van de hemelse sferen en de engelenkoren weergeven.

Tijdsgeest: na 1050 (mogelijk t.g.v. optimisme na het jaar 1000 cq. 1033 toen men de volgens evangelie Johannes de Apocalyps verwachtte), start van enorme artistieke en intellectuele ontwikkeling, ook in het kloosterwezen; v.a. 8 jaar volgt ze de regels van Benedictus!

Ordo virtutum: muzikaal geestelijk spel, thematisch sterk gebonden aan *Scivias*, om ogenschijnlijke tegenstelling aards en hemels op te heffen, transcendeer jezelf. Concreet gaat het verhaal om kosmisch hemelse krachten, voorgesteld in allegorische figuren van deugden, die de menselijke ziel pogen te redden tegen de verleidingen van de duivel.

Motivering HvB van keuze muziekinstrumenten

Duivel: vijand van de harmonie → geen muzikaliteit

Aardse ziel: snaarinstrumenten (vedel): staan voor het gevecht van de mens om het licht te bereiken; d.i. nodig wanneer mens of de deugden klaag(zingen) wanneer het licht te weinig bereikt wordt

Gelukzaligheid: (uiteraard hemels) harp en psalterium en geldt voor de gelukkige ziel en de maagdelijkheid

God: fluit die de herkenning, de aanwezigheid van God voorstelt en verschijnt wanneer de gezuiverde ziel de deugden in bezit heeft en aldus klaar is om naar Gd op te stijgen

Uit *Ordo Virtutum* - [Wikipedia, the free encyclopedia](#)

PLOT

Ordo Virtutum is about the struggle for a human soul, or Anima, between the Virtues and the Devil. The piece can be divided as follows:^[3]

Part I: Prologue in which the Virtues are introduced to the Patriarchs and Prophets who marvel at the Virtues.

Part II: We hear the complaints of souls that are imprisoned in bodies. The (for now) happy Soul enters and her voice contrasts with the unhappy souls. However,

the Soul is too eager to skip life and go straight to Heaven. When the Virtues tell her that she has to live first, the Devil seduces her away to worldly things.

Part III: The Virtues take turns identifying and describing themselves while the Devil occasionally interrupts and expresses opposing views and insults.

Part IV: The Soul returns, repentant. Once the Virtues have accepted her back, they turn on the Devil, whom they bind, and then God is praised.

Part V: A procession of all the characters.

STEMMEN:

The Virtues (sung by 17 solo female voices):

Humility (Queen of the Virtues), Hope, Chastity, Innocence, Contempt of the World, Celestial Love, Discipline? (the name is scratched out in the manuscript) Modesty, Mercy, Victory, Discretion, Patience, Knowledge of God, Charity, Fear of God, Obedience, and Faith¹

Chorus of the Prophets and Patriarchs (sung by a male chorus)

Chorus of Souls (sung by a women's chorus)

The Devil (a male voice)

The Devil does not sing, he only yells or grunts because according to Hildegard, he cannot produce divine harmony.

Muzikale aandachtspunten:

Ordo Virtutum is written in [dramatic verse](#) and contains 82 different melodies, which are set more [syllabically](#) than Hildegard's [liturgical](#) songs. All parts are sung in [plainchant](#) except that of the Devil. There is an alternation between solo and chorus parts as well as melismatic versus syllabic lines.

cd-indeling [Hildegard von Bingen: Ordo Virtutum - Sequentia : Songs ... - AllMusic](#)

interpretatieproblemen cq. –vragen:

- Geen levendige traditie overgebleven
- De partituren zijn niet steeds de gebruikte of definitieve versies
- Manuscripten zijn 'skeletten', kaders en geen realiteiten
- Wel uitgaan van modi (cfr. maqamât en raga: zie Oosterse muziek p.11): in die modi (een zestal) ligt een taal vol (ingehouden) emotie, expressie, humeuren ...
- De schrijftaal van HvB is Latijn en zij kan er grammaticaal en declamerend rijk mee omgaan
- Kennis van (al) haar geschriften is noodzakelijk voor aanvaardbare interpretatie
-

Uit scene 1: klaagzang van de zielen
beluister en bekijk de klassieke versies van HvB:

[Hildegard von Bingen \(1098-1179\) - Ordo Virtutum \(ca ... - YouTube](#) op ± 10'30
en gebaseerd op melodie van ORDO VIRTUTUM van Hildegarde von Bingen
de twee versies van:

[Reincarnatus - Lament of Souls \(video by GJD 2008\) - YouTube](#)

[Nieuwjaarsproms Maasmechelen 2008 Lament of Souls - YouTube](#)

Twee versies aangaande troubadoursliederen

[Reincarnatus Fin Amor - YouTube](#)

[Reincarnatus - Fin Amor - YouTube](#)

Wat valt er van te zeggen?

Wie zijn ze: [Reincarnatus - Wikipedia](#)

De band combineert [middeleeuwse](#) muziek en moderne [popmuziek](#). Daarbij gebruikt de band instrumenten zoals [doedelzakken](#), [vedels](#), [draailieren](#) en [schalmeien](#). Deze worden gecombineerd met [drums](#), [gitaren](#) en [synthesizers](#). De zang is in het [Engels](#), [Latijn](#) of in oude middeleeuwse Europese talen (b.v. [Occitaans](#)). Zo hebben ze een geheel eigen sound gecreëerd, die soms wel iets weg heeft van [Keltische muziek](#). Reincarnatus treedt op in Nederland, België, Duitsland, Oostenrijk en Italië.

[Hildegard Von Bingen - Vision - YouTube](#) modern

"Vision", the story of Hildegard von Bingen, a ... - YouTube film

1.HILDEGARD VON BINGEN, O Virtus Sapientiae (Kronos Quartet ...

[O virtus Sapientie - YouTube](#) vl enz; 3'30 zang en 5'00 labyrinth

[Caritas abundat in omnia - Hildegard van Bingen - YouTube](#) partituur

[Hildegard von Bingen Caritas abundat in omnia - YouTube](#) piano

Zie ook diversen/muziek/b/bingen von hildeg voor Liber Divinorum operum en o rubor sanguinis ivm ursulalegende; voor kritische blik op de uitvoering zie map van hvb waarin verdediging van K 16.01.13

Uit [CATHOLIC ENCYCLOPEDIA: St. Elizabeth of Schonau](#)

"Liber viarum Dei". This seems to be an imitation of the "Scivias" (*scire vias Domini*) of St. Hildegard of Bingen, her friend and correspondent. It contains admonitions to all classes of [society](#), to the [clergy](#) and [laity](#), to the married and unmarried. Here the influence of Egbert is very plain. She utters prophetic threats of judgment against [priests](#) who are unfaithful shepherds of the flock of [Christ](#), against the [avarice](#) and worldliness of the [monks](#) who only wear the garb of poverty and self-denial, against the vices of the [laity](#), and against [bishops](#) and superiors delinquent in their [duty](#); she urges all to combat earnestly the [heresy](#) of the [Cathari](#); she declares [Victor IV](#), the [antipope](#) supported by Frederick against [Alexander III](#), as the one chosen of [God](#). All of this appears in Egbert's own writings.

Hier blijkt al vroeg de kritische zin t.o.v. de verderfelijke wereld?! Cfr. tekst *In Taberna* – Carmina Burana

Dante Alighieri (1265-1321)

- Doel: 1. in hoeverre is er sprake van gregoriaanse invloeden in de muziek van Dantes beroemdste werk *La Divina Commedia* (de Goddelijke Comedie)
2. verantwoording van *La Divina Commedia Gregoriana* van Schola Cantorum Karolus Magnus o.l.v. Stan Hollaardt, Mirasound (i.s.m. Musica Sacra en KRO, 2000, 2 cd's). Hollaardt e.a. gaan er namelijk van uit dat zijn Goddelijke Comedie Dante op bepaalde plaatsen toepasselijke gregoriaanse gezangen heeft toegevoegd. Zie
- [La Divina Commedia Gregoriana - Gregoriaanse Schola Karolus ...](#)
 - [KLIK HIER - Gregoriaanse Schola Karolus Magnus](#)
 - [Jacques Janssen » Dante](#)

Leven van Dante en context

- scholing bij Franciscanen in de artes liberales; voorkeur voor de letteren;
- 1^e grote liefde op 9 jaar: Beatrice → veel jeugdgedichten! o.m. in *Vita Nuova*; zie verder troubadours 'hoofse liefde' en [Vita nuova - Wikipedia](#);
- politicus v.a. 1295; raakt verstrikt in machtsstrijd tussen pausgezinden (gibelijnen) en aanhangers van de keizer (welfen: witten en zwarten)²; ballingschap; schrijft *De Monarchia*;
- 1306-1320: schrijft *La Divina Commedia*;
- 09.1321 overlijden t.g.v. malaria; begraven in Ravenna;
lees verder uitgebreider [Dante Alighieri - Wikipedia](#)

[Italiaanse dichter](#), [schrijver](#) en kortstondig [politicus](#). Zijn voornaamste werk staat bekend als [La divina commedia](#) (*De goddelijke komedie*). Het is een lang gedicht (14.000 verzen!) in drie delen over een denkbeeldige reis van de [Hel](#) (*Inferno*), door het [Vagevuur](#) (*Purgatorio*) naar het [Paradijs](#) (*Paradiso*) t.t.z. een reis van het meest ellendige kwaad tot de uiteindelijke aanschouwing van God. Het werk zit vol symboliek en de vorm is erg ingenieus numerieke cq. wiskundig (getallensmystiek), haast architecturaal, in elkaar gestoken met heel wat literaire kunst, met als centrale metafoor: opgang van de ziel naar God. Hierbij is Dante zowel verteller als hoofdpersoon en gaat het ook om zijn eigen leven. Het werk, vol hermeneutische mogelijkheden, wordt beschouwd als een hoogtepunt van de wereldliteratuur.

DIVINA COMMEDIA benaming 'goddelijk, verheven' van Boccaccio, oorspr. Dante: gewoon → komedie = werk met droevig begin en vreugdevol einde. Het motief van een reis door het hiernamaals was niet nieuw. Dit literair (vooral in de Middeleeuwen) genre was deels geïnspireerd op de Arabische literatuur.

1. Dante was verre van de enigste die dit genre toepaste. Vanwaar deze belangstelling tijdens de ME voor het hiernamaals versus hiernumaals?
2. Het spanningsveld in dit verhaal gaat o.m. over kwaden en goeden resp. droevig en vreugdevol. Geef hiervoor een psychologische, een sociologische een ethische verklaring.
3. Arabisch? Hoezo? Zijn er meerdere (kunst)invloeden gekend vanuit de oud Arabische cultuur?

² Deze machtsstrijd komt later terug in de tragedie *Romeo en Julia* van Shakespeare en in de gelijknamige opera van Gounod.

- begint 1300, Witte Donderdag en Dante in ‘media vita’, zegge midlife (crisis)!
- indeling:
 1. Hel: angst, verschrikking, duisternis, stank, gekrijs en gekras
 2. Louteringsberg: zon, muziek, hof van Eden, idyllisch en gregoriaans
 3. Paradijs: het summum; gregoriaans (herhalingen en lofprijzingen)
- spirituele reis: hedendaags cfr. Celestijnse belofte; ook wel filo en theologie maar nadruk op beleving, religieuze ervaring
- erg uitnodigende Dante die in deze pelgrimstocht met de lezer aanwezig is ↔ Shakespeare

- 1306 - 1321 lees [La divina commedia](#) voor uitgebreide info

- 1309 Inferno / Hel: canto I - XXXIV

- Media vita boetegezing
 - A porta inferi hellepoort
 - Dies Irae laatste oordeel
 - In sudore zondeval
 - ...
 - Libera me verlossing
 - Vexilla regis

- 1312 Purgatorio / Louteringsberg: canto I - XXXIII

- Te lucis ante terminum hymne tijdens de completen
 - In paradisum
 - Miserere
 - Pater Noster op 7 terrassen 7 hoofdzonden uitboeten
 - Volgens 3-ledige structuur deug-
 - ondeugd- zaligspreking
 - Agnus Dei

- 1318 Paradiso / Paradijs: canto I – XXXII Beatrice voltrekt Dantes loutering

- Alleluja
 - Sanctus
 - Te laudamus

lees Wikipedia over leven van Dante en velerlei muziekwerken die geschreven zijn over [La divina commedia](#) met verwijzing naar Wikipedia, the free encyclopedia waar de Dante-symfonie en Dante Sonata worden toegelicht; in beide Wikipedia's worden tevens mooie afbeeldingen en schilderijen aangeboden. En Petrarca “Ik ben een van diegenen die vreugde scheppen uit het huilen”

toepassing illustratief: Opera Orfeo van Claudia Monteverdi

Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate

Vertaling: *Gij die hier binnentreedt, laat alle hoop varen*, het opschrift op de poort van de hel.

Divina commedia, Inferno, Canto III, regel 9

Montverdi Orfeo *lasciate ogni speranza voi ch'intrate* laat varen alle hoop

Volledig libretto én vertaald in het Engels [IJORFEO - Here Of A Sunday Morning](#)

Orpheus

Accompanied by you, my goddess,
Hope, sole comfort
of afflicted mortals, now have I reached
these mournful and dark realms
where the sun's rays never reach.
You, my companion and guide,
on paths so strange and unknown
have controlled my feeble, trembling steps,
where today I still hope
to see again those blessed lights
that alone to my eyes bring day.

Hope

Here is the black marsh, here the boatman
who takes naked spirits to the other bank,
where Pluto has his vast kingdom of shades.
Beyond that dark pool, beyond that river,
in those fields of weeping and grief,
cruel destiny hides your beloved.
Now you need a stout heart and a fine song.
I have brought you here, but further I may not
come with you, for harsh law forbids it,
a law written with iron on hard rock
at the terrible entrance to the kingdom below,
that in these words expresses its haughty meaning:
ABANDON HOPE, ALL YOU WHO ENTER.

*Lasciate ogni speranza, voi
ch'entrate*

Then, if your heart is firm
to set foot in the city of grief,
I must flee from you and return
to my customary dwelling.

Uit begin akte 3 van Monteverdi's Orfeo

[SPERANZA : Ecco l'atra palude - Lasciate ogni speranza o voi ch ...](#)

1'15 Orfeo wandelt met Speranza naar onderwereld

2'34 Speranza geeft aan Orfeo schrikkelijk beeld van de hel

4'12 en benadrukt *Laat varen alle hoop ...* (citaat Dante!)

[Speranza - Orfeo\) - Monteverdi / Duo Ave ...](#) op 1'51 en vergelijk!

[Mantova Monteverdi: L'Orfeo- r szlet: Orfeo-Speranza - YouTube](#) op 5'03

[Monteverdi: Orfeo - Prologo & Dal mio Parnasso \(Harmoncourt ...](#) luister

[ORFEUS ALS INSPIRATIEBRON | O geschiedenis opera](#)

Open [Dante Alighieri and the Divine Comedy in popular culture - Wikipedia](#) en [Dante and his Divine Comedy in popular culture : Wikis \(The Full Wiki\)](#) en maak kennis met de talrijke verwijzigingen naar het beroemde werk van Dante!

Besluit: Dante wereldberoemd, grote historische betekenis o.m. voor vastlegging van het Toscaans³ (ten faveure van het Siciliaans) als Italiaanse taal (samen met Petrarca); voorlopers hierbij waren de naar Italië-Firenze uit Frankrijk gevluchte troubadours die hun liederen noodgedwongen in het Toscaans dialect schreven.

N.B. over vertalingen:

Frans van Dooren: zeer sterk geprezen en handig uitgegeven zie www.dwarsligger.nl

Salvador Dali heeft een aantal illustraties getekend van Dante's Goddelijke Komedie, klik op

http://www.openculture.com/2012/06/salvador_dalis_101_illustrations_of_dantes_divine_comedy.html

³ Met Toscaans bedoelt men het gebied rond Firenze, Sienna, Pisa, enz.

2. TROUBADOUR, TROUVÈRE, MINNEZANGER, MINNESÄNGER: wereldse muziek.

2.1.	Historische achtergrond rondom 1100 en erna	35
2.2.	Canso	38
	2.2.1. Definitie	38
	2.2.2. Vorm	39
	2.2.3. Overlevering – Muzieknotatie	40
2.3.	Troubadours – troubairitz	41
2.4.	Trouvères	48
	2.4.1. Ontwikkeling	48
	2.4.2. Meest gekende trouvères	48
2.5.	Minnezanger	49
2.6.	Cantigas de Santa Maria	52
2.7.	Speellieden – jongleurs	53
2.8.	Carmina Burana	55
	2.8.1. Middeleeuwse versie	55
	2.8.2. Versie Carl Orff	61
2.9.	Vergelijking – verschillen cultus troubadours en C.B.	64

Doelstellingen:

1. De culturele context van de wereldlijke liederen van troubadours en trouvères;
2. De belangrijkste genres en vormen van hun liederen;
3. Mondelinge en schriftelijke overlevering van het repertoire;
4. De ritmische interpretaties van de liederen
5. De rol van jongleurs in de verbreiding van liederen
6. De vedel als muziekinstrument van de jongleur in de hoofse cultuur
7. De estampie als belangrijkste vorm van instrumentale muziek
8. De invloed van de troubadourcultus in de latere eeuwen aan de hand van muziekvoorbeelden: Dante, Verdi, Wagner, Saariaho,

2.1. HISTORISCHE ACHTERGROND rondom 1100 en erna

Algemeen: Historisch is er een merkwaardige verandering bezig vanaf 1100. Tijdens de vroege Middeleeuwen werd de bevolking naast overleveringswerkzaamheden ook vaak beziggehouden door allerlei oorlogen. In Spanje de reconquista, over heel Europa de plaag van de Vikings enz. Kunstzinnige beleving bleef, zoals weleer, beperkt tot elementaire literaire verhalen door de barden en volksmuziek. Tijd om erg creatief bezig te zijn bleef er niet veel over. De redelijke vrede die er heerste na de jaren 1000 leverde veel meer tijd op. Er ontstond een tendens van **individualisering**, de erbijhorende creativiteit en een meer aardse gerichtheid i.p.v. de blik naar boven (\pm verachting van het wereldse). En dan vooral bij de adel/aristocratie. In Zuid-Frankrijk begint dan ook een merkwaardige cultus: de **troubadourlyriek**. Hierbij gaat het om man en vrouwrelatieproblemen. Deze zijn weliswaar van alle tijden. Maar nu ontstond de mogelijkheid – sfeer tijdsgeest - deze relatie op een bijzondere en nooit geziene manier te **cultiveren**. Zoals gesteld, eerst in Zuid-Frankrijk (troubadours), vervolgens verspreid zich het verschijnsel, per generatie later ongeveer, naar Noord-Frankrijk (trouvères), de Nederlanden (minnezanger) en dan Duitse gebieden (Minnesänger). Vooral? de Zuidfranse cultuur wordt later

opgeschreven in handschriften en daardoor blijft de troubadourcultus, weliswaar op een andere manier, in de geschiedenis leven.

Gevolgen:

1. zijn vrij revolutionair; wel geen geloofscrisis maar er ontstaan een aantal nieuwe stromingen die aan allerlei dogma's tornden en zo het statisch (?) wereldbeeld openbraken. Katharen, Hussieten, moderne devotie enz.
2. Door deze cultus wordt de vrouw op een voetstuk geplaatst: hiermee steeg het aanzien van de (wereldlijke) vrouw; tot nu toe was er alleen de christelijke Maagd Maria. Maar: de vrouw verliest daardoor wel haar zelfstandigheid; komt o.m. tot uiting in de ontwikkeling van de dans: de vrouw wordt geleid ...
3. Het thema van de ongenaakbare vrouw, verbonden met het samenspel eros-thanatos, werd in de romantiek van de 19e eeuw gretig opgepikt en werd op zichzelf al een cultus. Aldus o.m. femme fatale (Carmen – Bizet) tot femme fragile (Pré-Rafaellieten) enz.
4. Opkomst van Karelromans of Karolingische romans. De historische held Karel de Grote wordt opgevoerd / geactualiseerd als drager van idealen van ridderschap en trouw.

Begin: Zuid-Frankrijk onder de lijn Poitiers-Lyon → troubadours 1100
V.a.1000 na X toename contacten met het voordien vijandige Spanje, toen grotendeels Arabisch. Een onvoorstelbare verfijnde cultuur werd zichtbaar: mozaïeken, fonteinen, paleizen, gewaden, kruiden, **muziek**. Een afgezwakte versie van deze cultuur nu nog te zien in Andalusië. Die Arabische welvaart straalde af op de Zuidfranse adel. Die had zoals gesteld meer vrije tijd. In die kleine kring ontwikkelt zich een normenstelsel dat verfijning en welvaart moest coderen en er vervolgens een status aan verleende. Zo ontstond een subcultuur (cultus) die zich onderscheidde van de kleine luiden, de gewone mens. Hiervoor ontwikkelde deze subcultuur eigen expressiemiddelen, in dit geval vooral in woord én muziek. Het werd een amalgaam van een beetje pas ontdekte Moorse lyriek, een beetje bekende en bestaande kerkelijke muziek, leentje buur spelen als het gaat om het gebruik van instrumenten enz. Zo ontstond de **canso**. De kunstenaars die de canso's toondichten waren **troubadours** (trobador, troubar, trouver, vindere: want voor die tijd waren zij de eerste 'echte' componisten). Ze hadden een bijzondere positie. Het betreft hier musici (dichter in eerste instantie en verder mogelijks componist, uitvoerder van zijn canso als muzikant-zanger) van adellijke afkomst die zich bezighouden met aristocratisch lekegezag, rondtrekkend van hof tot hof (hoofse cultuur).

OORSPRONG:

De door een invloedrijke monnik van overspeligheid en liederlijk leidend leven beschuldigde Koning Willem IX van Aquitanie, begin 1100, bedacht als reactie hierop – en met succes - het principe van hoofse liefde die hij in een reeks gedichten goot. Hij liet zich hierbij (waarschijnlijk) inspireren door Arabische prototypen/voorlopers van een bijzondere vorm van liefde-verbeelding. In die

gedichten werd aangetoond dat liefde geen zonde was maar eerder een goddelijke mysterie waarbij de vrouw als een godin liefde opwekt. Het thema van deze verheffende liefde had succes en werd erg populair, in weerwil van de roepende monnik! En hiermee werd Willem (Guillaume) ongewild de grondlegger, zegge maar de **trendsetter** van de troubadourslyriek (zie verder). Alhoewel deze lyriek niet een onschuldig principe bleek. Immers, vaak werden getrouwde edelvrouwen bewonderd en geschreven in de IK-vorm. Dergelijke betovering bleek te dichtbij op de betreffende vrouw geschreven. Dit probleem werd opgelost door aan de vrouw niet alleen schoonheid en adellijkheid toe te schrijven maar tevens deugdzaamheid. Daarmee was de idee van onbereikbaarheid geïntroduceerd. Met dit gegeven kon de troubadour ontstaan: een dichter die de vrouw van de leenheer als object, wars van erotische, affectie koos en zijn gedicht aan haar opdroeg. Het gegeven dat nogal wat leenheren (echtgenoten) troubadours in dienst namen en/of zelf tot de adel verhieven, lijkt er op te wijzen dat er – uitzonderingen daargelaten zoals bv. Bernart de Ventadorn (zie verder) – van overspeligheden geen sprake was. Het ging dus om een verbintenis van harten en geesten en niet van lichamen, al werd er soms – maar dan wel heel bescheiden - toch wel naar gerefereerd. Hoe dan ook ontstond door deze cultus het begrip en ideaal van ‘ridderlijkheid’. Daarvóór koesterde dit begrip een sterk negatieve beladenheid van barbaarsheid en bloeddorstigheid. Het begrip ridder(lijkheid) verdwijnt in de loop van de jaren 1400 met als top- eindpunt de verhalen van Don Quichot (Cervantes, rond 1600) en Don Giovanni (Tirso de Molina, rond 1620 – Mozart, 1786).

De Arabische component in de troubadourslyriek zou afkomstig zijn van de Arabische cultus om de – per definitie - onbereikbaarheid van haremvrouwen cq. de geliefde in gedichten om te zetten (Djamil). Een cultus vanaf de 8^e eeuw en islamitisch van oorsprong. Men idealiseerde de haremvrouw als perfect, mysterieus, van een ongelooflijke schoonheid en intelligentie, geladen vol charme. Het ging om een zuiver verlangen naar zuivere liefde. Dit soort transcendente, zegge Platoonse, liefdesuitingen – niet steeds vrij van verdoken seksuele uitgangspunten - kwam en komt in vele culturen voor. Te denken valt aan de Katharen en andere extreme ‘secten’, de mystici, enz., maar ook een inspiratiebron voor troubadours ...

Vervolg 1	Engeland	→		1130
	via wijnhandel Bordeaux en later huwelijk Eleonora met Henry II, zie 2.3.1.			
Vervolg 2	Noord-Frankrijk boven de Loire-lijn	→	trouvères	1140
	n.a.v. huwelijk Eleonora met Lodewijk VII, zie 2.3.1.			
Vervolg 3	Nederlanden	→	minnezanger	1170
	Hendrik van Veldeke eerste bekende dichter uit de Nederlands Duitse letterkunde uit de Limburgse streek en wel uit Hasselt, deelgemeente Veldeke (standbeeld Hasselt ... en Maastricht even verder ‘vagevuurpassage’ boven Vrijthof). Schreef tussen 1170 – 1190 vita van St.Servaes, een ridderroman de Aeneis-bewerking (naar Vergilius) én hoofse minnellyriek. Ze worden minnezangers genoemd. Het woord ‘minne’			

geeft al aan dat het om minnen of beminnen gaat. Werk is overigens grotendeels in Hoogduitse versies overgeleverd (Limburg!); zie verder [Hendrik van Veldeke - Wikipedia](#)
[Hendrik van Veldeke - literatuurgeschiedenis.nl | de middeleeuwen](#) n surf verder onderaan op *hoofsheid* en *ridderliteratuur*;
Codex Manesse 30r: [Herr Heinrich von Veldeke](#) (d. after 1184)

Gijs van Limburg
onbekende tijd- en streekgenoot van Van Veldeke; 24 liefdesgedichten waarvan 15 min of meer volledig en 9 erg verminkt overgeleverd; hij volgt meer de troubadourmoraal en –code en is daarom oorspronkelijker dan Van Veldeke.

- Vervolg 4 Duitsland → Minnesänger 1200
In Duitsland is de Minnesinger of -sänger te vergelijken met deze liefdescultuur. Walther von der Vogelweide (1170-1230) (codex Manesse nr.124) Neidhart von Reuenthal lopen vooruit op de latere geromantiseerde Meistersinger van de renaissance en Wagners' Die Meistersinger von Nürnberg (1868).
- Vervolg 5 Troubadourcultus verdwijnt → rond 1300
Opschrijven in handschriften (+ illuminaties) v.a. 1200 tot 1500; Dante

Uit codex Manesse [Codex Manesse - Wikipedia](#) en voor een lijst van folio's zie [Codex Manesse - Wikipedia, the free encyclopedia](#)

- Folio 30r: [Herr Heinrich von Veldeke](#) (d. after 1184)
- Folio 124r: Herr [Walther von der Vogelweide](#) (c. 1170 – c. 1230)
- Folio 149v: Herr [Wolfram von Eschenbach](#) (c. 1170 – c. 1220)
- Folio 264r: Der [Tannhäuser](#)
- Folio 364r: Meister [Gottfried von Straßburg](#) (d. c. 1210) Gottfried's work was rediscovered in the late 18th century, and is the source of [Richard Wagner's opera *Tristan und Isolde*](#) (1865).

2.2. CANSO

2.2.1. Definitie

Het **canso** was een liedgenre, geschreven in de volkstaal, dat in hoog aanzien stond bij de troubadours en hun publiek: de adel. In de inhoud ging het niet om individuele ontboezemingen. Het ging om een gemeenschappelijk ideaal, de hoofsheid (cortezia) en de '**fin amor**' (fine amour, hoofse liefde, courtoisie, cortezia). Hoe werd dit ideaal lyrische werkelijkheid?

Canso is het liefdeslied van een nederige minnaar (de troubadour) die zich bindt aan een hoogstaande, onbereikbare vrouw. Het gaat dus niet om een echte liefdesverhouding maar om een **woordspel** waarbij in de tekst een spanningsveld vol obstakels wordt opgevoerd (zie verder 2.2.2. vorm). Hierbij komt de minnaar zichzelf tegen m.a.w. zijn eigen tekorten, emoties enz. Daardoor leert hij, groeit hij, ontplooit hij zichzelf. Dit **zoekproces** belichaamt hetgeen de hele adel wil: hogerop komen. Erg exclusief, **elitair** en negatief discriminerend beschavingsproces naar de vilain ~ village! (de laag bij de grondse dorpeling). Ook de

onbereikbare vrouw of Dame (domna, gebiedster) krijgt betekenis. Enerzijds bindt zij, als vrouw van de heer van de getrouwe ondergeschikte adel, de minnaar (symbool staande voor de groepsidee van de gehele adel) eens te meer aan haar. Die taak loopt samen met de stijgende positie van de vrouw als gastvrouw, als onderhoudster van de troubadour, hoofdprijs bij toernooien enz. Anderzijds is de relatie zeer erotisch lichamelijk van aard. Niettegenstaande de onbereikbaarheid van de (doorgaans getrouwde) vrouw is er het sterk verlangen naar de aanbedene. Juist in die spanning kunnen emoties (hoop, angst, onzekerheid, twijfel, kracht, wil, trouw, jaloersheid enz.) zichtbaar worden.

Kortom: het gaat hier om een geïdoliseerde (dus geïdealiseerde) liefde die niet alleen in verband staat met erotiek maar ook met politiek (maatschappelijke superpositie dwingend te volgen), ethiek (discriminatie, afstand nemen) en religie. De teksten vertellen ons dat er niet alleen een geïdealiseerde ‘aardse’ geliefde is maar dat er ook sprake is van een geïdoliseerde ‘hemelse’ Maria. De teksten zijn dan ook vaak louterend, verheven, verheffend, soms extatisch vol met fijnzinnige schakeringen. **Centraal** thema blijft de *fine amour* waarbij eerst de indruk gegeven wordt van een bereikbare vrouw maar dan blijkt onbereikbaar te zijn, als het ware een steeds wijkende horizon. Deze **cultus van onvervulbaar verlangen** komt later in de romantiek (na 1800) terug. Maar daarom is de troubadourkunst nog geen romantisch gegeven. Hoe graag sommige romantici het zouden willen! Vgl. Verdi *Il Trovatore* (1853), Mozart *Don Giovanni* (1787), Wagner *Tannhäuser* (1845) en *Meistersinger* (1868), Kaija Saariaho *L’amour de loin*. (2000), Lenny Kuhr *De Troubadour* (198.) ...; Casanova ? ...

2.2.2. Vorm

Vier hoofdtypes:

1. Hymne of stanza
2. Litanietype
3. Sequentype
4. Rondedans (carole) of refreintype
 - a. Rondeau rondedans
 - b. Virelai draaidans
 - c. Ballade ook dansa

Daarnaast nog andere vormen:

- *Alba, auba* of dageraadslid, ook Auba of wachterliederen: tegen het aanbreken van de dag (dageraadstoo) wordt het minnen onmogelijk en doet het pijn aan geliefden dat ze elkaar moeten verlaten (want de echtgenoot is op jacht en komt nu terug en daarvoor is er de wachter - daarom ook wachterliederen genoemd - die met blaasinstrument of geroep de dag aankondigt), zoniet wordt hun geheim prijgegeven met alle gevolgen van dien. Vooral last van kwaadsprekers of niders die de geliefden al te graag willen belasteren. De tweede acte van *Tristan und Isolde* – Wagner is daar een typsich voorbeeld van.
- *Joc partit* of partimen (jeu-parti) debat in versvorm tussen twee auteurs die afwisselend in strofen een standpunt verduidelijken over ... hoofse liefde; gaat later over in zangwedstrijden, vgl. *Meistersinger* – Wagner.
- *Escondig* of verontschuldiging van de minnaar
- *Gap* een uitdagend lied
- *Planh* of klaagzang (plainte chant, plainte = beklag)
- *Descort* afwijkend gevoel wordt herkenbaar in ongewone metriek of onregelmatigheden in rijmschema

- *Pastorela* lied tussen hoofse ridder die in openlucht, op een grasweideplek, een herderinnetjes (niet-hoofs!) ontmoet en probeert, desnoods met geweld, haar tot minnen over te halen;

Een canso volgt een bepaald stramien van meestal 7 strofen in meestal volgend scenario:

1. voorstelling ik-figuur,
2. Natureingang, vreugdevol, prikkelt liefdesgevoel, aldus
3. blijheid over liefde maar dan gevolgd door
4. sombere gedachten of de liefde wederzijds is of nog geheim is; verder last van
5. lausengiers of kwaadsprekers die op de loer liggen en dus wordt de ik
6. heen en weer geslingerd tussen hoop en vrees, vreugde en verdriet en zoete kwelling...
7. laatste strofe of tornada opdragen gedicht aan anonieme vrouw of heer die de toehoorders, het luisterend publiek, kenden.

De adellijke toehoorders kenden deze gang van zaken. Hierdoor voelde het luisterend gezelschap zich (elitair) opgenomen in een gemeenschappelijk ideaal: zoals de ik-figuur was, zo zou elke toehoorder willen zijn. Het ideaal die de adel bezielde, namelijk de hoofsheid of de cortezia. De hoofse liefde, de fin'amors maakt door deel van uit. Het was de functie, het doel, de plaats van de troubadour middels de gecodeerde canso aan dit ideaal te beantwoorden.

Verdere aandachtspunten bij analyse van de tekst/het gedicht:

- spanningsopbouw
- kern- of sleutelwoorden, bv. minne
- poëtische kracht
- strofische opbouw / verstechniek:
 - o elke strofe zelfde aantal verzen en elke strofe andere tekst
 - o aantal lettergrepen vers hetzelfde als corresponderende vers van de andere strofen m.a.w. verslengte identiek
 - o rijmschema's (900!) – rijmklanken volgens regels worden herhaald en aldus steeds hetzelfde rijmschema
- beeldspraak
- woordkeus
- idee van dynamische relatiebeleving

2.2.3. Overlevering - Muzieknotatie

Er zijn veel **meer gedichten** dan melodieën overgeleverd. In eerste instantie schreven de troubadours zelf hun liederen op (notenbalken, neumen enz.) en voerden ze ook uit op het hof en aan de bedoelde dame of heer. Nadien gingen deze liederen hun eigen weg en werden dan door jongleurs of speelmannen uitgevoerd en verder overgeleverd. Deze laatste hebben vaak tekst toegevoegd zoals kleine biografietjes van de dichter-componist, de zgn. **vida** of een **razo** (~ raison, toelichting op het lied, soms gepeperd). Die verhaaltjes, overigens niet steeds historisch betrouwbaar, waren nuttig omdat latere generaties niet meer precies de achtergronden kenden en daarnaast werden de toehoorders (niet meer per definitie adel!) in een gewenste stemming gebracht, die de gevoelsbetrokkenheid en het waarheidsgehalte achten te verhogen.

In de loop van de 13^e en 14^e eeuw is dit repertoire vastgelegd (door wie en op wiens verzoek?) in een 30-tal verzamelhandschriften (= **chansonniers**, liederboeken) die rijk versierd werden met talrijke miniaturen en andere soorten illuminaties. De belangrijkste

chansonniers zijn afkomstig uit Arras (toen Atrecht! nederlandstalig), Parijs, London, Milaan, Rome.

De notatie is overwegend (soms neumen) opgetekend in **gregoriaans notenschrift** maar klinkt verre van gregoriaans, eerder melancholischer en expressiever. De tekstplaatsing is eerder diatonisch, dus kleine muzikale intervallen. Het gaat hier om profane muziek waarvan de gevoelsgeladenheid, de expressie, de zeggingskracht naar de mens gericht is, aards dus. Want naast gregoriaanse invloeden zijn er ook Moorse elementen en ritmen van streekdansen (bv. de estampida of stampedans). Instrumenten worden in de partituur zelden vermeld. Men gebruikte de instrumenten die op het ogenblik van uitvoering beschikbaar waren. Onder invloed van Oosterse contacten worden vanaf de jaren 1000 De melodie werd alleen van de eerste strofe opgetekend. Verschillen in versies kunnen ontstaan door fouten van de kopiist, maar vooral door de mondelinge overlevering. Er bestaat immers geen oertekst en dus meerdere interpretaties. Hedendaagse uitvoerders moeten keuzen maken bij zelfde tekst maar verschillende melodieën. Interessant om te **vergelijken** op merites ertussen! Sommige uitvoeringen klinken zelfs enigszins gregoriaans! Er zijn geen aanwijzingen voor het ritme. Later verandert dit (zie verder 3. Speellieden mensurale notatie: toonduur wordt afgeleid van ritme van de tekst)).

Er zijn 2500 teksten overgebleven. Hiervan zijn 281 teksten met melodieën beschikbaar, blijkbaar heel veel melodieën verloren. Maar aanname: niet alle teksten werden gezongen en veel teksten werden geschreven op al bestaande melodieën, zgn. contrafacten, m.a.w. geen directe behoefte aan muzieknotatie dan. Zowat 250 teksten zijn anoniem. Dus van ongeveer 2000 teksten zijn auteurs bekend en dat gaat dan over 461 auteurs! Een aanwijzing dat zingen / dichten hoogstwaarschijnlijk een belangrijk deel vormde van de hoofse cultuur. En dit dus tot ver na de troubadourlyriek, die overigens zowat rond 1225 in Zuid-Frankrijk verdween t.g.v. de Katharenkruistochten (hierdoor ontstond overigens een diaspora naar Italië – Dante kende de troubadourcultuur - en Spanje). Die belangstelling toont zich aan de vele geschriften *over* de troubadours (en trouvères). Zoals bv. Martial d'Auvergne (1420-1508) in zijn Arrests d'Amour (1460) (*google: martial d'auvergne arrests d'amour*) en vele andere teksten over bijeenkomsten aan het hof die het hebben over 'liefdebeoordelingen' t.t.z. wordt de troubadourcode in het werk van deze zangers wel juist gevolgd door die toondichters? Ook een weinig aantal vrouwen zijn bekend = trobairitz.

Ook zijn er teksten teruggaand naar de tijd van Karel de Grote bekend en op muziek gezet.

2.3. Meest gekende TROUBADOURS ♂: (troubairitz ♀): (namen vaak verschillend geschreven, leeftijden vaak 'circa')

[Troubadour - Wikipedia](#) kort en krachtig in het Nederlands

[Troubadour - Wikipedia, the free encyclopedia](#) uitgebreid met veel afbeeldingen in het Engels

- Guillaume IX, hertog van Aquitanië (1070-1126); Z-W Frankrijk

grondlegger van de troubadourpoëzie (zie eerder waarom bij 'oorsprong' 2.1.)

- Bernart de Ventadorn (1125-1195), 45 teksten bekend waarvan 20 op muziek, erg productief, meest geniale; hoorde tot het gevolg van Eleonora in Parijs. Volgt haar niet tot London maar treedt het klooster binnen. Verlaat kasteel Ventadorn wegens liefdesaffaire met kasteelvrouw en gaat naar hof van Elisabeth van Aquitanië met dito probleemaffaire en gaat uiteindelijk te Toulouse in klooster.

- Chrétien de Troyes (1135-1183) mogelijk eerste hoofse liederen in het Frans geschreven; verder meer bekend als eerste romanschrijver, grondlegger van *Arthurliteratuur*; van 1160-

1181 aan het hof van Marie van Champagne; later bij Filips van de Elzas, graaf van Vlaanderen, vanwaar de inspiratie voor de graalromans (o.a. Perceval); beïnvloedde Guillaume de Lorris voor diens *Roman de la Rose*.

- Guihelm IX, graaf van Poitiers
- Marcabru sterk gestimuleerd door Guillaume IX, vader van Eleonora
- Guiraut de Bornehl (bloei: 1165-1200)
- Peire Vidal (Pieres Vidaus – Fr.)
- Raimbaut de Vaqueiras (1150-1207) werkte aan het Italiaans hof van de markies van Montferrat waar hij voor diens dochter Beatrice liederen componeerde.

[Kalenda Maya \(Lyrics\) - Raimbaut de Vaqueiras - YouTube](#) occit.
[Medieval music - Kalenda Maia by Raimbaut de Vaqueiras, Lumina ...](#) engels

- Gui d'Ussel (1170-1225)
- Bertrand de Born (1140-1205), erg turbulent
- Raimon de Miraval (..-1220)
- Peire Cardenal (1180?-1275)
- Jaufré Rudel (1113-1170)
 - vrij bekend troubadour wegens zijn beleving van een 'verre liefde' en zodoende veel navolging cq. benoeming cultus van Rudel in de literatuur :
 - Dante met zijn Beatrice
 - Roman de la Rose
 - Arthurlegenden
 - La Princesse lointaine (1895), toneelstuk van Edmond Rostand met Sarah Bernhardt
 - opera *L'Amour de loin* (2000) van Kaija Saariho (1952) (programma boek in bezit);
 - enz.

struin verder in:

[Jaufré Rudel - Wikipedia](#) algemene intro in Ned.

[Jaufre Rudel - Wikipedia, the free encyclopedia](#) hier tevens in het Engels vertaalde gedichten beschikbaar

Chansons pour un amour lointain (amor de lonh) de Jaufré Rudel, édition bilingue (occitan-français), présentation de Roy Rosenstein, préface et adaptation d'Yves Leclair, coll. Littérature occitane "Troubadours", éditions Fédérop, Bergerac, 2011, rééd. 2012 (ISBN 978-2-85792-200-1)

[Jaufré Rudel - Wikipédia](#) in Frans, met interessante links, o.m.

- [Jaufré Rudel/Un amour de loin](#) waarbij in het Frans vertaald gedicht
- [Jaufré Rudel](#) met veel info over vida enz. in het ... occitaans welsiwaar

TROBAIRITZ en uitweidingen (positie en visie op vrouw wordt soms negatief belicht):

[Category:Trobairitz - Wikipedia, the free encyclopedia](#) lijst van de trobairitz

[Trobairitz - Wikipedia, the free encyclopedia](#) met aandacht op gravin van Dia en partituur van haar enigste bekende lied

[The History of the Languedoc: Occitan and Occitania: The Trobairitz](#) in kleur o.m. geografie

van ongeveer 20 trobairitz tekst en melodie overgeleverd. Hun teksten komen in de manuscripten samen voor tussen die van de troubadours. Laters soms in aparte

hoofdstukken. Het gaat om dezelfde ideologie, dezelfde onderscheidingsdrang, zelfanalyse enz. Soms persoonlijker, soms vrouwelijker...

- Beatrice, de gravin (Comtesse) van Die (1140-1189)
 - o [Troubadours in Documento - Concertzender :: Radio](#)
 - ... een vrouwelijke troubadour, is Beatrix, de Gravin van Dia, oftewel Béatrice, Comtesse de Die. Van haar is maar één lied overgeleverd, het tragische 'A chantar m'er': het gaat om een nadrukkelijk canso vol bitterheid en liefde waarbij de vrouw, Béatrice, zich richt tot haar minnaar, [Raimbaut of Orange](#), die haar verlaten heeft ...
 - [La Comtesse de Die ~ A chantar m'er de so qu'ieu non volria ...](#)
 - [Comtessa Beatriz de Dia - A chantar m'er de so qu'eu no volria ...](#)
 - engelse tekst
 - [PUY DE SONS D'AUTREFOIS - A chantar m'ér de çò qu'eu no volria](#)
 - instrumenten en zang (expressief?)
 - [La Domna Ditz: Liner notes Lyrics and translations - Welcome to ...](#)
 - pdf waarin teksten gedichten
 - [Beatritz de Dia - Wikipedia, the free encyclopedia](#) waarop fragment
- Tibors
- Marie de France (1154-1189): schreef **lais** (nouvelle in verzen, verhalende poëzie, geen troub.code) tussen 1170-1190 aan het Engelse hof, heel eigenzinnige schrijfster:
 - Yonec
 - Eliduc vergelijkbaar met verhaal van Abélard en Héloïse
 - Hadewych 12e: mystiek: opgaan in de liefde tot God = het wezen van Minne; via gebruke en gebreke klimmend langs ongedurigheid, orewoet (liefdesgloed), hoop en weten vs verleden en toekomst. Vrouwenbeweging.
 - Christine de Pisan 1400; denigrerende positie van de vrouw: verderfelijk personage
 - Epistre au Dieu d'Amours 1309
 - Le dit de la Rose (1402): commentaar op de Roman de la Rose waar vrouw als lustobject wordt voorgesteld;
 - Le livre de la cité des dames (1405): tegen mannelijk vooroordelen
 - Suster Bertken (1427-1514); Utrecht; mystieke gedichten
 - Voor een typisch hoofd verhaal, lees: [De burggravin van Vergi](#)

Toepassing troubadour:

Raimbaut de Vaqueras:

Kalenda maia	<i>Neither calends of May,</i>
Ni fueills de faia	<i>nor leaves of beech</i>
Ni chans d'auzell ni flors de glaia	<i>nor songs of bird, nor gladiolus flowers</i>
Non es qe.m plaia,	<i>are of my liking,</i>
Pros dona gaia,	<i>o noble and merry lady,</i>
Tro q'un isnell messagier aia	<i>until I have a fleet messenger</i>
Del vostre bell cors, qi.m retraia	<i>of your beautiful person to tell me</i>
Plazer novell q'amors m'atraia	<i>of new pleasures love and joy</i>
E jaia,	<i>are bringing;</i>

E.m traia *and I repair*
Vas vos, donna veraia, *to you, true lady;*
E chaia *and let me crush*
De plaia *and strike*
.l gelos, anz qe.m n'estraia. *the jealous, before I depart from here.*

Ma bell' amia, *My beautiful friend*
Per Dieu non sia *by God, this never be:*
Qe ja.l gelos de mon dan ria, *that out of jealousy one scoffs at my harm,*
Qe car vendria *he'd command a dear price*
Sa gelozia, *for his jealousy*
Si aitals dos amantz partia; *if it were such as to part two lovers;*
Q'ieu ja joios mais non seria, *Since never again I'd be happy*
Ni jois ses vos pro no.m tenria; *nor would I know happiness, without you;*
Tal via *I'd take*
Faria *such a way*
Q'oms ja mais no.m veiria; *that I'd never be seen by men again;*
Cell dia *that day*
Morria, *I'll die,*
Donna pros, q'ie.us perdria. *brave lady, in which I lose you.*

Con er perduda *How could I lose*
Ni m'er renduda *or retrieve*
Donna, s'enz non l'ai aguda *a lady, before I have had her?*
Qe drutz ni druda *neither leman nor lover*
Non es per cuda; *is such by imagination alone;*
Mas qant amantz en drut si muda, *but when a suitor turns into a lover*
L'onors es granz qe.l n'es creguda, *great is the honour he has accrued,*
E.l bels semblanz fai far tal bruda; *such is the fame produced by a sweet glance;*
Qe nuda *yet naked*
Tenguda *held*
No.us ai, ni d'als vencuda; *you I have never, nor others have won you;*
Volguda, *longed for,*
Cresuda *obeyed*
Vos ai, ses autr'ajuda. *you I have, without any meed.*

Tart m'esjauzira, *I'd hardly rejoice*
Pos ja.m partira, *should I part from you,*
Bells Cavaliers, de vos ab ira, *my Beautiful Knight, in sorrow,*
Q'ailhors no.s vira *since it doesn't turn anywhere else*
Mos cors, ni.m tira *my hart, nor drags me*
Mos deziriers, q'als non dezira; *my desire, since it desires naught else.*
Q'a lauzengiers sai q'abellira, *The slanderers, I know, would be pleased,*
Donna, q'estiers non lur garira: *lady, as otherwise they'd find no peace.*
Tals vira, *Such one would see*
Sentira *and listen to*
Mos danz, qi.lls vos grazira, *my loss, who would be indebted to you for it*
Qe.us mira, *as he looks at you*

Cossira *and considers*
Cuidanz, don cors sospira. *in his presumption, for which my heart sighs.*

Tant gent comensa, *So kindly blossoms,*
Part totas gensa, *shining above all,*
Na Beatritz, e pren creissensa *noble Beatriz, and so kindly grows*
Vostra valensa; *your valour;*
Per ma credensa, *in my opinion*
De pretz garnitz vostra tenensa *your dominion is adorned with worth*
E de bels ditz, senes failhensa; *and of fair speech, without doubt.*
De faitz grazitz tenetz semensa; *You are the source of gracious deeds;*
Siensa, *learning*
Sufrensa *and mercy*
Avetz e coneissensa; *you have, along with knowledge;*
Valensa *valour*
Ses tensa *beyond all dispute*
Vistetz ab benvolensa. *you clothe in kindness.*

Donna grazida, *Gracious lady,*
Qecs lauz' e crida *everyone praises and proclaims*
Vostra valor q'es abellida, *your worth, which gives such pleasure;*
E qi.us oblida, *and he who forgets you,*
Pauc li val vida, *prizes life but a trifle*
Per q'ie.us azor, donn' eissernida; *and so I adore you, distinguished lady;*
Qar per gencor vos ai chauzida *since I have chosen you as the kindest*
E per melhor, de prez complida, *and as the best, laden with worth,*
Blandida, *I have flattered*
Servida *and served*
Genses q'Erecs Enida. *you more kindly than Eric did Enid.*
Bastida, *Composed,*
Finida, *and ended,*
N'Engles, ai l'estampida. *Dame Engles, I have the estampida.*

[YouTube - Bernart de Ventadorn: Can vei la lauzeta](#)

[Bernard de Ventadour - Can vei la lauzeta mover \(1145-1195\)](#) met Franstalige vertaling
07:01 - 6 maanden geleden

Bernard de Ventadour - Can vei la lauzeta mover Emmanuel Bouquey, Olivier Marcaud,
Jean-Paul Rigaud, Evelyne Moser Quand je vois l'alouette mouvoir de joie ses ailes contre les

Voor teksten [Bernart de Ventadorn - Wikiquote](#)

Wanneer ik de leeuwerik zie bewegen
Zijn vleugels van vreugde en naar de zon
vliegen
Zichzelf vergetend en vallend
In het geluk dat door zijn hart stroomt
O, wat benijd ik dan
Alle wezens die ik gelukkig zie
Ik ben verbaasd dat

Mijn hart niet smelt van verlangen

O. wat wist ik toen veel
Van liefde en hoe weinig weet ik nu
Want ik kan niet stoppen lief te hebben
Haar van wie ik niets mag hebben.
Heel mijn hart en heel haarzelf
Heel mijn zelf en alles wat ik heb
Zij nam het van mij af en laat mij niets
dan verlangen en een zoekend hart.

[youtube.com](https://www.youtube.com)

Serenade

Performed in the Fall of 2007 by the Greeley Chamber Orchestra. This is an interpretation of a Troubadour poem/song, which was written by Bernart de Ventadorn and arranged by Dr. Robert Ehle. I

Ficha Bibliográfica (visualização ISBD)

Thibaut de Champagne: Septime estampie real door Alla Francesca o.l.v. Brigitte Lesne - Aeon AECD1221 -[0:03:12]

Anoniem; Thibaut de Champagne: Qui loiaument sert s'amie (instr.)- Nus hom ne puet door Alla Francesca o.l.v.

Brigitte Lesne - Aeon AECD1221 - [0:06:57] pastorella?

google:

gravin van die a chantar m'er: eindwerk Lut Ruwet muziekacademie over troubadours
liederboek troubadours: een overvloed aan info en foto's van chansonniers

2.4. TROUVÈRES

2.4.1. Ontwikkeling

Door het huwelijk in 1137 van hertogin Eleonora van Aquitanië (1122-1204), kleindochter van hertog Guillaume IX, met Louis VII (1137-1180), koning van Frankrijk, werden nogal wat elementen van Zuidfranse cultuur door Eleonora en haar (lees verder het bewogen leven van [Eleonora van Aquitanië - Wikipedia](#)) hofhouding/meegenomen/overgeplaatst naar het Noorden. De Noordfranse samenleving zat cultureel wel anders in elkaar: veel meer macht van vorst en kerk en grotere invloed van steden. De troubadourcode van het Zuiden kon hier niet gedijen en wordt **getransformeerd**: de geliefde lijkt onbereikbaar, maar door hoogstaand gedrag wint de minnaar de vrouw van zijn leven met wie hij dan ook huwt! Dus opmerkelijke accentverschuivingen: geen joie, wel jawoord en enige terugblikkende spot op Zuidfranse onbereikbare lichamelijkeheid. Verder is de taal nu langue d'oïl (uitspreken: do-iel; oudfrans) i.p.v. langue d'oc (occitaans) en bestaat ook het gebruik van zangwedstrijden tussen de trouvères onderling. De Arthurroman komt op, mede door het Engels huwelijk van Aleonora met Henry II., alwaar reeds veel eerder via contacten met wijnhandel Bordeaux een voedingsbodem voor deze cultus aanwezig was.

Later, in 1152, trouwt Eleonora met Henry II van Engeland. Zij neemt de troubadour-trouvère cultus van Zuid- en Midden- Frankrijk mee naar Engeland. Daar is de aansluiting met de troubadourcode enigszins organischer verlopen. Engeland kende al de Arthur-code (fictieve held King Arthur) en was door wijnhandel via Bordeaux al lang in contact met de Zuidfranse cultuur. Niettemin kent de officiële hofwereld van Engeland niet de afzijdige ridderstand van de Zuidfransen. De hoofse ridderromans wordt in Frankrijk geïntroduceerd door Chrétien de Troyes.

Eleonora heeft een tiental kinderen gebaard en die op hun beurt ... allen opgevoed werden in de troubadour/trouvère cultus. Dus voortgaande overlevering. Eleonora werd alzo als *patrones* van de troubadours opgevoerd.

Naast de adel speelt ook de burgerij mee in deze cultus. Door hun organisatie in gilden en de erbijhorende trots worden hun liedactiviteiten ook opgeschreven. Daardoor zijn er uiteindelijk 2100 trouvèreteksten bekend waarvan 1700 (↔ troubadours 280) op melodie: veel! Dit alles in ongeveer 20 verzamelhandschriften of chansonniers; geen traditie bekend van vida's of razo's in de overleveringen. Over het leven van trouvères weten we daardoor dus minder dan over troubadours. Optekening vanaf 1250. Dus ook hier opgetekend geruime tijd na hun ontstaan en dus dezelfde filologische (interpretatie) problemen als bij de troubadours. In Noordfranse spiritualiteit staat gevoelsmystiek centraal?

2.4.2. Meest gekende trouvères

Bernard van Clairvaux ??

Willem van Sint-Thierry

Hugo van Sint-Victor (c. 1096 - 1141)

Gace Brulé (1160-na 1213) schreef voor Marie de Champagne

[Gace Brulé - Wikipedia, the free encyclopedia](#)

[Gace Brulé - Wikipédia](#)

Thibaut de Navarre (1201-1253),

- [Theobald I of Navarre - Wikipedia, the free encyclopedia](#)

Conon de Béthune

[Conon de Béthune Tant ai amé c'or me convient hair - YouTube](#)

Conon de Bethune: "Ahi amors," played by Mark Howard, pianist ...
 Blondel de Nesle (1155 – 1202)
[Blondel de Nesle - Wikipedia](#)
 Adam de la Halle (ook eerste opera comique Le Gieus de Robin et Marion)
[Adam de la Halle - Wikipedia](#)
Adam de la Halle: Amours m'ont si douchement door Les Jardins de Courtoisie o.l.v. Anne Delafosse-Quentin - Zig Zag 070401 - [0:09:22]; relevant Klara 24.03.13
 Jean Bodel (1165-1210), eerste jongleur
[Jean Bodel - Wikipedia, the free encyclopedia](#)
[Jean Bodel - Wikipédia](#)
 Gautier de Coinci (1177-1236), de meest vrome, gaat klooster in: geestelijke teksten
[Gautier de Coincy - Wikipedia](#)

2.5. MINNEZANGER en MINNESÄNGER

Strenger in gebruik van kerktoonsoorten en nu wel soms mensurale notatie
 Eilhart von Oberge and (famously) Gottfried von Strassburg
 In de 18e eeuw: Wagner in Tannhäuser en Der Meistersinger

http://www.youtube.com/watch?v=4iYh_zwnAGo

<http://www.youtube.com/watch?v=A-y7y8UGehU>

<http://www.youtube.com/watch?v=wOFs6BWXemM>

<http://www.youtube.com/watch?v=t03st8xg-XY>

Enkele vergelijkende begrippen:

troubadour	trouvère	toelichting
↓	↓	↓
Zuidfranse langue d'oc occitaans jois	midden, noord langue d'oïl oudfrans joie	vreugde in harmonie ofte de-vreugde-in-lijden, een individueel geluk, die wel uit lijden bestaat t.g.v. groeien naar en niet bereiken; de weg ernaar via
amor		de wereldlijke liefde, wel niet consumeerbaar ... ???
mielhs		hoogst bereikbare jois, transcendent, gericht op onbereikbare liefde met als apotheose: sterven in de armen van deze geliefde! <i>Zie Amour de loin en Tristan en Isolde;</i>
losengiers:		de jaloesen, de kwaadsprekers zijnde de boze krachten die de ridder dienen af te scheiden van de Dame;
senhal		pseudoniem wegens geheimhouding cfr. onnoembare God en gebeden van Soefi-mystici
trobar leu		gevonden licht; hiermee wordt de troubadourcode, zijnde liefde van ver en onbereikbaarheid) verwoord; makkelijk herkenbaar;

trobar clus		gevonden gesloten raadsel; complex dus moeilijk herkenbaar;
fin'amors	fine amour	hoogstaande liefde, gentil lovyng
cortezia	courtoisie	hoofsheid, hoffelijkheid, hoofs, horende tot het hof, ridderstand,
canso	chanson	ook vandaag nog in gebruik maar betekenisverandering (hoofs#)

artificieel taalgebruik

onwerelds karakter, niet realistisch

geraffineerde subtiele buitenechtelijke liefde (nieuw!)

overspannen smachtende idealisering → proces van zelfvernietiging

afstandelijkheid, ontoegankelijkheid van het liefdesobject (te zien als archetype)

verheerlijking van de altijd onbevredigde en ongelukkige liefde

scholastiek van de ongelukkige liefde → spiritueel gevecht

smart / pijn van onvervulde liefde, verwordend tot obsessie, zelfopoffering

gekunstelde geritualiseerde **mise-en-scène** van een eenzijdige adoratie van een dame

aspiraties kunnen niet overgaan in legitieme relatie

wel bindend ritueel, leenplichtachtig:

 Troubadour/ridder knielt voor edelvrouw

 “ krijgt gouden ring als onderpand

 Dan kus op het voorhoofd (consolamentum)

 Ridder en Dame verbonden door regels van *cortezia*:

- Kuisheid; verbod, verzaken aan seksuele begeerte
- Geheimhouding en daarom gebruik van pseudoniem = senhal
- Lankmoedigheid betonen
- Gewillige dienaar: haar ter wille zijn
- Ongenaakbare schoonheid loven
- Wel drie gunsten mogelijk voor de ridder:
 - o De kus
 - o Haar naakt te mogen aanschouwen
 - o Naast haar mogen liggen met evt. liefdeskus

Aldus: de Dame (domina of domnia) is nu de gebiedende heer; alleen plichten voor de ridder!

Lacan: ± service militaire ofte een liefde die strijdt voor de eerbaarheid van de vrouw.

Freud: kreeg met deze vorm van sublimering geen vat op die cultus.

De cultivering van het liefdesverlangen ging gepaard met de beproeving van een vrijwillige seksuele onthouding cfr. Die Zaubrerflöte. Viel men toch uit de rol en de liefde een concreet object van liefde en erotiek wordt, dan mislukt de hoofse liefde en verliest ze haar poëtische betovering. Tot zo lang was het gedicht een puur poëtisch artefact en in die zin eerder vol kunstzinnige symboliek geladen. Nu vervielen veel troubadours in hun viriliteit waardoor ze ook onderwerp werden van spot.

De hoofse liefde kan ook gezien worden als een **uitlaatklep** in een maatschappij waarin huwelijken werden gesloten om politieke economische maatschappelijk redenen waarbij genegenheid openlijk kon worden betoond zonder de (kunstmatige) huwelijksbanden in gevaar te brengen.

De Kerk stond afkeurend tegenover de kunst van de troubadours. Immers die sterk gepersonaliseerde liefde op een of meerdere dames stond haaks tegenover het geloof in de Liefde. Nu hadden de troubadours hierdoor ook een verwantschap met de Katharen die ook de zuivere liefde voorstonden (de ‘perfecten’ kenden volledige seksuele onthouding). Toen de Kerk met behulp van de Franse koning de Katharen wilde uitroeien werden de troubadours

tegelijk 'vervolgd'. Het betekende vanaf de jaren 1250 het einde van de troubadourcultus in de Languedoc en de diaspora van heel wat troubadours naar Italië, Spanje, Portugal enz. Uit [Katharen - Wikipedia](#): Ook zijn hier de liederen terug te vinden die als onderwerp de "hoofse liefde" hebben. Troubadours waren geliefde gasten op de kastelen om liederen te zingen en verhalen te vertellen. In deze streek en tijd zijn ook zeer geavanceerde **muziekinstrumenten ontstaan** die nu nog te zien zijn in het kasteel Puivert bij de gelijknamige plaats. De techniek kwam niet uit de lucht vallen: in Occitanië kwamen vele volkeren met hun verschillende culturen en gebruiken vreedzaam bijeen wat een levendige en zeer welvarende handel tot gevolg had. Deze welvaart van de onafhankelijke en zelfbewuste Occitaanse edelen was de Noord-Franse edelen een doorn in het oog. Niet uit te sluiten is dat hun deelname aan de diverse kruistochten tegen de katharen ook ingegeven werd door deze jaloezie en hebzucht. De vele ontmoetingen met verschillende volkeren en culturen brachten uiteraard niet alleen economische maar ook technische vooruitgang. Ook opvallend was de rol van de vrouw in deze samenleving. Zij was zeker niet ondergeschikt aan de man en kon ook aangesteld worden als [parfait](#).

De troubadourcultus vanaf 1800 ... of hoe het beeld van de troubadour als zanger met de luit voor de buik vertekend werd ... en zogenaamd hoofs was, de hunkerende platoonse troubadour met zijn 'verre prinses' of een dun doekje waarin de fysieke begeerten gewikkeld worden: wat klopt met de werkelijkheid?

Drie voorbeelden, twee meesters uit de hoogromantiek en een hedendaagse componiste:

Wagner *Tannhäuser* (1845)

Bij een zangwedstrijd bezingt de ridder Tannhäuser de erotisch passionele liefde i.p.v. de kuise liefde zoals voorgeschreven. Als boete moet hij nu op pelgrimage naar Rome en aan de paus vergiffenis vragen. We beluisteren het zangfragment uit de opera en de finale van de film *Meeting Venus* wanneer Tannhäuser terugkomt van Rome ...

Verdi *Il Trovatore* (1853)

De troubadour Manrico en graaf Luna zijn beide verliefd op Leonora. Deze laatste voelt alleen hartstocht voor Manrico. Dit leidt in het begin van deze opera tot een duel. Vóór het duel bezingen beide heren hun gevoelens. Welke gevoelens beantwoorden het meest aan de troubadourcultus?

Kaija Saariaho *L'amour de loin*. (2000)

De Franse ridder Jauffré Rudel bewondert op een hoofse wijze in de context van troubadourcultus de ver verblijvende Syrische adellijke Clémence.

[Saariaho - L'Amour de loin \(Salonen\) - YouTube](#) muziek

[Making of L'Amour de loin - YouTube](#) fragmenten onderbroken door gesprekken met uitvoerders van deze opera aan de Vlaamse Opera

[Kaija Saariaho mini-portrait - YouTube](#) interview met deze vrouwelijke componiste

2.6. CANTIGAS DE SANTA MARIA

Inleiding:

De troubadourkunst vanuit Zuid-Frankrijk verspreidt zich op verschillende manieren. Ofwel door huwelijk (Eleonora) of handel (Bordeaux-Engeland en wijn) maar ook onder druk door de kruistochten tegen de kathaarse beweging. Door de inquisitie (Dominicanenorde) verarmde veel adel en werd het culturele leven ontwricht. Daardoor verdwijnt de troubadourlyriek. Maar een aantal troubadours zochten en vonden hun heil elders. Nogal wat troubadours zijn op die manier gestrand in Italië. Zo kende Dante nogal wat troubadours en schreef hij hierover over het algemeen lovend, zie cd.bib.Lanaken: *Dante and the troubadours*. Door dichte geografische contacten, en dus veel eerder, is verspreiding van de troubadourlyriek heel bijzonder gebeurd met Spanje, toentertijd deels Moors en deels katholiek en een weinig joods. De confrontaties van moslims, christenen en joden leidden al lang tot een smeltkroes van culturen en wordt vanaf 1100 nog extra aangevuld door de Franse troubadourkunst. Zo ontstonden heel wat verzamelingen maar de grootste is de hele verzameling van de *Cantigas de Santa Maria*. In de teksten wordt een centrale plaats gegeven aan Maria. Het gaat hier ofwel om de wonderen van de heilige maagd Maria ofwel om lofliederen aan haar gericht. Dus langs religieuze omweg weer eer aan de vrouw en tegelijk maken de teksten duidelijk hoe de middeleeuwse mens over God, Maria en dus geloof dacht. Daarnaast zijn er een aantal scabreuze teksten over erotische liefde, onbegrepen ouderschap, jaloersheid en lichte criminaliteit als het gaat om enig geweld. Deze teksten geven aldus een verrassend beeld van het gangbare Middeleeuws leven van de 13^e eeuw, althans in Spanje. Zowat 100 jaar later, 13^e eeuw, worden ze, weliswaar in Galicisch-Portugees, opgetekend aan het hof van **Alfonso El Sabio** (de Wijze) die (geb.1221) van 1252 tot 1284 koning was van Castilië en León. Deze kunstminnende en erudiete vorst beschermde heel wat kunstenaars en zorgde voor een multireligieuze en multiculturele sfeer. Dit resulteerde in 427 cantigas verzameld in vier manuscripten. Bijna allen met muzieknotatie, met schitterende miniaturen, incl. vele afbeeldingen van instrumenten, in het manuscript E2, de belangrijkste, nu bewaard in de Escorial-klooster, met nog een tweede codex, en één in Madrid. Verder ligt nog één manuscript in Firenze. De codex E2 wordt beschouwd als een van de meest imposante geschriften uit de Middeleeuwen. Om dit fenomenaal werk te systematiseren aarzelde El Sabio niet om de nodige geleerden in te zetten om werken te zoeken, te vertalen en verder aan te vullen en deed hij zelf er nog een schepje bovenop. Daarmee heeft hij ongewild een merkwaardige invloed uitgeoefend op ontwikkeling Spaanse Catillaanse taal (cfr. Dante en Petrarca op Italiaanse Florentijnse taal vs. Siciliaans)

Google [The Cantigas de Santa Maria](#) en lees veel veel meer, d.w.z. je kunt struinen naar illuminatie, facsimils, codex enz. enz. vooral relevant zijn de vele afbeeldingen van muziekinstrumenten.

[Frankish music - Planctus de Obitu Karoli \(814 AD\) - YouTube](#)

2.7. SPEELLIEDEN of jongleurs, minnestrelen (meerdere schrijfwijzen)

Begrippen zijn erg verwarrend. Worden op verschillende wijzen gebruikt. De drie namen kunnen hetzelfde betekenen maar wijzen elders op drie verschillende nuancerings van 'kunst'beroepen. Erg merkbaar bij teksten van cd's.

Verzamelnaam voor kleurrijke groepering van **entertainers** die hun geld verdienen door anderen te vermaken. Hierbij valt te denken aan circusartiesten zoals acrobatiek, messenwerpen, een beer laten dansen en verder, bij meer ontwikkelde speellieden, verhalen vertellen, gedichten voordragen of liederen zingen. Het merendeel had een rondtrekkend bestaan. Als een jongleur zich een plaats wist te verwerven aan een hof, dan werd hij "menestreele" of 'minnestreele'? (in vaste dienst) en is hij min of meer de vaste assistent van een troubadour. Als hij dan nog zelf ging dichten en componeren kon hij opstijgen tot troubadour. Omgekeerd is ook bekend dat een troubadour aan lager wal geraakte en noodgedwongen jongleur werd. Hoe dan ook, door hun rondtrekken waren jongleurs verspreiders van cultuur en nieuws.

Het instrument dat een jongleur het meeste gebruikte was de **vedel**, daarnaast ook vaak de harp. Dit blijkt uit literatuur en afbeeldingen. De vedel is een snaarinstrument (2, 3, 4 of 5) bekend in allerlei vormen en maten – uit een volledig blok hout gebouwd - en overal in Europa voorkomend, met strijkstok die gebruikt werden bij dansmuziek en liederen. Soms voerden ze alleen de melodie uit, soms begeleidden zij de zangstem en eventueel waren er andere instrumenten zoals trommel, rebec (arabisch rebab), harp, fluiten, kromhoorns, schalmei, psalterium, cornemuse (doedelzak) mee gemoeid. In die zin hebben jongleurs ongetwijfeld troubadourliederen begeleid. Vooral het begeleiden van estampida (waarin raso en vida) is bekend.

De **estampida** waren vooral instrumentale muziekstukken, soms echter ook gezongen. De melodie bestaat uit korte melodiewendingen en veel herhalingen. De vorm is zeer gecompliceerd en wordt verkort genoteerd. Die notatie werd steeds verder verfijnd in die zin dat in de gebruikelijke kwadraatnotatie deze notatie steeds meer gemeten wordt m.a.w. men probeert hoe langer hoe meer het ritme te tonen door verdeelpunten in de partituur te plaatsen (mensurale notatie). Wanneer estampies uitgevoerd worden na de jaren 1300 worden opgevoerd dan blijkt dat deze veel ingewikkelder en virtuozer zijn geworden! De muziek wordt blijkbaar meegesleurd in de vaart der volkeren.....

Estampida

stampedans!

is [de](#) oudst bekende (wellicht ook [de](#) oudste) [vorm van](#) instrumentale [muziek](#) in [de Middeleeuwen](#), [van](#) oorspronkelijk vocale afkomst, een danslied [van de Provençaalse troubadours](#). De [vorm](#) vertoont veel overeenkomst met de [lai](#). De oudste en meest bekende is Reimbautz de Vaqueiras' *Kalenda Maya* (ca [1200](#)).

Of de begrippen Estampida en Stantipes (door Joh. de Grocheo ca [1300](#) als een [vorm van](#) instrumentale [muziek](#) genoemd) elkaar dekken is, behalve een [musicologisch](#) ook een filologisch probleem.

google verder naar estampida ska-p lyrics

middeleeuwse instrumenten

[SECULAR SONGS & DANCES From The Middle Ages 6CDs](#)

- [[Vertaal deze pagina](#)]

Petrone manuscript London, **British Library**, add. 28550 (Robertsbridge Codex), f. 43v 4:36

3. Nota manuscript, Oxford, Bodleian Library, Douce 139 2:19 ...

[www.selections.com](#) ›

[The Manuscript London, British Museum, Additional 29987 \(Lo\)](#)

door G Reaney - 1958 - [Geciteerd door 1](#) - [Verwante artikelen](#)

must have been written about **1400**, and such pieces as the additional poly ... MS LONDON, BR. MUS., ADD. **29987**. 69 erratic writing in the manuscript, whose texts are corrupt and often missing, whose notation ... of O and **BL**, but there is no certainty of this. In a number of

From Wikipedia, the free encyclopedia

[Henry Holiday](#)'s *Dante meets Beatrice at Ponte Santa Trinita* is inspired by *La Vita Nuova* ([Beatrice](#) is in white).

La Vita Nuova or *Vita Nova* (English: The New Life) is a text written by [Dante Alighieri](#) in 1295. It is an expression of the medieval genre of [courtly love](#) in a *prosimetrum* style, a combination of both prose and verse. Besides its content, it is notable for being written in [Italian](#), rather than [Latin](#); with Dante's other works, it helped to establish the [Tuscan dialect](#) in which it is written as the Italian standard.^[1]

2.8. CARMINA BURANA

2.8.1. Middeleeuwse versie

Manuscript van meer dan 100 bladzijden liederen/teksten van ongeveer de jaren 1100 tot 1350, vastgelegd rond 1230 in de zgn. **Codex Buranus** (CB), samengesteld, misschien beter bijeengesprokkeld, in de loop der jaren door anonieme verzamelaar(s?) in Beieren en Oostenrijk alhoewel ook het vermoeden bestaat dat het in opdracht van en aan het hof van bisschop van Seckau – Stiermarken – Oostenrijk geschreven is. Na invasie Napoleon t.g.v. secularisatie (kerkelijke goederen werden genationaliseerd en/of verkocht), gevonden in 1803 door bibliothecaris Christof Aretin (lees verder [Johann Christoph von Aretin – Wikipedia](#)) van de Koninklijke Hofbibliotheek van München in het 8^e eeuwse klooster te Benediktbeuren, nabij München. Een opzienbarende vondst. De eerste redactie van dit manuscript ligt vermoedelijk niet in Benediktbeuren, maar mogelijks in Tirol en wel in Karinthië (Maria Saal?). Eerste volledige editie uitgegeven in 1847 door bibliothecaris J.H. Schmeller die tevens de benaming Carmina Burana ofte liederen/gezangen uit Beieren aan deze collectie geeft. Rond de eeuwwisseling 1900 nog enige universitaire aandacht en van 1930-1970 onderging de CB een grote kritische bewerking van Alfons Hilka, Otto Schumann en Bernhard Bischoff. In 1935 opgemerkt en bewerkt door Carl Orff die 25 teksten, want de melodieën kende hij niet gezien die ook toen onbekend waren, ervan in een moderne classicistische toonzetting (première Frankfurt, 1937: enorm succes) eigennuttig getoonzet heeft. Blijft erg populair bij het publiek.

Pas na de jaren 1960 volgde, door hernieuwde middeleeuwse belangstelling (zegge 2e revival, 1e revival in de 19e eeuw) een doorgedreven musicologische reconstructie (die dus verder ging dan deze van 1930-1935). Door vergelijking van parallele teksten van meerdere gelijkaardige manuscripten uit deze periode konden de oorspronkelijke melodieën worden samengesteld. Hiermede was oorspronkelijke middeleeuwse toonzetting rederlijkerwijs bekend en volgden talrijke plaat- en later cd-opnames van deze liederen. De CB betreft een verzameling van **ruim 250** meestal anonieme gedichten en muzieknotaties uit 12^e - 13^e eeuw waarvan de meeste rond 1230 werden getoondicht maar waarvan sommige teksten teruggaan tot de 8^e eeuw en vermoedelijk via kleine collecties verzameld door ???. De ontwikkeling van deze collectie is verre van eenduidig noch rechtlijnig. Het is eerder een samenraapsel, toevallig bij elkaar gelegd, her en der geschrapt, toegevoegd, verplaatst, populair gesteld: samengepuzzeld enz. Overigens veel meer teksten dan melodieën. Dit beroemd (geworden) manuscript, tenminste vermoedelijk maar eerder ongetwijfeld dank zij Orff's bewerking, vertegenwoordigt een **smeltkroes** van grote muzikale stromingen vanaf het jaar 1000 sommige onderzoekers – na Orff dus - stellen zelfs eerder m.n. 8^e eeuw) en tegelijkertijd mogelijk een overgang naar een geschreven muziektraditie. Dus ruim twee eeuwen. Dat deze collectie, niet gespeend van soms erg pikante teksten, zolang in het genoemde klooster bewaard zijn gebleven kan een wonder genoemd worden. Hebben de kloosterlingen geweten dat er een bundel liederen in hun klooster lag? Hebben zij ze ook (deels) gebruikt?

Vier genres: al gauw zag men in dat de door elkaar liggende teksten een vermenging bleken van christelijke en heidense elementen en werden ze als volgt geordend:

1. moraliserende of satirische liederen (geestelijke), erg kritisch op maatschappelijk leven van adel, clerus, rijkelui, boeren enz., de zgn. 'seria'- (serieuze)beschouwingen over de wereld, de hebzucht en het verval van de zeden; ± 50.

2. liefdesliederen (minne-): hoofs-verfijnd tot vrij grof, soms erg individueel en bekorend; natuur- en dansliederen; ± 200.
3. drink-, feest-, speel- en vagantenliederen: onbeschaamd; ± 50.
4. geestelijke religieuze liederen, incl. liturgische drama's: kerst- en Paasspel: een klein aantal maar wel veel tekst;

Een selectie:

	CB ⁴	P.P. ⁵	C.C. ⁶	
	↓	↓	↓	
ad.1:	3	1, 3	2.2	Ecce torpet probitas kijk om je heen, hoe <u>integriteit</u> slaapt, begraven is, in coma is ...
ad.2:	16	1,6	2,14	Michi confer, venditor Maria Magdalena koopt reukwerk ...
	12	1,8	1,20	Procurans odium tekst heeft affiniteit met troubadourcultus
	185	2,10	3,15	ich was ein chint so wolgetan meisje wordt ongewild 'ontmaagd'
ad.3:	196	2,12	1,7	In taberna quando sumus het overbekende drinklied In Taberna (Carmina Burana 196) - Clemencic Consort (2009 ...
	211(e)	1,11	1,4	Alte clamat Epicurus hoog schreeuwt Epicurus: vreetzak: geen gulzigheid maar matigheid! Renaissance - "Alte clamat Epicurus" (Carmina Burana) - YouTube beeldend
	200	3,11	2,5	B acche, bene venies Als de wijn in de geest zit ... CB 200: Bache, bene venies - YouTube met Engelse tekst
ad.4:	22	1,1		Homo, quo vigeas vide mens, geef acht, bedenk je om de zalving God's
	14	1,5		Planctus ante nescia klaagzang, rouwproces voor de dood van zoon
	215			Incipit Officium lusorum
	227			'heel' oratorium: kerst- en paasspel

Anonym: ' Exiit diluculo ' en ' Tempus est iocundum ' uit 'Carmina Burana ' door New London Consort o.l.v. Philip Pickett - L'oiseau lyre 417 373-2 - [0:05:07]

⁴ CB: nummering in de Carmina Burana

⁵ P.P.: uitvoering, (Engelse) interpretatie van Philip Pickett en New London Consort, Decca, 1987. Geeft geraadpleegde bronnen op. In 4 cd's, elke cd weergegeven in het eerste getal; het tweede getal na de komma geeft het nummer weer op de betreffende cd.

⁶ C.C.: uitvoering, (Franse) interpretatie van René Clemencic en Clemencic Consort, Harmonia Mundi, 1990 (al v.a. 1975 op platen). Geeft geraadpleegde bronnen op. In 3 cd's, elke cd weergegeven in het eerste getal; het tweede getal na de komma geeft het nummer weer op de betreffende cd.

surf naar

http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost13/CarminaBurana/bur_cmo1.html

voor (niet vertaalde) maar alle teksten, op nummer, en af en toe manuscriptafbeeldingen, de moeite waard om ze eens te bekijken en wel op CB 179, 186, 201, 209, al dan niet met neumen waarvan hierboven een kleine selectie gegeven werd.

Taal: - de meeste gedichten zijn later 'her'schreven door Franse auteurs, dus Frans latijn
- middelhoogduist (middeleeuws Duits) en Duits latijn gezien de herkomst
- (volks)latijn d.w.z. incorrect latijn (potjeslatijn)
- Mengvormen

Conclusie: voornamelijk **Latijnse lyriek** en om die reden vermoedelijk ouder dan de troubadoursliederen die in de volkstaal werden opgetekend. Men kan ook stellen dat de CB de laatste bloei zijn van het levende Latijn.

Vorm: volmaakt rijm (zie troubadours), technische virtuositeit

Inhoud: mengeling van allesoverheersend (nood)lot of de onzekerheid van het bestaan, lentevreugde, zinnelijke levensvreugde, begeerte, passie, lust, ontrouwe, ongerepte liefde en antiklerikaal. Het taalgebruik is hoofs dan wel boertig, scabreus. Het gaat om speel- en bedelliederen, idyllische natuurevocaties, pastorale motiefjes, moraliserende stukken, satirische pamfletten, sterk erotisch gekruide teksten en liederen die allerlei misbruiken binnen de clerus en daarbuiten aan de kaak stellen. Dus veel contesterende stukken die niet erg vleidend waren voor leraren, prelaten en liturgische gebruiken parodiëren. Veel van die geschriften doen nog erg actueel aan! De teksten zijn afkomstig van de klassieke oudheid (literatuur, mythologie) of van Bijbelse komaf en verder geïnspireerd door dagelijkse passies.

Verspreiding: In principe komen vaganten over heel Europa voor. Daarom ook dat er meerdere dergelijke manuscripten voorkomen (bv. Cambridge, Bourgos, Chartres, Milano, Wenen enz.). De CB is omwille van zijn grootte (en Orff?) de meest bekende codex in haar soort. Dus overal komen dergelijke liedteksten voor (niet zo of veel minder bij troubadours enz.). Liedteksten (en hun makers) zwierven van het ene naar het andere land. Hier en daar werd dit (willekeurig/) opgeschreven en/of vertaald. Blijkbaar was er ook belangstelling voor dergelijke - niet in de troubadourcultus vallende - liederen. Niet voor niets dat er in andere (latere) manuscripten ook een wisselend aantal CB-liedteksten te vinden zijn. En dat in meerdere talen, dus plaatselijke vertaling. Bij parallelvergelijking met andere liedboeken (chansonniers) uit de 13e eeuw viel overigens op dat teksten met eenzelfde vorm en ritmiek vaak op één en dezelfde melodie gezongen werden. In haast geen enkele codex of chansonnier liggen liederen vast. In de middeleeuwen zwierven melodieën rond en fungeerden dan in een andere context en/of met andere teksten = **contrafactuur** m.a.w. gebruikelijke praktijk die nu plagiaat zou heten.

Wie waren de auteurs?

Wel oppassen voor romantisering!

- rondtrekkende geestelijken, met laagste wijding

- rondtrekkende studenten die reisden van de ene unief naar de andere; het was toen ook niet mogelijk alles op één unief te studeren; bv. Orléans: rechten; Salerno, Montpellier: geneeskunde; Toledo: magie; Parijs: vrije kunsten; enz.
- uitschot (loosers?) van geleerden van hoog niveau
- internationaal Midden-Europees proletariaat, intellectueel uitschot

dus zeer goed bekend met bijbelse thema, kerkelijke gebruiken en die op een of andere manier die liederen bij gelegenheid in verschillende hoedanigheden opvoerden in scholen, kloosters, uniefs, hoven, herbergen, markten. Daarnaast blijkt uit vele teksten blijkt dat zij goed thuis waren in de literatuur van de Klassieke Oudheid (Ovidius, Horatius, Juvenalis, Epicurus e.a.). Daarmee ondergraven zij het beeld van weleer waarbij de Middeleeuwen gekenmerkt werden als vrome, ongeletterde, onwetende, kortom duistere Niddeleeuwen. De meesten van hen kunnen getypeerd worden als vrij anarchistisch en dus weinig ontzag voor gezag of traditie. Veel maatschappijkritiek, hekelend maar ook lofprijzend, beschouwend. Enigszins te vergelijken met de hippies van de jaren 1960. Ze werden wel aangeduid als vaganten

(<http://nl.wikipedia.org/wiki/Vagant>) van vagare = rondtrekken en benoemd als clericus vagus of ordo vagorum of goliarden (naar Goliath of gula = gulzig, of vijand van God) (<http://nl.wikipedia.org/wiki/Goliarden>). Dus geen randverschijnsel maar wel duidelijk een maatschappelijk realiteit. Het beeld dat het allemaal liederlijke componisten (uitspattingen, braspertijen enz.) is wat te eenzijdig (liefde voor vrouwen, wijn en enig ironisch leven zat wel in hun agenda) omdat nogal wat teksten (bizarre half-populaire, half geleerde Latijnse taal) getuigen van vergaand poëtische gemoedsgesteldheden die te vergelijken zijn met de kwaliteit van de teksten van de troubadours.

De meeste liederen zijn anoniem. Een aantal namen zijn bekend en er is vaak sprake van 'attributies' ofte toegeschreven aan:

- Archipoeta (aardsdichter), bekend om Vagantenlied (loflied op Frederik Barbarossa) en Estuans intrinsecus (Carm. Bur. 192) – Orff;
- Walter van Châtillon (1125-) als humanist geconfronteerd met veel corruptie en hebzucht van de clerus en bekritiseert dat; CB3, CB8 en CB19; leent teksten van Horatius, Lucianus en Ovidius;
[Walter of Châtillon - Wikipedia, the free encyclopedia](#)
- Hugo Primas d'Orléans
- Philippe de Grève
- Pierre de Corbeil
- Philippus Cancellarius of Filips de Kanselier (-1236) dichter en theoloog; bijtende aanvallen op de ondeugden van de clerus; CB21, 22, 26, 27, 34, 131, 189
- Petrus van Blois (1135-1212) CB31, 33, 63, 67 en CB108 (Vacillantibus trutinibus libramine: conflict ratio en amor); o.m. in dienst van Eleonora van Aquitanië;
[Peter of Blois - Wikipedia, the free encyclopedia](#)
- Walter von der Vogelweide (-1230); Minnesänger; ook aan te treffen in andere verzamelingen; CB151, 211 en 185 zijn contrafacten van hem in de CB; CB211 (Alte clamat Epicurus) zijn contrafacten van hem in de CB;
[Carmina Burana - Alte clamat Epicurus / Nu lebe ich - YouTube](#)
[Carmina Burana: Alte clamat Epicurus - YouTube](#)
[Renaissance - "Alte clamat Epicurus" \(Carmina Burana\) - YouTube](#) beeldend
CB185 (Ich was ein Chint),.

[Ich was ein chint so wolgetan- Clemencic Consort - YouTube](#)
[Carmina Burana: Ich was ein chint so wolgetan - YouTube](#)
[Ich Was Eint Chint So Wolgetan - Arquelon - YouTube](#)
[Ich was ein chint so wolgetan - YouTube](#)
[Helium Vola - Liod \(2004\) - Ich Was Ein Chint So Wolgetan - YouTube](#) tot 1'16, hedendaags

Medieval music - Ich was ein chint so wolgetan (Maledicantur tilie) by Arany Zoltán
Medieval music –

- Godefroy de St. Victor (1125-1194); theoloog, filosoof; CB14
- Godfried van Winchester

Uitvoering: in eerste instantie notatie in neumen, d.i. vreemd want rond 1150 (wijst wel op veel eerdere oorsprong) en later haast niet meer in gebruik; eenstemmig voor solo-stem met begeleiding of alleen instrumentaal (meerstemmigheid pas na 13^e → Ars Nova, we zitten nu volop in Ars Antiqua – zie later). Bij herschrijving later echter meestal kwadraatnotatie. Daarmee kan de melodische lijnen van de eerdere neumen min of meer vastgelegd worden! Het gaat om eenvoudige volkswijsjes maar ook invloed van gregoriaanse zangtraditie en Arabische invloeden. Daarnaast niet te vergeten dat er vele parallele transcripties waren: vele uitvoeringen werden in het Frans getranscribeerd en weer later in het Duits(-latijn) en dan weer terug in het Frans enz, enz. Nog latere transcripties geven zelfs polyfonische versies weer. Zowel literair als muzikaal is hier sprake van een grote verscheidenheid aan kwaliteit. Maar hoe dan ook, het is onmogelijk om met zekerheid te stellen hoe het in die tijd geklonken heeft. We hebben eerst alleen neumen en die geven geen ritmen aan. Maar latere transcripties zijn dan weer in kwadraatnotaties, een pot-pourrie! Wat kunnen we er nu van maken??? Van instrumenten zijn een aantal conventies bekend. Soms circuleren meerdere versies. En wat te doen met de uitspraak? Welke taal. Middeleeuws latijn, Duits latijn, Frans latijn? Gaan we gebruik maken van natuurlijke stemmen, zoals bv. Clemencic? Of gestudeerde stemmen, zoals bv. Pickett pleegt? Daarbij bevinden we ons in een tijd waar veel veranderingen plaatsvinden in de muzikale schrijfwijze. Conclusie: er zijn meerdere uitvoeringen mogelijk en de uitvoerder zal meestal beargumenteren waarom hij voor een bepaald perspectief kiest.

- Dus:
- nooit geen definitieve uitvoering
 - geen zekerheid over de klank
 - er bestaan vaak varianten
 - wat met de uitspraak van teksten? (zie eerder taal)
 - ook veel hypothesen aangaande het ritme
 - er zijn meerdere oplossingen om een lied uit te voeren
 - er is geen sprake van universele esthetiek: geografisch veel verschillen maar ook de context bepaalt de uitvoering: stads- of kasteelfeest; weinig of veel volk; religieuzen zingen in oratoria en studenten in eetgelegenheden; enz.

Instrumenten: vedel, doedelzak, blokfluiten, schalmeien, draailieren (symphonia), zinken (cornetto muto), mandoras, traverso, psalterium, harp, luit, rebec, trommel e.a. slagwerk, gitaar, olifante (benen hoorn), kromhoorn, schuiftrompet, klokken ...

Bewaarplaats: in de Beierse Staatsbibliotheek van München in bijzondere omstandigheden om slijtage tegen te gaan. Het handschrift heet manuscript Clm4660, bevat 112 folia waarin van 228 liederen, genummerd van 1 tot 228 verzameld zijn. Later

zijn er nog 26 stukken aan toegevoegd die overgeleverd zijn in de folia I-VII van Clm4660a en aangeduid worden met een asterisk, dus 1*- 26*.

lees voor meer details: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Carmina_Burana_\(middeleeuws\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Carmina_Burana_(middeleeuws))

Conclusie: het gaat om 200-tal (lied)teksten die meerdere muzikale stromingen van na de jaren 1000 vertegenwoordigen en in verschillende gedaanten en functies 'rondzwerfden' tesamen met de troubadour-, trouvère- en minnesängerliederen en zich er ongetwijfeld mee vermengd hebben (contrafactuur).

Klara De partituur 15.05.13

Mag ik mezelf wel een Partituur noemen? Ik ben in de loop der eeuwen talloze keren bewerkt, aangepast en herschreven en van één echte componist is geen sprake! Hier en daar duikt wel een naam op, maar ik besta uit meer dan 300 delen die uit één gigantische Europese smeltkroes komen. Nee, de identiteit van al mijn auteurs valt niet meer te achterhalen!

Ik ben een zéér bonte verzameling gedichten, dramatische teksten en dansen die hoogst waarschijnlijk door een ...zootje ongeregeld verzameld werd! Denk daarbij gerust aan oneerbiedige studenten en geestelijken die het met ascese, kuisheid en celibaat niet zo nauw namen. Gevoel voor humor hadden ze in overvloed, ze doorspekten mijn teksten met een flinke dosis schunnige grappen en satirische grollen. Nu en dan wordt wel een traan weggepinkt als Amor niet aan zijn trekken komt of als Magere Hein zijn rechten opeist...

Dat mijn perkament überhaupt niet weggevreten werd door muizen of schimmel is te danken aan de goede zorgen van vrome Duitse Benedictijnen. Die bewaarden me tot in 1803 in hun abdij. Toen werd ik onderzocht, beschreven en bestudeerd en naar de Beierse Staatsbibliotheek in München overgebracht.

In de 20ste eeuw werd ik nog eens nieuw leven ingeblazen. Enkele van mijn teksten kwamen in 1936 terecht in een wereldberoemde cantate van een Duitse componist en in 1979 zorgde een Franse dirigent en musicoloog voor een kritische uitgave.

Wie ben ik?

Antwoord: Het middeleeuwse manuscript van de "Carmina Burana" bestaat uit meer dan 300 gedichten, liederen en teksten waarvan de oudste misschien wel uit de 10de of de 11de eeuw stammen. Sommige liederen zijn voorzien van muziek en werden voor het eerst in 1847 uitgegeven. Carl Orff koos enkele delen uit het manuscript voor zijn beroemde cantate en René Clemencic publiceerde een kritische uitgave, samen met een reconstructie van de muziek. **Codex**

Buranus, 13de eeuw: Procurans odium uit Carmina Burana-handschrift door Clemencic Consort o.l.v. René Clemencic - Oehms Classics OC-635 - [0:04:34

2.8.2. Versie Carl Orff (1895-1982) München.

(Zie ook Sutter p.258)

Was componist van opera's, symfonische gedichten, liederen en cantates w.o. Carmina Burana, waarmee hij dan pas echt bekend/beroemd werd. Als pedagoog is hij vooral bekend omwille van het Orff-instrumentarium, gepubliceerd in 1930-1933, een op ritmiek gebaseerd systeem van muzikale opvoeding d.m.v. speciaal door hem ontworpen instrumenten (xylofoon, klokkenspel, enz). Dit systeem wordt haast in alle landen gebruikt! Met dit systeem wou Orff composities maken die teruggrijpen naar primitieve rituele muziekcultuur waar lichamelijke centraal staat. Hij had grote aandacht voor volksmuziek. Hiermee bereikte hij zijn 'nieuwe eenvoud' (architectuur!) d.w.z. goed getimede herhalingen en waar nodig en mogelijk reductie van de melodie en het ritme tot hun minimale complexiteit. Zijn methode heeft nu nog steeds wereldwijd groot succes. Historische noot: Alhoewel de nazi's wat problemen hadden met het erotisch karakter van het werk, werd Orff nadien door de nazi's als officiële kunstenaar benoemd omdat veel van zijn muziek door sommige nazi's als 'puur Duits', zegge een tikkeltje Wagneriaans, werd geïnterpreteerd. Orff zelf heeft dit voor zichzelf nooit aanvaard maar stond niettemin onder druk. Discussabel?

Carmina Burana, versie Carl Orff

Wereldlijke liederen naar gedichten (niet melodie!) uit de 12^e - 13^e eeuw, voor soli, (kinderen/of gemengd) koor en orkest, waarmee Orff als Münchenaar op een of andere manier (?) in 1935 in contact kwam met de editie van Schmeller. De middeleeuwse revival van de 19^e eeuw zet zich nog door in de 20^e eeuw. Deze interesse prikkelde Orff tot het componeren van dit stuk. Geassisteerd door de jonge in Latijn en Grieks geïnteresseerde student Michel Hofmann, zie [Carmina Burana \(Orff\) - Wikipedia, the free encyclopedia](#) (waarin tevens heel helder de hele opbouw van de CB te lezen valt) selecteerde hij 25 liederen, goot het geheel in een spel van dans, scène en lied (± scenische cantate). Haast een soort 'gesamtkunstwerk'. Alhoewel zuiver Wagneriaans bekeken, misschien wel niet? Het gaat om een lofzang op het genot van het leven, op de jeugd, op de schoonheid. Wel, door Orff bedacht vanuit afbeelding Fortuna in de codex, in het kader van het rad van de godin Fortuna: de wrede willekeur van het (nood)lot. Zij regeert het leven, de met vol geweld uitbrekende lente en wekt het verlangen en de liefde op bij mensen. Spetterend, overgoten van zon en lentefris. Maar toch weer steeds wankelend noodlot, mooi geïllustreerd in genoemd afbeelding en wel als volgt

rad: staat symbool dat het lot mensen tot grote hoogte opstuwt maar hen vervolgens terug laat vallen en verplettert (zie blz.65):

start links:	regnabo	ik zal regeren,
boven:	regno	ik regeer,
rechts:	regnatit	ik heb geregeerd,
onder:	fum fine regno	ik had geregeerd, cfr. Hecuba (koningin Troje na val Troje slavin)

Driedelig werk, gearrangeerd naar teksten van de CB, voorafgegaan en uitgeleid door het (overbekende) Fortuna-motief:

Fortuna	2	proloog	CB 17, ook bekend in metal/house music
1. Primo Vere	3	lente	celebratie van primitiviteit, vitaliteit wel
Uf dem anger	4	dans	in kader van reflectie en beschaving
2. In taberna	4	drink	beroemde CB196: café-carnaval plezier
3. Cour d'Amour	9	hoofs	en dus beschaafd
Blanziflor et Helena	1		geeft middeleeuwse visie op schoonheid
Fortuna	2	epiloog	over lot en fortuna: het oncontroleerbare
totaal: 25 liederen			

Om zijn concept te volgen heeft Orff niet alle hieronder genoemde gedichten volledig opgenomen en ook voor de eenheid in zijn werk her en der tekstwijzingen doorgevoerd.

Nr.	CB		
↓	↓		
		FORTUNATA IMPERATRIX MUNDI	
1	17	<i>O Fortuna :</i>	openingshymne: lofzang op wispelturige Fortuna
2	16	<i>Fortuna plango vulnera:</i>	klaagzang dat Fortuna ons treft
		I	PRIMO VERA in de lente
			terug positief: samen de vreugde en kracht van de lente beleven,
3	138	<i>Vera leta facies:</i>	klein koor; wending naar positieve verwachtingsvolle lentestemming; alles, natuur en liefde, ademt
4	136	<i>Omnia Sol Temperat:</i>	solo bariton zingt ingehouden over de kracht van de lente
5	143	<i>Ecce gratum:</i>	jubelend lentekoor verdringt gure wintertij, sneeuw, hagel en verdriet en nodigt uit tot genot minnedans
			UF DEM ANGER op de groene weide
6		dans	orkest: instrumentale boerendans, sterk variërende maatsoorten
7	149	<i>Floret Silva:</i>	(klein) koor: volop bloeiende natuur doet verliefde vrouw verlangen naar haar man; hij heeft haar verlaten: galop paard in <i>hin, hinc, equitavit;</i>
8	16	<i>Chramer, gip die varve mir:</i>	Klein koor: balladeachtig vraagt vrouw aan koopman om rode verf om haar op te maken ten einde mannen in haar liefdesnet te vangen
9	167a	<i>Reie:</i>	feestelijk lente-zomerdans, rondedans, ± pavane (poco esitante)
	167a	<i>Swaz hie gat umbe:</i>	koor meisjes dansen ... en denken er geen man bij! Ha, ha
	174a	<i>Chume chume geselle min:</i>	< koor: kom gauw, mijn liefste, en maak mij gezond
	145a	<i>Swaz hie gat umbe:</i>	idem 10
10		<i>Were diu werft alle min:</i>	koor: koningin van Engeland is veranderd in koning Leeuwenhart
		II	IN TABERNA in de herberg
			Gaat over gezelschap en gezelligheid in aardse geneugten
11	191	<i>Estuans interius:</i>	bariton: vagantenbiecht: vrij eenvoudig; nietsnut verkiest lust en vlees en jammert dat hij er niets aan kan doen: zijn lot...; reël gedicht dat probeert in 25 strofen! (maar 5 bij Orff) 'psychologische' verklaringen te geven hoe het toch komt dat mensen zo'n moeite hebben om de verlokkingen van de liefde opzij te zetten!
12	130	<i>Olim lacus colueram:</i>	countertenor: arme zwaan ligt nu op het spit en klaagt dat het vroeger op het meer beter was: zijn lot ...
13	222	<i>Ego sum Abba:</i>	bariton, mannenkoor: psalmodiërende klacht / spot van een nep-abt op de geestelijkheid, adel, bewindslieden e.a. op hun stijve moraal die ook op muzikaal vlak flink op de korrel worden genomen;
14	196	<i>In taberna:</i>	mannenkoor: het geheel mondt nu uit op de bekende apotheose van een smul- en zuippartij waarbij de hele mensheid flink gehegeld wordt

- III COURS D'AMOUR de tuin der liefde
 Gaat over het individuele persoonlijke leven vol minnen, dus over
 liefdesspel, vol verlangen, ook mislukken, wel beheerst maar soms toch
 stiekem
- 15 87 *Amor volat undique:* knapenkoor: Amor vangt jongens en meisjes om ze
 vreugde te geven
- 16 118 *Dies, nox et omnia:* bariton zingt om een kus ter genezing
- 17 177 *Stetit puella:* in dit rococo-achtig (koketterie) liedje droomt meisje
 (sopraan) van overgrote liefde
- 18 180 *Circa mea pectora:* bariton, koor: knaap dingt warmbloedig naar een meisje
- 19 183 *Si puer cum puellula:* bariton, mannenkoor: in een chanson wordt uitgelegd wat
 een jongen en meisje doen als ze alleen zijn ... elk wordt
 rijk bedeed ...
- 20 174 *Veni, veni, venias:* dubbelkoor: aldus aanroeping van de wondermooie
 blozende geliefde
- 21 70 *In trutina:* sopraan beantwoordt dit heftig liefdesverlangen
- 22 179 *Tempus est iocundum:* bariton, koor e.a.: na de luie winter prikkelt de
 lente opgewonden de mannen om de liefde, ook
 al is er sprake van risico
- 23 70 *Dulcissime:* eerst in hoge coloraturen, daarna zalig dalend
 Ontspannend zweeft de sopraan zingend:
 ...mijn zoetste, ik geef me helemaal aan jou ...
- BLANZIFLOR EN HELENA
- 24 77 *Ave formosissima:* koor: hulde aan de liefde: een diamant, maagdelijk, licht
 en roos van de wereld,
- FORTUNATA IMPERATRIX MUNDI
- 25 17 *O Fortuna:* koor: niemand regeert, alleen Fortuna, de onverbiddelijke
 ja zelfs monsterlijke godin van het noodlot!
 Idem aan beginhymne: de cirkel is rond!

[Carmina Burana , Carl Orff \(Ponnelle\) - YouTube](#)

[Kenneth Tarver - Carmina Burana - YouTube](#)

Het werk bestaat grotendeels uit ritmische, rijmende verzen in zeer gevarieerde metrische en strofische schema's (eenvoudige strofeliedvorm), declamatorisch gezet op bijna primitief volksachtige melodieën. De melodische taal is zeer gevarieerd, gaande van buitengewone intimiteit tot uitbundig samenspel van orkest en koor. De ritmen zijn sterk vitaliserend (ostinati) met een veelkleurig en uitgebreid slagwerk. Het totaal is dan ook van een obsederende en indringende kracht, mysterieus en exotisch. Het is opzettelijk simplistisch, steunend op eenvoudige voordracht tegen een achtergrond van ritmisch slagwerk. Het heeft aldus neoclassicistische eigenschappen die onwillekeurig doen denken aan de compositiestijl van Stravinsky (Les Noces). Het geheel maakt dat dit werk erg toegankelijk is waarbij het dansachtige vrij aanspreekbaar is. Het toevoegen van boeiende instrumentatie maakt het stuk vrij modieus.

Zie ook google Corvus Corax, Duitse band die muziek op oud en nieuwbasis uitvoert

Gundula Janowitz sings In trutina and Dulcissime from Carmina Burana

vhs 451 Carl Orff. TV2. 13.02.96. Documentaire van Tony Palmer over Orff's leven en werk

2.9. Vergelijking – verschillen cultus troubadours en C.B.

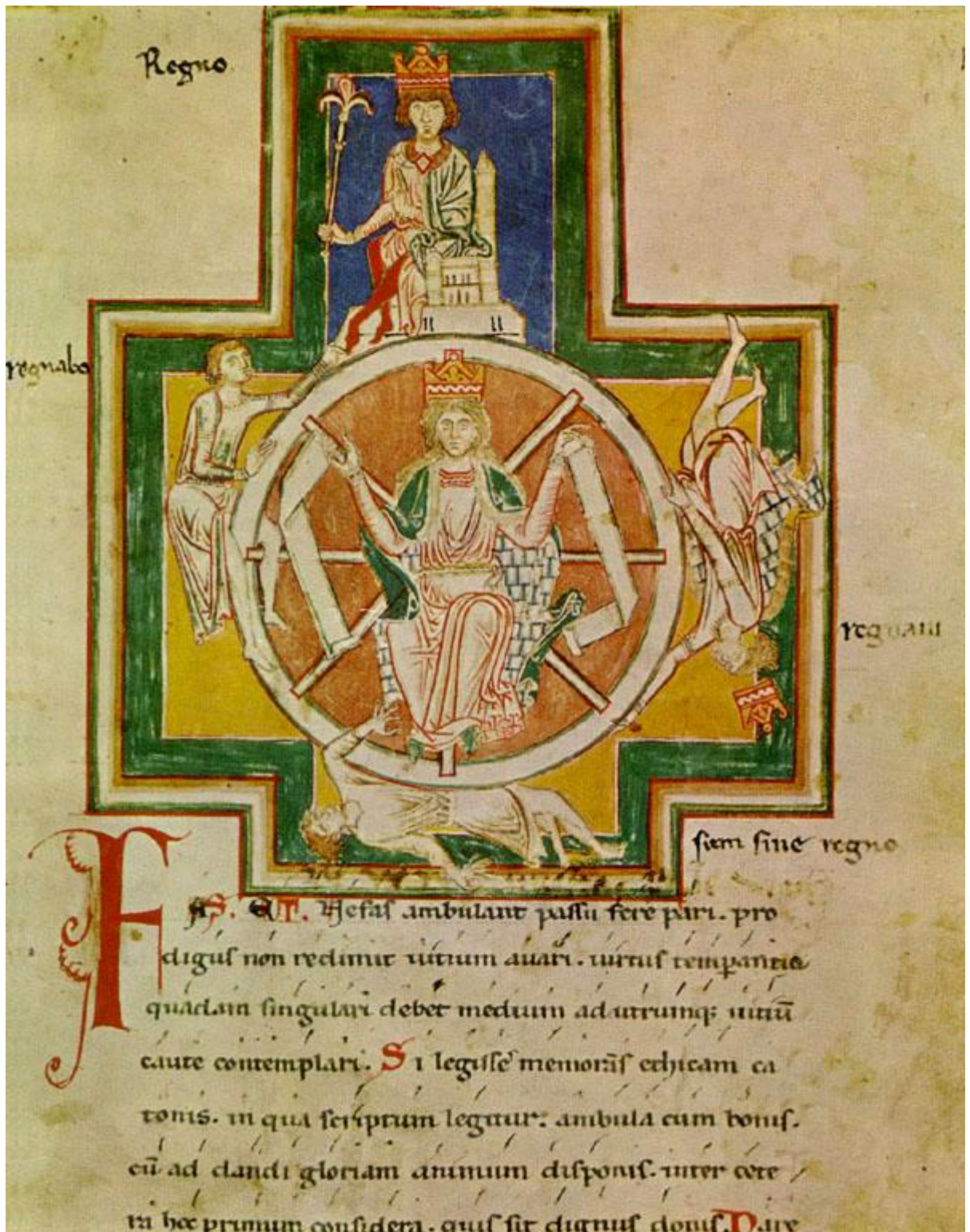
	troubadours e.a.	Carmina Burana
sociale status	aristocratisch opgevoed tot hof(ridder)	provo's, marginaal geestelijke bovenlaag, geletterde outsiders
houding:	elitair, neerkijkend	maatschappijkritisch, hekelend, aanklagend, lofprijzend, beschouwend
woonplaats:	gesetteld	reizend, zwervers,
uitvoering:	hoven	scholen enz. zie eerder
verspreiding:	jongleurs toch eerder lokaal	niet direct bedoeld ter verspreiding niettemin eerder internationaal
inhoud :	liedteksten, vida, razo,	(lied)teksten
uitgangspunt:	eigen code, ± sektarisch	vrijheid, blijheid
benamingen:	troubadours, trouvères enz.	vaganten, goliarden,
kunstenaars:	componisten, (toon)dichters	geen kunstenaarschap bedoeld
bekendheid	ja, auteurs vaak bekend	anoniem
taal:	franse taal, volkstaal verfijnd	hoofdzak. latijn archaisch (ook wegens taal)
optekening:	chansonniers 12 ^e 13 ^e eeuw	gevonden 1803 ... dan Orff 1936!
oertekst?	nee, overgeleverd	ja, geen overlevering (bekend)
volledigheid	nee, in jaren verzameld	volledig (niet verspreid geweest)
idee	platoons (althans troubadours)	platoons en aards
gerichtheid (tekst)	op de vrouw (minne-)	minne-, drink-, kritische e.a.
muzieknotatie	(neumen), notenbalk	neumen, later notenbalk
streek-afkomst	Frankrijk	Duitsland e.a.
improvisatie	heel groot of zuiver troubaours of trouverès	nog veel groter én én maar ook minnesängercultus
muzikaal	troubadours eerst	gelijkaardige muziek nagevolgd

Conclusie: is er sprake van ?

- de donkere Middeleeuwen
- herfsttij der Middeleeuwen
- renaissance Middeleeuwen
- naissance van de Middeleeuwen
- lente van de Middeleeuwen

<http://www.carminaburana.nl/nieuws/85-zing-mee-in-eindhoven>

google *richard lemay origine arabe art troubadour*

[carm. 18a](#) [carm. 19](#)

3 **MEERSTEMMIGHEID** e.a. genres

3.1.	Ontwikkeling van de <i>meerstemmigheid</i> tijdens de middeleeuwen	66
3.1.1.	Inleiding	66
3.1.2.	Fasering	67
3.1.3.	Dunstable, Machaut, Landini	72
3.2.	Verdere ontwikkeling van de meerstemmigheid in de renaissance	80
3.2.1.	Inleiding	80
3.2.2.	De vijf generaties	85
3.2.2.1.	Dufay tot ca. 1470	86
3.2.2.2.	Ockeghem tot ca. 1495	88
3.2.2.3.	des Prez tot ca. 1520	89
3.2.2.4.	Gombert / Willaert tot ca. 1560/65	91
3.2.2.5.	Lassus tot ca. 1590/1600	96

3.1. Ontwikkeling van de *meerstemmigheid* tijdens de Middeleeuwen

3.1.1. Inleiding

ARS ANTIQUA → **ARS NOVA**
900 1300 1600

Enorme (muzikale) ontwikkelingen geven vanaf de jaren 1300 aanleiding tot verdere groei in de ontwikkeling van de kunsten; in de muziek komt nu de ARS NOVA

Uitvoerders Clemencic Consort
 Philip Pickett

[Polyfonie - Wikipedia](#)

[Franco-Vlaamse School - Wikipedia](#) ontstaan en generaties

[Ars nova \(polyfonie\) - Wikipedia](#)

[De Vlaamse Polyfonie](#) de 10 cd's n.a.v. uitgave Bossuit

Geschiedenis van muziek in de Lage Landen

Frisia non cantat – zeggen ze. Maar er is door de eeuwen heen heel wat afgezongen in de lage landen. En gespeeld, en gecomponeerd. In de Renaissance waren de ‘Nederlandse’ componisten toonaangevend in heel Europa. Nu ja, laten we eerlijk zijn: de componisten die in de Engelstalige literatuur ‘Netherlanders’ worden genoemd zijn vrijwel allemaal op het grondgebied van het tegenwoordige België geboren. Maar ze maakten school – letterlijk – in het muziekland bij uitstek, Italië, waar de polyfone kunsten van Dufay, Josquin en Adriaen Willaert hoog in aanzien stonden. In Nederland zelf bleef de geest van de Renaissance nog levend in de Gouden Eeuw. Een hofcultuur zoals in de rest van Europa bestond hier niet, maar de gegoede burgerij wist de weg naar zang en snarespel wel te vinden, en figuren die uit wetenschap en politiek bekend zijn hebben zich ook intensief met muziek beziggehouden. Ook Constantijn Huygens componeerde, en P.C. Hooft nodigde zijn vriendenkring uit op het Muider slot waar Maria Tesselschade, door Vondel uitgeroepen tot ‘de vleiende sireen’, de sterren van de hemel zong.

In onze hoofdstad was het indertijd Jan Pieterszoon Sweelinck, de ‘Orpheus van Amsterdam’, die internationaal de aandacht trok en belangrijke invloed had op de Duitse organistenscholen waar later Bach uit voortkwam. En nog steeds is Nederland een trekpleister voor leergierige musici uit het buitenland. Denk maar aan het pionierswerk van Gustav Leonhardt, Frans Brüggen en Ton Koopman op het gebied van de uitvoeringspraktijk van de Barokmuziek. Of aan de populariteit van Louis Andriessen als compositiedocent. De muziekgeschiedenis leverde Nederland veel componisten met een dubbel paspoort op.

Lees Sachs p.55 e.v.

Ontstaanshypotheses:

- heterofonie: stemmen door elkaar heen = stemkruising
- parallelinterval: bv. op basis van natuurlijk interval van mannen- en vrouwenstemmen
- interval reeds bekend bij Grieken: klem snaar af op helft of andere plaatsen en je krijg octaaf, kwart, kwint enz. intervallen; getalsverhoudingwijs vastgelegd. Vervolgens consonante (welluidende) en dissonante intervallen

als twee of meer verschillende melodieën tegelijk klinken = meerstemmigheid. de techniek ervan = contrapunt en indien ver doorgevoerd = polyfonie; kwestie van even punctueel / precies te zijn (in gewone taal minder gebruikelijk)

horizontale notenbeeld = harmonie
vertikaal “ = contrapunt

3.1.2. Fasering

Verdere ontwikkeling: →→→ **Ars Antiqua**

1° fase 900 parallel organum
Hucbald (ca.840-930) *De harmonica institutione*
Regino van Prüm (ca. 842-915) idem
schrijven al over con- en dissonanten

2° fase 1000 aangepast organum: begin en einde unisono, m.a.w. vox organalis maakt zich los van de vox principalis; begin notering van polyfonie (*Musica Enchiriadis*, *Schola Enchiriadis*, *De alia musica*) en men ziet zich genoodzaakt om regels op te stellen
Guido van Arezzo (995-1050) *Micrologus*
Johannes van Affligem *De Musica* (ca. 1000) waarin beschrijvingen van vrije stijl, stemkruisingen, tegenbewegingen (basis van verdere ontwikkeling van de meerstemmigheid) enz. M.a.w. componeren wordt **creatieve** handeling en polyfonie is **nieuwe vorm** van muzikale kunst.

Anoniem, *Nos qui vivimus* (*Schola Enchiriadis*)

Historische context: geleidelijke maar essentiële veranderingen (herhaling):

1. uitvinding **notenschrift**
2. naast improvisatie ook **compositie**
3. muziek bewuster geplaatst in **ordenende** principes:
 - acht modi
 - regels voor ritme en consonantie
 - uitgeschreven in grootse verhandelingen
4. naast eenstemmigheid ook meerstemmigheid ofte **polyfonie** die zich verregaand gaat specialiseren

3^e fase 1100 St.-Martialstijl (Limoges): centrum ontwikkeling polyfonie zangkunst. Basis is gregoriaans, begon 2-stemmig met vox principalis als basismelodie, zijnde het oorspronkelijk gregoriaanse gezang en de vox organalis als begeleidende stem; elke stem kan verdubbeld worden om zo te komen tot 3-, 4-stemmigheid en later meer. Deze vroege, maar ook de latere, meerstemmigheid wordt **organum** (= genre) genoemd en is in den beginne religieus van aard.

Kenmerken: 2-stemmig:

Organum

- **vox organalis** = bovenstem: begeleidende melodie; veel meer noten, kort, melodisch versierend, ornamenteel; afhankelijk van oorspronkelijke onderstem
- **vox principalis** = onderstem: oorspronkelijke basismelodie, lange noten dus eerder melodisch: houdt de stem vast = tenere, tenir vandaar tenor en blijft tot 1450 de aanduiding voorlaagste stem; daarna ontstaan aanduidingen als bariton (na 1800) en bas;

De twee stemmen liggen op een kwart of een kwint van elkaar en kruisen elkaar regelmatig.

Oudste verzameling te vinden in het Winchester troparium. Polyfonie eerst vooral in de getroppeerde delen. Stilaan onafhankelijke melodielijnen en synchronisatie dank zij bestaan notenbalken en vice versa! Eenvoudige meerstemmigheid wel eerder maar zonder notenbalk.

[Vroege meerstemmigheid - ARTEZ Muziekgeschiedenis online](#)

[Primitieve meerstemmigheid \(9e tot 11e eeuw\) - KUNST-stof](#) met 4-st vb.

[Domine labia mea aperies - YouTube](#)

[Domine labia mea aperies - YouTube](#)

- *Domine, labia mea aperies.
Et os meum annuntiabit laudem tuam.
Deus in adiutorium meum intende.
Domine, ad adiuvandam me festina.
Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto,
Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.*
- To Thee, O Blessed Trinity, be praise, and honor, and thanksgiving, for ever and ever. Holy, holy, holy Lord, God of hosts. Heaven and earth are filled with Thy glory. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, As it was in the beginning, is now and will be forever. Amen.

[Domine labia mea aperies - YouTube](#) veel relevante afb. +, zang??

Tekst in [Domine, labia mea aperies \(Orlando di Lasso\) - ChoralWiki](#) en klik op psalm 51

Thou shalt open my lips, O Lord: and my mouth shall shew Thy praise.

For Thou desirest no sacrifice, else would I give it Thee: but Thou delightest not in burnt-offerings.

The sacrifice of God is a troubled spirit: a broken and contrite heart, O God, shalt Thou not despise.

O be favourable and gracious unto Sion: build Thou the walls of Jerusalem.

15. Thou shalt open my lips, O Lord : and my mouth shall shew thy praise.

16 For thou desirest no sacrifice, else would I give it thee : but thou delightest not in burnt-offerings.

17 The sacrifice of God is a troubled spirit : a broken and contrite heart, O God, shalt thou not despise.

18 O be favourable and gracious unto Sion : build thou the walls of Jerusalem.

19 Then shalt thou be pleased with the sacrifice of righteousness, with the burnt-offerings and oblations : then shall they offer young bullocks upon thine altar.

[Domine, labia mea aperies \(Psalm 50:15\) - Orlando Lassus - YouTube](#)
["Domine, Labia mea Aperies" by Orlande De Lassus-2007 NMMEA ...](#)

4^e fase 1200 [Notre-Dameschool](#) (Parijs)

- Leoninus (1135-1205): 1^e generatie; zou nieuw notatiesysteem geschreven hebben
- Perotinus (1170-1236): 2^e generatie: herschreef Leoninus modernier ...

[School van de Notre-Dame van Parijs - Wikipedia](#) theor. toelichting

Polyfonie komt stilaan op en daarmee ook het probleem van hoe het **ritme** te beheersen als er meerdere stemmen tegelijk zingen? Zoniet chaos! Vergelijk eerdere gregoriaans en troubadours die ritme als zodanig niet nodig hadden omdat ze eenstemmig zongen en zich verlieten op de ritmiek/metrum van de tekst/poëzie.

Vandaar eerste voorstel:

modale notatie: of modale ritmiek is een notenschrift dat ontstaat in 13^e in Parijs waarbij de toonduur afgeleid wordt van het ritmisch schema van de tekst. Dit op grond van klassieke versvoeten: trochee, jambe, dactylus enz. (dit zijn de modi, vandaar benaming ‘modaal’).

[Ars Antiqua](#) modale ritmes aangegeven

[Middeleeuwen-Meerstemmigheid](#) algemene info

[Middeleeuwen-quiz](#)

[4.3 Muzikale vormen in de Ars Nova - ARTEZ Muziekgeschiedenis ...](#)

motet, ballade, virelai enz. (later)

[Geschiedenis van de muzieknotatie - Wikipedia](#) (achtergrondinfo)

Dit beter coördinatiesysteem leidt tot:

- makkelijker 3- en 4-stemmig
- meer contrast
- conductus: men kan afstappen van gregoriaanse melodieën en kan nu geheel nieuwe muziek componeren

Perotinus, *Alleluia, Nativitas Gloriose Virgine Marie*,
Anoniem, *Ave Maris Stella*, (conductus)

5^e fase 1250 Het **MOTET**: nieuw genre en betere notatievorm (deels vv. Parijs)

Aanleiding:

bij het zingen van verschillende melodieën op dezelfde tekst is het moeilijk om de aandacht er op te houden, zeker bij melismatische passages; om dit op te lossen gaat men iets nieuws introduceren: melodie blijft hetzelfde maar elke melodie krijgt nu een andere tekst → *meertekstigheid* in de meerstemmigheid!

De bovenstemmen worden ofwel Frans (over liefde), Latijn (over de maagd Maria) of gecombineerd, de zgn. dubbelmotetten. Vooral de Franse liefdes(dubbel)motetten werden steeds beweeglijker (leenden er zich toe) waardoor de behoefte ontstond voor een duidelijker notatievorm. Ook werd vaker geopteerd voor een *koorboeknotatie* i.p.v. de gebruikelijke partituurnotatie.

mensurale notatie: toonduur wordt aangegeven door de vorm van de noot ~ ritme. In zijn traktaat *Ars Cantus mensurabilis* (ca. 1280) gebruikt Franco van Keulen begrippen als longa ■ , brevis ■, semibrevis ◆, duplex longa en de punctus divisionis in (± moderne maatstreep) Dit alles in functie van de **perfectio** = drie breves = drie-eenheid! Getal heeft ook begin midden einde en daarom ook perfect ...

MS 5404

Two-part setting of 152 Psalms in mensural notation. France, ca. 1700. Tenor parts on the left pages, bass parts on the right pages

Uit:

THE SCHØYEN COLLECTION

Checklist of Manuscripts

Contents

Introduction Bible History Literature Palaeography Patristic Lit. Liturgy Music Law Math. Magical Calendars Dead Sea Scrolls

Scribes Papyri Bindings Seals Apocrypha Nordic Lexical China Pre-1450 printing Buddhism Religions Smaller Collections

Motet *Hé Dieu, de si haut si bas - Maubatus – Cumque* (Mo 92); an., moderne notatie; triplum klacht naar God om de onbereikbare liefde; niet klagen want eigen schuld

duplum liefde slaat toe, maar ik klaag niet
incipit begintekst cq. -woord uit liturgie die niet volledig wordt uitgeschreven omdat
de cantor bekend is met die Latijnse tekst, in dit geval: CUMQUE (Gen.28:16);
verder geeft cantor hiermee tevens toonhoogte aan waarna koor invalt.

6^e fase 1300 Het MOTET, vroeg 14^e eeuws →→→ **Ars Nova**

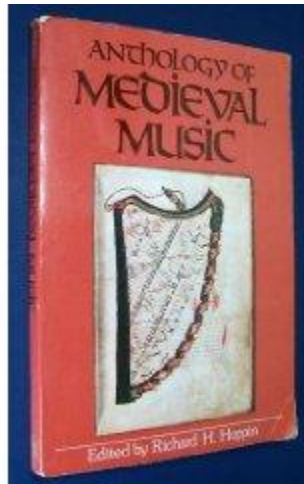
De mensurale notatie komt flink onder druk te staan en wordt na 1300 voor ‘oud’ verklaard en als *Ars Antiqua* betiteld. Auteurs als Philippe de Vitry en De Muris e.a. voeren rond 1320 nieuwe of vel verder ontwikkelde notennotaties aan (bv. de semibrevis ♦ krijgt nu een stokje erboven op en heet nu semibrevis minina, de longa wordt nog langer in horizontale richting, enz. enz.). De notatie wordt radicaler, geeft veel meer mogelijkheden, ook in het gebruik van verschillende ritmen en zelfs kleuren (harp Hoppin!), maar het betekent niet dat het vrij is van dubbelzinnigheden. Hoe dan ook: met muziek bezig zijn wordt nu een hele kunst. Men verdenkt zelfs dat de toenmalige musici het dermate ingewikkeld maakten omdat kunst niet voor iedereen toegankelijk diende te zijn! Musici zijn ware **virtuozen**. Ze streven naar subtiliteit: de stemmen raken nooit helemaal los van elkaar en tegelijkertijd vertonen ze een maximale onafhankelijkheid. Het wordt poly-fonie ten top. Daarom ook het gebruik van de term *Ars subtilior*.

Een vergelijking: [Ars Nova en Trecento \(14e eeuw ... - ArtEZ\)](#)

The chanson *Belle, bonne, sage* by [Baude Cordier](#), an *Ars subtilior* piece included in the [Chantilly Codex](#)

Op de omslag van dit standaardwerk (R. Hoppin) lijkt het erop dat de notatieversiering op de snaren van de elegante harp tot een doel op zichzelf zijn geworden.

lees en kijk dus verder: Medieval music; From Wikipedia, the free encyclopedia
R. Hoppin, *Medieval Music*, New York, 1978.

[Anthology of Medieval Music \(The Norton Introduction to Music ...](#)

3.1.3. Dunstable, Machaut, Landini

Philippe de Vitry (1291-1361) lanceert in zijn traktaat *Ars Nova* het begrip Ars Nova. Daarin erkent hij de **imperfectio**; in Frankrijk zijn prachtige bewaarde handschriften over deze muziek; in Vlaanderen niet, zoeken zoeken; toch is Vlaanderen een muzikale graanschuur; Capilla Flamenca houdt het in ere!

Ars Nova: soepele lijn, meer ritmisch, minder polyfoon: 3 á 4 stemmen, niet meer; veel wereldlijk, lichamelijke liefde maar ook godsbesef om het hoekje - kosmisch (v.a. 1430 de rederijkers bouwen voort op de middeleeuwse traditie). Deels fragment Klara.

Philippe de Vitry, ***Firmissime fidem teneamus/ Adesto sancta trinitas/ Alleluia benedicta***, motet uit de satirische *Roman de Fauvel* van

Hoofdzakelijk in binaire notenwaarden gecomponeerd: reactie op ternaire 'antiqua' ... en bewijs dat perfectio ook anders kan.

triplum	Drie-eenheid elk afzonderlijk lof toegezongen: start zes maten later
duplum	deze motetus is een uitgebreide versie van een bekende Triniteithymne
incipit	Alleluja (melismatisch), vormt de color

Guillaume de Machaut (ca. 1300-1377)

Guillaume de Machaut is de beroemdste dichter-componist uit de veertiende eeuw. Hij groeide op en kreeg zijn opleiding in de buurt van Reims. Hij is een vertegenwoordiger van wat de muziekgeschiedenis Ars Nova is gaan noemen. Zijn oeuvre omvat alle stijlen en toen gangbare vormen.

Guillaume de Machaut schreef ruim 400 gedichten waaronder talrijke ballades, rondeaux en virelais. Daarnaast componeerde hij ook lais, complaintes en chansons royales. Eén van zijn merkwaardige dits, benaming voor een verhalend gedicht, is *Le remède de fortune*. De verteller wordt door zijn edele vrouw geconfronteerd met een gedicht dat ze gevonden heeft en vraagt of het van hem is. De verteller vlucht voor haar en komt in de tuin waar "Hoop"

hem troost en hem leert hoe hij een goede minnaar kan zijn. Nu kan hij terugkeren naar zijn vrouw. Guillaume de Machaut, die zelf aan de zwarte dood ontsnapte, zou dit liefdesgedicht geschreven hebben ter nagedachtenis aan een Boheemse prinses die stierf aan de pest.

De cd-opname van dit werk werd door dit ensemble, onder de artistieke leiding van Pierre Hamon, tot een hypnotiserende voorstelling omgesmeed en won onlangs de prestigieuze Diapason d'Or. Voor liefhebbers van oude muziek is dit concert een unieke gelegenheid! Ensemble Marc Mauillon & Pierre Hamon_ *remède de fortune* van Guillaume de Machaut
programma: Guillaume de Machaut: Le remède de fortune
zang Marc Mauillon / vedel & zang Vivabiancaluna Biffi / fluit Pierre Hamon / harp
Angélique Mauillon / inleiding Felicia Bockstael / © Philippe Parent & Pierre Hamon

www.marcmauillon.com _ www.oudemuziek.nl

Wouter Steffelaar uit OU docu studiedag 09.09.10

Guillaume de Machaut over de Zwarte Dood en ander onheil

In 1349 schreef de eminente Franse dichter-componist Guillaume de Machaut het hoogst opmerkelijke gedicht *Le Jugement du Roi de Navarre*. In de introductie daarvan (de verzen 1-540) beschrijft hij op onnavolgbare wijze de horrors van zijn tijd: oorlogen, epidemieën en bovenal de desastreuze gevolgen van de pest. Machaut schetst voor ons zo een buitengewoon levendig beeld van de turbulenties van de 14de eeuw. Het is waarschijnlijk dat bij de voordracht van dit omvangrijke gedicht (ruim 4200 verzen) poëzie en muziek elkaar afwisselden. Muziekstukken van Machaut konden daardoor de gesproken tekst versterken, becommentariëren of verklaren.

Veel bewaard via handschriften en daarom ook vrij volledig beeld van deze componist. Oeuvre/genres volgens Machauts ordening: 19 lais (meestal eenstemmig), 22 motetten, 1 complete mis en een tekstloze hoquetus, 42 balladen, 22 rondeaus, 33 virelais (meestal eenstemmig). Zie [List of compositions by Guillaume de Machaut - Wikipedia, the free ...](#)

Van de 22 motetten handelen er 17 over de hoofse liefde, o.m.:

Quant en moy/Amour et biauté/Amara Valde, motet for 3 voices; op You Tube met volledig notenbeeld (partituur) te beluisteren.

triplum	snel afwisselen in tonen en rusten (hoquetus = hik), snelste notenwaarden
duplum	melismen, deels sneller; tekst beschrijft de volmaaktheid (perfectie!) van het minnen als een na te streven maar eigenlijk onbereikbaar doel
incipit	isoritmisch proces van de tenor, langzamer

**Machaut: Quant em moy vint premierement
Amour et biauté parfaite
Amara valde (M1)**

[Quant en moy - Guillaume de Machaut \(Motet Isorythmique\) - YouTube](#)

[Top Tracks for Guillaume de Machaut - YouTube](#) meerdere zang

[Guillaume de Machaut - REC Music Foundation](#) teksten van “

[Guillaume de Machaut | Atrium Musicologicum](#) leven enz. enz.

Three-voice motet.

Sources: Machaut Manuscripts *A B C E & G*

Triplum: Quant em moy vint premierement

Amours, si tres doucètement

Me vost mon cuer enamourer

Que d'un regart me fist present,

Et tres amoureux sentement

Me donna aveuc dous penser,

Espoir

D'avoir

Mercy sans refuser.

Mais onques en tout mon vivant

Hardement ne me vost donner;

Et si me fait en desirant

Penser si amoureuxment

Que, par force de desirer,

Ma joie convient en tourment

Muer, se je n'ay hardement.

Las! et je n'en puis recouvrer,

Qu'amours

Secours

Ne me vuet nul prester,

Qui en ses las si durement

Me tient que n'en puis eschaper;

Ne je ne vueil, qu'en atendant

Sa grace je vueil humblement

Toutes ces dolours endurer.

Et s'Amours loyal se consent

Que ma douce dame au corps gent

Me vueille son ami clamer,

Je sçai

De vray

Que j'arai, sans finer,

Joie qu'Amour à fin amant

Doit pour ses maus guerredonner.

Mais elle atent trop longuement

Et j'aimme si folettement

Que je n'ose merci rouver,

Car j'aim miex vivre en esperant

D'avoir merci procheinement

Que refus me veingne tuer.
Et pour ce di en souspirant:
Grant folie est de tant amer
Que de son dous face on amer.

zeer dwaas is het zo te minnen
dat men zijn zoetheid bitter maakt/ dat men van een

zoete klank een bittere maakt

Duplum (motetus):

I. Amour et biauté parfaite
Doubter,
Celer
Me font parfaitement

volmaakte liefde en volmaakte schoonheid
doen mij twijfelen
en discreet zijn
op volmaakte wijze

II. Et vrais desirs, qui m'afaite
De vous,
Cuers dous,
Amer sans finement.

zo ook waar verlangen dat mij leert
van U
zoet hart
te minnen zonder einde

III Et quant j'aim si finement,
Merci

en als ik dan zo volmaakt min
vraag ik U

Vous pri,
Car elle me soit faite,
i. Sans vostre honnour amenrir,
Car j'aim miex einsy languir
ii Et morir, s'il vous agrée,
Que par moy fust empirée
iii Vostre honnour, que tant desir,
Ne de fait ne de pensée.

genade
o, maar laat die mij toegekend worden
zonder dat uw eer vermin(d?)ert
want liever wil ik zo smachten
en sterven , als het u behaagt
dan dat door mij werd aangetast
Uw eer die ik zozeer streef te bewaren:
noch in daad noch in gedachte

Tenor Amara valde.

[zephir471 - YouTube](#)

[[edit](#)] Late medieval music (1300-1400)

Between 1349 and 1363. Doulz viaire gracieus is a polyphonic song by the fourteenth-century French composer Guillaume de Machaut. This short work is an example of the fixed form known as the rondeau, and is written for three voices: a tenor against which has been set a triplum and a cantus. As only the cantus has a text, it is safe to assume that the other parts would have been instrumentally performed. Schrade catalogues it as Rondeau No. 1.

The rondeau is one of the fixed forms of the fourteenth-century France (the others are the ballade and the virelai), though the rondeau is the only one that was popular before the commencement of the Ars Nova. By the early thirteenth century, the rondeau had adopted its final musical structure of AABB. Jean Renart included the earliest known examples in his romance "Guillaume de Dôle". The trouvère Adam de la Halle wrote several rondeaux, as did other late trouvères. With the works of Machaut and other fourteenth century composers and poets, the rondeau became an established form that continued in use until well into the fifteenth century. ~ David Cashman, All Music Guide

CHANSON

Tijdens de Ars Nova periode heerst grote rijkdom aan strofische vormen, terug te vinden in 'chansons'. Het betreft tamelijk eenvoudige refreinvormen of couplet d.w.z. een terugkerend gedeelte in tekst (vaak amoureuus) en muziek. Er ontwikkelden zich drie standaardvormen, de zgn. formes fixes, die elk het refrein op een verschillende wijze gebruikten:

- ballade van balar = dansen; verzamelnaam voor dansliederen met verhalende inhoud; in Italië ballata genoemd maar dan toch iets meer polyfonisch.
- rondeau zeer populair wereldlijke muziek, vaak meerstemmige compositie met strofische bouw; onderwerp: hoofse liefde
- virelai of chanson balladé is afgeleid van een dans (virer = draaien), vaak meerstemmig en met strofische bouw abba'-vorm. a = refrein; b = strofe, wordt herhaald daarom bb en a' herhaling refrein

Meestal zijn chansons monofoon. Als in een chanson niettemin toch het motetgenre terug te vinden is dan wordt de polyfonie veel vrijer toegepast en komt er nauwelijks isoritmiek voor.

Guillaume de Machaut, rondeau, *Dous viaire gracieus*,

A	Dous viaire gracieus,	Zoete en zachte verschijning
B	De fin cuer vous ay servi.	Met fijn hart heb ik u gediend
a	Vueilliés moy estre piteus,	Wil mij (dan) genadig zijn
A	Dous viaire gracieus.	Zoete en zachte verschijning
a	Se je sui un po honteus,	Als ik een beetje timide ben:
b	Ne me metés en oubli:	breng mij niet in verlegenheid (want):
A	Dous viaire gracieus,	Zoete en zachte verschijning
B	De fin cuer vous ay servi.	Met fijn hart heb ik u gediend

Voor discografie zie: [Machaut: Dous viaire gracieus](#)

Intermezzo: Italië

Rond 1300 (Trecento) scheiden de Franse en Italiaanse wegen, zo o.m. andere notatiewijze. In de loop van 1300 nemen veel Italiaanse kunstenaars toch terug het Franse systeem over omdat deze veel meer ritmische uitdrukkingmogelijkheden bood. Tegen 1400 zijn beide systemen versmolten. Er zijn drie wereldlijke Trecento-genres: de caccia, het madrigaal en de ballata.

- caccia (It. jacht) jachtlied stammend uit de 14^e eeuw en veel verwantschap vertoont met de Franse chace en de Spaanse caça d.w.z. meestal 2-stemmig lied met soms een derde stem erbij. Tekst heeft te maken gebruiken en taferelen bij het jagen en dat is ook te horen in de muziek. Chasse = jacht alhoewel er meer sprake is van nabootsing dan het echte verbeelden van de jacht.

madrigaal: in 14^e eeuw in volkstaal en 2-stemmig; bovenstem versiert en lagere stem in grote notenwaarden; twee tot vier strofen en een ritornello van twee verzen.

ballata: (van balader ~ dansend) zeer populair danslied in Italië tijdens de 13^e eeuw. Bestaat uit een aantal strofen door een solist gezongen gekoppeld aan een meestal 3-stemmig refrein. Wordt in de 14^e eeuw polyfoon.

Francesco Landini (1325/35 – 1397)

schreef zowat 140 ballata tegen 11 madrigalen en 2 cacce; door Machaut geroemd; veel van zijn werken te vinden in de Squarcialupa-index (Florence, Bibliotheca Laurenziana, Med.Pal.87)

Francesco Landini, the blind Florentine composer, poet, organist, singer and instrument maker, was one of the musical giants of fourteenth century. His innovative work brought us a giant step toward the music of the Renaissance, but it also painted a picture of the Italian society of his day. His song *Ecco la Primavera* celebrates the arrival of Spring, and on the first weekend of Spring we travel back to Landini's Florence with songs and dances of love and lust.

Ballata, *Ecco la primavera*,.

[Francesco Landini \(1325 1397\) - Ecco la primavera ... - YouTube](#)

[Francesco Landini: Ecco la primavera - YouTube](#) meerstemmig

[Ecco La Primavera - Francesco Landini - YouTube](#) uitvoering

[Francesco Landini : Anonymous 4 - The Second Circle - YouTube](#)

Here is the springtime

Echo la primavera

- A Echo la primavera che 'l cor fa rallegrare,
Tenp' è d'annamorare,
star con lieta cera.
- Here is the springtime which brings joy to hearts,
It is the time for falling in love,
and happy faces.
- b No' vegiam l'aria e'l tempo,
Che pur chiam' allegrea.
- We see how even the air
and the weather summon joy.
- b In questo vago tempo,
Ogni cosa à vagheça.
- At this sweet time,
everything is beautiful.
- a L'erb'è con gran frescheça,
E fiori coprono prati,
E gli alberi adornati,
Sono in simil manera.
- The grass is green,
and flowers bedeck the fields,
and the trees are decorated
in like manner.
- A herhaling refrein

- minder complex als het rondeau van Machaut; heeft een dansant en zwevend karakter
- 2-stemmig: beide stemmen eigen tekst; voornamelijk syllabisch dus zeer verstaanbaar
- stemmen beginnen en eindigen op dezelfde toon
- Conclusie: erg toegankelijk en ongecompliceerd werk maar het gaat ook om blijde lentegevoelens
-

Anthonella da Caserta (rond 1400), *Biauté parfaite*, ballade

Volmaakte schoonheid en soevereine goedheid / Gratie zonder weerga en uitgelezen zoetheid,
Doen mij smachten in verre streken / in verlangen naar mijn beminde vrouw / Zo kan mijn
leven niet lang duren / en kan ik mijn verdriet niet lang verduren / omdat Verlangen mij
ongedurig maakt

Intermezzo: Engeland
Engelse stijl:

- eerder majeureklanken (minder modaal)
- meer volle, homofone textuur
- meer vrij gebruik van tertsen en sexten
- Conclusie: nogal verschil met continentale muziek

John Dunstable (ca. 1385-1453) motet, *Quam pulchra est*,

[John Dunstable - Wikipedia, the free encyclopedia](#)

[Dunstable: Quam Pulchra Es - YouTube](#) hiliard ensemble met partituur

[Trio Triumvirum : Quam pulchra es \(Dunstable\) - YouTube](#) zangers

[John Dunstable: Motets - Quam pulchra es - YouTube](#)

[Quam Pulchra Es - YouTube](#) koor?

[Medieval music - Quam pulchra es by John Dunstable - YouTube](#) Lumina voices

["Quam Pulchra Es" by John Dunstable at Switchboard ... - YouTube](#) met japanse instrumenten taimu shakuhachi

[Quam pulchra es - John Dunstable - English medieval ... - YouTube](#)

["http://www2.cpd.org/wiki/index.php/Quam_pulchra_es_\(John_Dunstable\)"](http://www2.cpd.org/wiki/index.php/Quam_pulchra_es_(John_Dunstable))

Quam pulchra es et quam decora, carissima in deliciis. Statura tua assimilata est palme, et ubera tua botris. Caput tuum ut Carmelus, collum tuum sicut turris eburnea. Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, et videamus si flores fructus parturierunt, si floruerunt mala Punica. Ibi dabo tibi ubera mea. Alleluia.	How beautiful and fair you are, my beloved, most sweet in your delights. Your stature is like a palm-tree, and your breasts are like fruit. Your head is like Mount Carmel and your neck is like a tower of ivory. Come, my beloved, let us go into the fields and see if the blossoms have born fruit, and if the pomegranates have flowered There will I give my breasts to you.
---	---

3.2. VERDERE ONTWIKKELING VAN DE **MEERSTEMMIGHEID** IN DE RENAISSANCE

3.2.1. Inleiding

Telkens wanneer ik hun werken beluister of doorneem,
voel ik me intens verheugd en geestelijk verrijkt.

Johannes Tinctoris, *Liber de arte contrapuncti*, 1477

De volgende bladzijden geïnspireerd op de uitgave van Ignace Bossuyt, *De Vlaamse polyfonie*, Leuven. Davidsfonds, 1994

Wat is en luisteren naar polyfonie?

Welke werkkring / centra en de rol van het Bourgondische hof?

De muzikale genres

Symboliek in de polyfonie

Verspreiding via handschriften en drukken

De vijf generaties: overzicht

Guillaume Dufay (1400-1460) Kamerijk-	→	Bourgondisch
Josquin Des Prez (1400-1474) Picardië	→	humanisering
Nicolaas Gombert (1495-1560) Z-Vlaanderen?	→	hof keizer Karel V
Adriaan Willaert (1490-1562) Roeselare?	→	Italië
Orlandus Lassus (1532-1594) Bergen / München	→	Europeaan

Algemeen historisch:

Na ontstaan van muziekalfabet rond 8^e eeuw, onder grote druk van grote hoeveelheden muziek t.g.v. gregoriaanse organisatie van de muziekpraktijk, ontstaat de mogelijkheid tot verdere muziekontwikkeling. Dit leidt tot de eerste meerstemmigheid ('moet' op papier genoteerd!) rond Parijs vanaf de 9^e eeuw tot de 13^e eeuw (Stile Antiqua). Frankrijk was toen centrum van West-Europese cultuur. Verdere ontwikkeling verbreidt zich t.g.v. de perikelen van de 100-jarige oorlog (1350-1450) naar de Nederlanden (toen het rijke Vlaanderen zich economisch ontwikkelend naar de Gouden Eeuw van Brugge) en ontwikkelt zich fenomenaal in de komende twee eeuwen (Ars Nova); tegelijk, wegens enorme vraag naar, verspreidt zich de Vlaamse polyfonie en polyfonisten over de 'rest' van de wereld (uiteraard bij aristocratie, gegoede milieus, adel enz. niet bij het gewone volk!); haast overal ontstaan bepaalde scholen, bv. de Venetiaanse school o.l.v. Adriaan Willaert van 1527-1562; aldaar worden stilaan nieuwe 'autochtone' componisten opgeleid die op hun manier in hun land de polyfonie verder ontwikkelen.

Dus: vanuit Franse cultuur en hof overname door de Bourgondische cultuur en verbreid naar andere culturen. Deels onder druk van de godsdienstvervolgingen in de Lage landen verbreiding naar Duitse cultuur en beïnvloedt Schütz en Bach en motet; ook verbreiding naar de Italiaanse cultuur beïnvloedt Monteverdi en ontstaan van madrigalen; verbreiding naar Engeland levert o.m. Thomas Tallis in *Spem in Alium*.

Luisteren naar polyfonie? → niet vanzelfsprekend ...

- ongeëvenaard, eigenheid haast exclusief en te laat 'vermarkt'
- nog niet doorgedrongen bij publiek en onderwijs (Vlaamse Primitieven wel; tijdgenoten!)
- uitvoering niet vanzelfsprekend; complexe grammatica
- vergt direct actieve luisteringesteldheid dan 'klassiek' repertoire
- eist aandacht en aanwezigheid; geen divertimento à la barok en Mozart

OORSPRONG – BENAMING Vlaamse polyfonie

Vlaams: huidige Vlaanderen, Brabant – Antwerpen – 's Hertogenbosch (toen hertogdom Brabant) en groot gedeelte van Wallonië w.o. zeker Henegouwen en verder Noord-Frankrijk, te weten gebied rond Rijsel (Lille rond 1700), Laon, Kamerijk (Cambrai), Atrecht (Arras) en Limburg (althoewel bij prinsbisdom Luik, dus niet Bourgondisch). Ook wel de *Lage Landen* als verzamelnaam gebruikt.

De Nederlanden: Vlaams en het huidige Nederlanden onder de Moerdijk (ook deels Limburg)

Aldus: Franco- Vlaams - Nederlandse polyfonie
Franco- Vlaams polyfonie
Franco- Nederlandse polyfonie
franco-flamand in Franse publicaties
franco-flemisch in Engelse publicaties

In Italië bekend als *fiamminghi* en in Spanje was er de *capilla flamenca*;

Heersers waren:

14^e 15^e eeuw: Bourgondisch hof, wel geaffilieerd met Frans koningshuis; deze hertogen waren haast excentriek kunstminnend van aard waardoor een enorme kunstproductie (miniaturen!); de economische omstandigheden waren wel ideaal;

16^e eeuw: Habsburgers en later Spaanse tak

Wat is polyfonie?

- als twee of meer verschillende melodieën tegelijk klinken = meerstemmigheid. de techniek ervan = contrapunt en indien ver doorgevoerd = polyfonie
- meerdere redelijk onafhankelijk van elkaar verlopende gelijkwaardige stemmen waarbij in de loop van haar ontwikkeling het begrip polyfonie steeds anders moet worden begrepen
- v.a. 9^e: primitieve polyfonie cfr. spoorlijn: gelijktijdige zelfde (gregoriaanse) melodie maar met hoogteverschil (ander register) van een kwart, kwint enz.; er is dus geen nieuw zelfstandig verlopende melodie maar wel nieuwe partij (parallele polyfonie); alleen uitgevoerd in religieuze context: het principe stagneert tot
- vervolgens 12e: eerste bloei van 'echte' polyfonie: op de bestaande melodie kronkelt een totaal andere zelfstandige melodie, m.a.w. stapeling van horizontale gedachte muziek waarbij alle lijnen één totaliteit vormen, dus dermate geconcipieerd dat zij goed samen klinken (cfr. beeldende kunst – futurisme)
- polyfonie = contrapunt (eerst vertikaal dan horizontaal gedacht)
- 13e, 14e: toevoegingen van derde, vierde partij: steeds complexer
 - o probleem van ritme door toonduurverschillen, tijds- en ritmeverhoudingen: daarom *tactus* = een soort maatslag/tijdseenheid aangegeven door koorleider om vooruitlopen of achterblijven te voorkomen.
 - o begin en slot van een fragment moet samenkomen in octaaf, unisono of kwint: aldaar consonantie = meest volmaakt; wel vrijheid in 'buik'zang d.w.z. gebruik van 'verboden', onvolmaakte of dissonante intervallen
- 15^e: polyfonie groeit uit tot een gecompliceerd bouwwerk waarin horizontaliteit en verticaliteit elkaar in evenwicht houden = wonderbaarlijk met als centrale bouwstenen:
 - o melodie: horizontale tonen
 - o samenklank: verticale intervallen
 - o ritme: afwisseling lange en korte tonen
 - o maat: *tactus* als eenheid van tijd

CONTRAPUNT

Verdere specifiek invulling/toevoeging 'van Vlaamsen huize':

1. stilistische eenheid: eufonie ~ welluidendheid ~ zoetgevooidheid: viel op!
2. technische virtuositeit (via Duitse lijn naar Schütz en Bach: late erfgenaam en voltooiing!)
3. gelijkwaardigheid van alle partijen:
 - o de idee van een centraal leidende gregoriaanse melodie (hiërarchie van stemmen) wordt losgelaten t.v.v. een simultaan programmeren van alle stemmen, een soort vrije uitwerking: ongelooflijk!
 - o uiterste gelijkheid wordt bereikt in imitatieve contrapunt tot imitatiecanon

4. uitbouw en verrijking van een aantal genres die later als norm werden overgenomen

- Adriaan Willaert: pionier van het Italiaanse madrigaal

Welke werkkring / centra en de rol van het Bourgondische hof?

- verschuiving zwaartepunt van Parijs naar het Noorden o.m. wegens brede artistieke belangstelling van de Bourgondische hertogen: hofkapel, later overgenomen door o.m. Habsburgers en Italiaanse hertogen
- opleiding aan kathedraalscholen cq. koorscholen; daarna vaak verder geestelijke opleiding, zodoende prebenden!
- religieuze en profane muziek; ook soms gecombineerd instrumentaal
- mobiliteit: verplaatsingen van hof naar hof van componist en/of hertog; dus ook gelegenheidswerken; aldus verspreiding van het repertoire

DE MUZIKALE GENRES

religieuze en profane polyfonie voor 1400

Chanson en Motet

mis

- cyclische mis op cantus firmus
- parafrasemis
- parodiemis
- missa pro defunctis
- magnificat, hymne en psalm
- motet

volkstaal

het franse chanson

Italiaans madrigaal en de villanella

het Duitse lied

SYMBOLIEK in de polyfonie

- het oproepen van bepaalde associaties die verwijzen naar dieper liggende betekenissen
- valkuilen: alles of te ver symbolisch opvatten

getal

- drie: triniteitgedachte en dus meest volmaakte en heilig getal; zo ook maat van drie = cirkel = symbool van oneindigheid; 3-stemmig imitatiecanon
- twee ofte binair: doorbreekt oneindigheid en dus halve cirkel
- vier: de mens
- zeven: = $3 + 4 = 7$ ofte totaliteit god en mens en zo bv. $3 \times 4 = 12$ apostelen (er waren er meer!)

zwarte notatie

- vóór 1450 meeste noten in zwart

- vanaf 1450 open notennotatie; indien toch nog volledig of deels zwart dan vaak symbolische duiding als teken van rouw
-

cantus firmus

gematria

- het geven van getallenwaarde aan letters volgens alfabet: a = 1, b = 2, enz.
- Ockeghem = 64 en de melodie 'L'homme armé' wordt opgerekt tot 64 noten
- bv. Bach = 14 en hij beperkt een fugathema tot 14 noten
- ! niet gespeend van een tikkeltje esoterie

VERSPREIDING VIA HANDSCHRIFTEN EN DRUKKEN

Handschriften of manuscripten

oogverblindend, prachtig verlucht
vaak als geschenk

Petrus van de Hove of Petrus Alamire	→	Bourgondisch hof
Hans Mielich	→	München
Zeven boetepsalmen van Lassus		

Drukken

mogelijk vanaf 1501, daarom verviel de handschriftelijke overlevering niet (was soms praktischer); vanaf drukwerken snellere en grotere verspreiding van muziekwerken

Uitgevers:

Petrucci	Venetië
Susato	Antwerpen
Phalèse	Leuven
Waelrant	Antwerpen
Plantin	Antwerpen

3.2.2. DE VIJF GENERATIES: overzicht

Voorlopers

Uit de Parijse Notre-Dame school (ca. 1200) werd het eerste hoogtepunt van de polyfonie, voordien marginaal sluimerend in de kloosterkerken, gerealiseerd door namen als Leoninus en Perotinus. De 14e eeuw kent de opbloei van de profane muziek, o.m. het Franse chanson waarvan Guillaume de Machaut de grondlegger is. Door Franse connectie tevens invloed vanuit Engeland (Dunstable e.a.).

Generatie

↓

1	Guillaume Dufay (1400-1474) Kamerijk-idem Gilles Binchois	→	Bourgondië
2	Johannes Ockeghem (1410-1497) St.-Ghislain (Henegouwen)	→	Frankrijk
3	Josquin Des Prez (1440-1521) Picardië Jacob Obrecht (1457-1505) Gent	→	humanisering
4	Nicolaas Gombert (1495-1560) Z-Vlaanderen? Adriaan Willaert (1490-1562) Roeselare?	→ →	hof keizer Karel V Italië
5	Orlandus Lassus (1532-1594) Bergen München Philippe Rogier (1561-1596) Atrecht Philippus de Monte (1521-1603) Mechelen	→ → →	Europeaan Spanje Praag, Rudolf II

De drie 'echte' Vlaanderaars zijn

Philippus de Monte	uit	Mechelen
Jacob Obrecht	uit	Vlaanderen ~ Gent?
Adriaan Willaert	uit	Roeselare

De anderen:

Matteo Romero	uit	Luik
Orlandus Lassus	uit	Bergen

- briljante synthese (cfr. Van Eyck) van de complexe en gekunstelde Ars Subtilior met de Engelse klankschoonheid en van daar uit stimulans tot verdere ontwikkeling internationaal polyfonie repertoire
- bereikt een tot dan toe ongekende volmaaktheid in de compositiewijze bekend als polyfonie of meerstemmigheid met een vernieuwende klankschoonheid en welluidendheid
- beïnvloed door (google) John Dunstable (1390-1453) die i.t.t. de wat hoekige Franse muziek oorstrelende composities maakte: hierop borduurt Dufay verder. Zo o.m. zijn panconsonante schrijfwijze. Hierbij komen er geen dissonanten voor en dat geeft een aangename volkank. vb. *Salve flos Tuscae*: (hulde aan Toscane)
 - o boven twee streng mathematische dragende tenorpartijen (brede trage gregoriaanse melodie) klinken twee snellere hogere stemmen onafhankelijk van elkaar, met eigen tekst
 - o dus: vier zelfstandige melodieën in verschillend ritme met twee streng geordende tenorpartijen en twee soepele bovenstemmen
 - o gecomponeerd n.a.v. bezoek aan Florence alwaar hij ook het (isoritmis) motet *Nuper rosarum flores* componeert voor de inwijding van de dom (architect Brunelleschi!)
 - o in *Mirandas Parit Hec Urbs Florentina Puellas* (lyrics) krijgen vrouwen de aandacht. Dufay stapt hier af van een streng keurslijf en laat de drie partijen vrijuit stromen. daardoor vloeiende melodische lijnen en een beslissende stap naar gelijkschakeling/emancipatie der stemmen
 - [Guillaume Dufay: La belle se siet au pied de la tour - YouTube](#)
- het Franse chanson: profaan, populair, meestal 3-stemmig
 - o balladen: 10
 - o rondeaus: 60; o.m.
 - *La belle se siet*: lossere structuur, wel dissonanten
 - *Hé, compaignons*: kenmerkend het refrein (herhaling)
 -
- mis:
 - o cruciale rol
 - o beïnvloed door John Dunstable d.w.z. cantus firmus
 - Gloria: overrompelende melismatisch uitgewerkte slot – Amen; melodie van Frans volkslied: verstrengeling profaan en religie!
-
- tijdgenoten: Binchois, Alexander Agricola, Busnois

Vergelijking

[Guillaume Dufay: Salve flos Tuscae gentis - YouTube](#) met Engelse vertaling

[Guillaume Dufay \(1397 - 1474\): Salve flos Tusce gentis - YouTube](#) a Ensemble

[Dufay Salve Flos - YouTube](#) Anamartula en deels latijnse tekst

[Dufay: Salve, flos Tuscae - YouTube](#) Hilliard Ensemble /afb: La Bella Simonetta, Botticelli,

[Guillaume Dufay - YouTube](#)

[Salve flos tusce gentis Florencia - YouTube](#) Ensemble Musica Nova direction: Lucien Kandel en verhaal weergevend

[Guillaume Dufay - Flos florum - YouTube](#)

[Guillaume Dufay-Flos Florum -motete.wmv - YouTube](#)

May 15, 2012 ... Salve flos Tusce, isorhythmic motet for 4 voices.by vaporesletales 3,175 views ... Guillaume Dufay: Bon jour, bon mois, bonne sepmaineby ...

[Ars subtilior. Salve flos Tusce, isorhythmic motet for 4 ... - YouTube](#)

Nov 24, 2010 ... Composed by Guillaume Dufay. From Gothic to ... Buy "Isorhythmic Motets: Salve flos Tusce gentis - Vos nunc, Etrusce iubar" on eMusiciTunes ...

Lamentatio sanctae matris ecclesiae Constantinopolitanae van Guillaume Dufay (Els)

Tijdgenoten:

Gilles Binchois (1400-1460) Bergen?-Zinnik

- componist bij uitstek van het Bourgondisch chanson
- vooral rondeau

Alexander Agricola (1446-1506) NI-Vallodolid

- Europese carrière en nadien aan het Bourgondisch hof
- Muzikaal: overweldigende melodische rijkdom met graag gebruik van lang uitgesponnen melismatische lijnen

Antoine Busnois (1430-1492) Picardië-Brugge

- Vooral motetten

3.2.2.2 Johannes Ockeghem (1410/20-1497) St.-Ghislain –Tours → Frankrijk

- vanaf 1452 tot zeker 1483, maar wellicht langer, in dienst van Franse koningen (die zich herstelden van 100-jarige oorlog en nu geld en tijd over hadden voor cultuur).
- hooggewaardeerd, veel achting en huldeblijken; *Nymphes des bois* (titelaanhef!) door Josquin des Prez gecomponeerd na diens dood in zwarte noten! = rouw
- oeuvre: weinig productie, wel superieur en uniek; vooral polyfone mis en motet en effent hierbij de weg voor Josquin des Prez

Johannes Ockeghem: Deo Gratias door Blindman Saxophone Quartet - CD Multiple Voice (Early Music Revisited) - Emarcy 472 596-2 - [0:05:53] mooi instrumental 21.02.13 Klara 22u

[Johannes Ockeghem - Wikipedia](#) met oeuvre

[Johannes Ockeghem c. 1420-1495: Ma bouche rit - YouTube](#) instrumentaal

[Johannes Ockeghem. Ma bouche rit. Leonardo da Vinci - YouTube](#) homofoon

[Ockeghem - Ma bouche rit et ma pensee pleure - Jean Fouquet ...](#) licht polyfonisch

[009 - Ockeghem - Virelai 'Ma bouche rit' \(Lesne\) - YouTube](#) R. Clemencic!

[Ma bouche rit \(Johannes Ockeghem\) - ChoralWiki](#) Franse tekst en Engelse vertaling

[Ockeghem, "Ma bouche rit"](#) opbouw structuur

[Ma bouche rit, chanson for 3 voices: Information from Answers.com](#)

The wildly popular chanson *Ma bouche rit*, by Johannes Ockeghem, survives in nearly twenty separate manuscripts of this kind, in addition to being included in ...

[Ma bouche rit \(Anonymous, set by Johannes Ockeghem\) \(The Lied ... tekst in Oud-Frans](#)
[OCKEGHEM DISCOVERED: A GALA TRIBUTE - Musica Spei](#)

Bernard Thomas. *Faulte d'argent*. Instrumental Consort. *Ma bouche rit*

Johannes Ockeghem. Eric Lobenstine, Jeanne Beddoe & Instrumental Consort ...

Tijdgenoten:

Loyset Compère (1445-1518) Henegouwen-St-Quentin

Johannes Prioris (1460-1514) Brabant?

Antoine De Févin (1470-1512) Atrecht-Blois

Antonius Divitis (1475-1530) Leuven-Rome

Hilliard Ensemble: Josquin Desprez: Motets & Chansons

Of all the north European composers who made their careers writing beautiful secular madrigals in sixteenth-century Italy, Josquin Desprez is regarded as the **greatest**. Fusing learned polyphony with rhythmic gait, the madrigal was hugely popular in Italy and England. The brilliant British male octet The Hilliard Ensemble, sounding very much like angels, are one of few groups who can do justice to this difficult, soaring material. From the sacred "Ave Maria... Virgo serena," "Veni Sancti Spiritus," and "De profundis clamavi" to the secular "Petite camusette," "Je me plains" and "Je ne me puis tenir d'aimer," this is wonderful music. 13 songs. Extensive liner notes give lyrics and translations.

- Luther: de noten moeten doen wat hij hen voorschrijft, de andere zangmeesters doen wat de noten hen opleggen. Wordt ook vergeleken met Michelangelo;
- Muzikale mijlpaal te vgl. met wat Beethoven betekend heeft voor de 19^e eeuw
- Ingrijpende gedaanteverandering omdat meer ruimte wordt gemaakt voor de emotie in de muziek m.a.w. muziek op mensenmaat, de luisteraar voelt zich sneller betrokken, muziek *spreekt* aan. Samengevat in het begrip *humanisering*, een vanaf nu onomkeerbaar proces.
- Deze humanisering hangt samen met de ontwikkeling van allerlei gedachtegoed van de renaissance: menselijk individualiteit wordt 'ontdekt' (n.a.v. kennismaking met Grieks-Romeinse teksten), dus meer nadruk op zelfexpressie en aandacht voor taal als uitdrukkingmiddel, aldus meer streven naar eenheid van poëzie en muziek ofte: muziek ligt in het verlengde van de taal! = sprekende muziek ...
- Theun de Vries schreef in 1960 de historische roman *Het motet voor de kardinaal* (wedervaardigheden van Josquins reis naar Italië – roman in bezit) en Daan Manneke componeerde n.a.v. de Vries 95^e verjaardag in 1994? [Doulce Memoire - Motet voor de Kardinaal - Daan Manneke ...](#); vink na opening site *lees meer* aan voor relevante informatie en de tekst;

[Josquin Des Prez: Miserere mei Deus - YouTube](#) Hilliard ens. Veel info en vl.pr.afb
[07 Miserere mei Deus parte prima Desprez Josquin 1440 ... - YouTube](#) PH. Herreweghe
[Josquin Desprez - Miserere mei Deus secundum - YouTube](#) Dufay ensemble +
[Josquin des Prez - Miserere \(1503-04\) - YouTube](#) Labyryntho / met lopende partituur
Deel II
[Miserere mei, Deus - YouTube](#)
[The Sixteen Miserere Mei Deus - YouTube](#)
[08 Miserere mei Deus parte seconda Desprez Josquin ... - YouTube](#)
[Josquin Desprez - Miserere mei, Deus \(Salmo 51 - Tem ... - YouTube](#) deel II
[Audi, auditui meo dabis from Miserere mei Deus \(Josquin\) - YouTube](#) Schola Antiqua
[05 Jacobus Vaet: Miserere mei, Deus - YouTube](#)

[Josquin Des Prez: Mirabilia testimonia - YouTube](#)
[Mirabilia testimonia Tua- Juan Gutiérrez de Padilla - YouTube](#) 100 jaar later
vocaal

[Missa L'homme armé](#)

Het populaire middeleeuwse 'L'homme armé' heeft meer dan welk ander lied ook gediend als cantus firmus voor de zetting van Latijnse missen door componisten uit de Renaissance. Er zijn meer dan veertig voorbeelden van bewaard gebleven. **Josquin Desprez**, één van de belangrijkste componisten uit die tijd, gebruikte de melodie twee keer. Eén daarvan, de 'Missa L'homme armé sexti toni' is volgende zaterdag het centrale onderwerp van Meesterwerk. **Dirk Snellings** is Chantal De Waeles erudiete gast en hij voert ons binnen in de boeiende muzikale wereld van de componist en zijn tijd.

Meesterwerk, met Chantal De Waele, zaterdag 13 november om 17 uur 2012. ▶

- **anoniem:** Chanson 'L'homme armé' door The Tallis Scholars o.l.v. Peter Philips - Gimell 454 919-2 - [0:00:37]
- **Josquin Desprez:** Kyrie uit Missa l'Homme Armé Sexti Toni door The Tallis Scholars o.l.v. Peter Philips (1989) - Gimell 454 919-2 - [0:03:39]
- **Josquin Desprez:** Kyrie uit Missa l'Homme Armé Sexti Toni door A Sei Voci o.l.v. Bernard Fabre-Garrus (2001) - Astrée E-8809 - [0:03:20]
- **Josquin Desprez:** Gloria uit Missa l'Homme Armé Sexti Toni door Métamorphoses o.l.v. Maurice Bourbon (2010) - Calliope CAL-9441 - [0:06:18]
- **Josquin Desprez:** Credo uit Missa l'Homme Armé Sexti Toni door A Sei Voci o.l.v. Bernard Fabre-Garrus (2001) - Astrée E-8809 - [0:09:21]

- **Josquin Desprez:** Sanctus uit Missa l'Homme Armé Sexti Toni door Métamorphoses o.l.v. Maurice Bourbon (2010) - Calliope CAL-9441 - [0:05:07]
- **Josquin Desprez:** Agnus Dei uit Missa l'Homme Armé Sexti Toni door The Tallis Scholars o.l.v. Peter Philips (1989) - Gimell 454 919-2 - [0:08:02]

Na Josquin:

- Heinrich Isaac (1450-1517) Vlaanderen – Florence Duitsland
- Jacob Obrecht (1450-1505) Gent – Ferrara Italië
- Pierre de le Rue (1460-1518) Doornik – Kortrijk Spanje
- Alexander Agricola ()
- Loyset Compère (-1518) – St. Quentin

3.2.2.4. Nicolaas Gombert (1495-1560) Z-Vl.?-Doornik → hof keizer Karel V
Adriaan Willaert (1490-1562) Roeselare?-Venetië → Italië

- Begeleid met de zgn. *Capilla Flamenca* Karel V op zijn talrijke reizen doorheen het keizerrijk en verspreid daardoor de Vlaamse polyfonie, vooral in Spanje
- componeert vooral religieuze muziek met zijn hofkapel wegens succes van de Reformatie; vooral motetten op bijbelse teksten
- ook wereldlijke Franse chanson, dan wel niet te hoofs en eerder afgestemd op het burgerlijke milieu (vergemakkelijkt door boekdrukkunst)
- Bekend als *Profundo Gombert* (de diepzinnige, de ernstige) wegens doorlopende compacte complexe schrijfwijze met weinig rustpauzen; trekt uiterste consequenties uit de vernieuwingen van Josquin des Prez; weinig heftige contrasten maar eerder introverte affectieve stemming; weinig dramatiek maar wel klankschoonheid en volheid; melodieën stromen voluit en liefst 5-stemmig; conclusie: Gomberts polyfonie beantwoordt aan de verwachtingen van de Contrareformatie: imponeert hierdoor Spaanse componisten en da Palestrina (synthese Josquin en Gombert) wordt zijn Italiaanse erfgenaam, wel iets doorzichtiger (minder noordelijk) wegens wens naar tekstverstaanbaarheid;
- lees gedetailleerd verder over zijn weliswaar pikant? leven [Nicolas Gombert - Wikipedia](#)
- Naast Gombert waren ook Nicolaas Crequillon, Cornelius Canis, Nicolas Payen en Jean Lestainnier werkzaam aan het hof van Karel V
- Clemens non Papa (Jacques Clément) belangrijke tijdgenoot die graag het motet beoefenden maar tevens het chanson; ook Cipriano de Rore

Regina caeli

- 12-st Maria-antifoon: onbeschrijflijk indrukwekkend
- Registers van tenoren en bassen uitgesproken geaccentueerd
- Diepere tonen herinneren aan Ockeghem
-

[Nicolas Gombert: Regina Coeli - Marian Antiphon for 12 ... - YouTube](#)

[Gombert. \(Polyphony\) Regina Coeli for 12 independent ... - YouTube](#)

[ニコラ・ゴンベール \(Nicolas Gombert\) 「天の女王、喜びませ」 - YouTube](#)

2012年12月22日... の女王、喜びませ」 12声のアンティフォナ

パウル・ファン・ネーヴェル指揮 ウエルガス

・ アンサンブル Nicolas Gombert "Regina Coeli" Paul Van Nevel ...

[Gombert: Music from the Court of Charles V - YouTube](#) 12-tal werken o.m Regina Coeli

Alleluia Spiritus Domini

- 5-st; Soepel verloop van melodie
- Syllabisch en melismatisch in mooi evenwicht
- Bloeiende klankconstructies met extra glans voor de tekst
- Niet te detaillistische tekstverklanking
- Geen zucht naar effectjagerij of spektakel
- **Giovanni Luigi da Palestrina:** Stabat mater voor 8 stemmen door The Sixteen o.l.v. Harry Christophers - Coro 16106 - [0:08:26]
- **Giovanni Luigi da Palestrina:** Regina Caeli voor 8 stemmen door The Sixteen o.l.v. Harry Christophers - Coro 16106 - [0:03:33]

- Adriaan Willaert (1490-1562) Roeselare? → Italië
- 1527 aanstelling kapelmeester San Marco te Venetië: ingrijpende betekenis voor het muziekleven in deze stad; van heinde en ver bezoek;
- Willaertkring vormt de 1^e Venetiaanse school, samen met Cipriano de Rore
- Erg groot netwerk, aldus veelzijdig, ook in muziek
- Muziek: graag heldere tekstvoordracht en tegelijk relatie met muziek; daarom vaak 'verhoogd spreken'

Adriaan Willaert: Praeter rerum seriem-Virtus sancti spiritus door Singer Pur - Oehms Classics OC835 - [0:07:15] rustgevend, harmonieus, gewoon schitterend mooi; sopraan komt er mooie uit; volgens Klara geen uitblinker, Capilla Flamenca zou het beter doen 12.03.13

Adriaan Willaert: Recordare Domine - Patres nostri peccaverunt door Singer Pur - Oehms Classics OC835 - [0:08:44] motret, zonder sopraan, ietwat meer statig, laagliggend, donkerder en komt moeilijk op gang

Willaert: West-Vlaming naar Venetië en dubbelkoor
Singer Pur: Zangkoor uit München (of Keulen?),
samenstelling: 1 sopraan, 3 tenoren, 1 bas, geen alt = verwonderlijk

In 1527 trekt Willaert naar Venetië om er kapelmeester te worden in de San Marco. Hoe zag de "skyline" van Venetië eruit in het begin van de zestiende eeuw? Hoe moest je toen naar het Venetië gaan? Willaert werd omschreven als de uitvinder van de chori spezzati-stijl: en van de Venetiaanse stijl. Waarom is die toeschrijving onterecht en waarom is Willaert toch een belangrijke figuur voor deze stijl: Wat leveren akoestische testen in de San Marco op? Willaert en Sansovino, de musicus en de architect van San Marco. Interviews met Deborah Howard (St John's College Cambridge), Ignace Bossuyt, Marc Van Scheewijck, Koen Uvin. Werken van Adriaan Willaert, Johannes Ciconia, Heinrich Ignaz Franz von Biber, Dominique Phinot, Giovanni Ambrogio Dalza e. a.

Presentatie: Nicole van Opstal

Muziekkeuze: Koen Uvin

Contact: meesteradriaen@klara.be

Muziek

Adriaan Willaert: O quando haveva door Ensemble Romanesque - Ricercar RIC 151145 - [0:00:20]

Anoniem, Venetië XIVE eeuw: La nobil scala door Ensemble La Reverdie - Arcana A 38 - [0:02:48]

Johannes Ciconia: Venecie mundi splendor door Diabolus in Musica o.l.v. Antoine Guerber - Outhere 316 - [0:03:09]

Giovanni Ambrogio Dalza: Saltorello en Piva door Accordone - Cypres CYP 1643 - [0:08:45]

Heinrich Ignaz Franz von Biber: Kyrie uit de Missa Salisburgensis door Musica Antiqua Köln ; Gabrieli Consort & Players; Dirigent Paul McCreech - Archiv 457 611-2 - [0:05:51]

Heinrich Ignaz Franz von Biber: Fragment uit het Credo "Et Resurrexit tot eind" uit de Missa Salisburgensis door Musica Antiqua Köln ; Gabrieli Consort & Players; Dirigent Paul McCreech - Archiv 457 611-2 - [0:04:04]

Adriaen Willaert: In Convertendo Dominus, Psalm 125 door Currende o.l.v. Erik Van Nevel - Klara Concertopname 2 juni 2001 - [0:03:47]

Dominique Phinot: O Sacrum Convivium. door The Brabant Consort ; Leiding: Stephen Rice - Hyperion CDA67696 - [0:04:34]

Adriaen Willaert: Lauda Jerusalem Psalm 112 door Currende en Concerto Palatino o.l.v. Erik Van Nevel - ACCENT 9310 track 1 - [0:05:12]

Andrea Gabrieli: Ricercare op het orgel noordzijde door ?? . orgel - Sound and Space 001 - [0:03:15]

Claudio Monteverdi: Salve Regina voor twee tenoren en het orgel noordzijde door Ledenvan Saint-John's College Choir - Sound and Space 001 - [0:01:46]

Adriaen Willaert: "Laudate Pueri" met de koren op de beide koortribunes door Ledenvan Saint-John's College Choir - Sound and Space 001 - [0:01:00]

Ariaen Willaert: In Convertendo door Pro Cantione antiqua o.l.v. Bruno Turner - Archiv 2533 361 LP - [0:04:35]

Ariaen Willaert: In Convertendo door Ensemble Jachet de Mantua - Calliope 9143 - [0:03:35]

Jachet de Mantua/Adriaen Willaert: Nisi Dominus Psalm 126 sexti toni door Ensemble Jachet de Mantua - Calliope 9143 - [0:03:35]

[Adriaan Willaert - Lauda Jerusalem - Perugino - YouTube](#) p.118Currende Choir, Concerto Palatino Ensemble, Erik ...

[Lauda Jerusalem - YouTube](#) op orgel, bestudeer gotische kerk op het einde

[Willaert - YouTube](#) 55 werken van Willaert!

[Lauda Jerusalem - YouTube](#) beleef Vivaldi vs. polyfonie; welke stijl/inhoud afb.

De partituur.Klara 18.01.13

Ik ben een "villanesca alla napoletana", een Italiaans "straatliedje", maar werd door een Vlaming geschreven! Waar mijn componist geboren werd, staat niet vast: waarschijnlijk in de buurt van Roeselare, maar het zou ook Brugge kunnen zijn. Om te studeren ging hij naar Parijs, als jonge componist en zanger reisde hij met een Italiaanse kardinaal mee naar Hongarije en hij stierf in Venetië, in 1562. In al die landen had men heel veel moeite om zijn naam correct uit te spreken en te schrijven... Mijn maker kon er meestal wel om lachen, maar de beginletter van zijn achternaam gaf aanleiding tot misverstanden en schrijffouten. Men ging hem daarom ook "Messer" noemen, en "cantore" of "Fiamingo"

Ik ben dus een villanesca, dat is een kort, spottend liedje vol erotische toespelingen en goedbedoelde pesterijen. Je kunt me terugvinden in een bundel die in 1544 te Venetië gedrukt werd door Girolamo Scotto. Van mijn maker zijn een vijftiental "canzone villanesche" bekend. Mijn tekst is niet zo gemakkelijk te begrijpen omdat er woorden uit het Napolitaans dialect in voorkomen, maar het helpt wel als je weet dat ik gezongen word door een kerel, een vrijer, die hevig naar zijn liefje verlangt en kwaad is op de oude vrouwen die haar moeten beschermen. Ik ben ook nu nog heel erg populair bij koren en zanggroepen. Omdat ik erg kort ben word ik meestal verschillende keren na elkaar gezongen, al dan niet afgewisseld met instrumentale versies!

Wie ben ik?

Antwoord:

"Vecchie letrose" is één van de bekendste "villanesche" van Adriaen Willaert. In die liedjes voert

plezier de boventoon. Het is het plezier van muzikanten en zangers die door de straten van Napels trekken en met de burgerij lachen. In "Vecchie letrose" drijft een hitsige vrijer de spot met enkele oude vrouwen die zijn liefje afschermen...

Adriaan Willaert: Vecchie Letrose door Romanesque - Ricercar RIC 151145 - [0:01:38]
[Vecchie letrose \(Adrian Willaert\) - ChoralWiki](#)

2. *Vecchie letrose, non valete niente*

Villanesca uit de dezelfde reeks (1545), maar die in Willaerts tijd niet zoveel herdrukken heeft gekend als het hierboven besproken *O bene mio*. Tot op onze dagen kent dit lied een ongehoorde populariteit, getuige de vele cd-opnamen. Daar het zeer kort is wordt het meestal verschillende keren na elkaar gezongen, al dan niet afgewisseld met instrumentale versies. Een handtrommeltje kan het best het pittige ritme accentueren. De vrijer drijft de spot met de afgunstige oude vrouwen, onder wier hoede het verliefde meisje wordt geplaatst.

SATB - 1 strofe --A(aa)B(bb')C(cc)D(dd) - Direct aansprekende melodie; syncoperingen - Dansante ritmes - Eenvoudige homofone zetting met enkele passussen imitatief contrapunt en ongelijke inzetten; inzonderheid hoofdfuncties met enkele nevenfuncties w.o. een verlaagde VII; een paar vertragingen van de terts; overvloed aan volmaakt authentieke cadensen

Vecchie letrose non valete niente	Oude klets-kousen, je deugt tot niets
Se non a far l'aguaito per la chiazza:	tenzij om op de markt op de loer te liggen.
Tira alla mazza.	Sla maar met je stok
Vecchie letrose, scannaros'e pазze	oude klets-kousen, gekke tierders

Spiteful old hags, you are good for nothing,
Only for lying in wait in the thicket.
Beat, beat, beat with your canes,
Spiteful old hags, murderous and mad!

The interpretation of the words of these song is problematical. In this poem, '*letroso*' is a dialectal, old word meaning 'stubborn, ill-tempered, fussy'; '*aguaito*' is presumably a form of '*agguàto*', meaning 'ambush, trap', while '*chiazza*' could mean 'blot, stain', but is more likely an old word meaning 'thicket'. The third line is the real problem: '*mazza*' means many things - any kind of stick, basically, including 'walking stick'; but '*tira*'? Is it 'pull... on your cane?' If so, what does that mean? Does it imply using their canes as weapons? I have chosen that solution. Finally, in line four, '*scannare*' means 'to cut the throat of' (persons of animals), hence my choice of 'murderous'. In all cases, I have humbly striven to give some sense to the English text.

Engelse vertaling en uitleg van Mary Pardoe en Dr L.C.Brook of the University of Birmingham, overgenomen van de cd VIVA NAPOLI van Douce mémoire.

[Vecchie letrose non valete niente, canzona for 4 voices - Adrian ...](#) cd waarvan je alle nummers (deels) kunt beluisteren

De uitvoeringen zijn de moeite om te vergelijken

[Adrian Willaert "Vecchie letrose" - YouTube](#) mooie schilderijen
[Adrian Willaert Vecchie letrose - YouTube](#) afb. Breughel
[Vecchie Letrose - Adrian Willaert - YouTube](#) idem
[Adrian Willaert~Vecchie Letrose - YouTube](#) instr. + portret componist
[Zespół Wokalny Minimus "Vecchie letrose" Adrian Willaert - YouTube](#) haast alleen vocaal
en polyfonisch; de groep zie je uitvoeren +
[Adrian Willaert, Vecchie letrose - YouTube](#) storende opname?
[Adrian Willaert: Vecchie letrose, non valet niente \[Villanesca for 4 ...](#) helder en maar 1
afbeelding van een stilleven

[Toplijst - Adriaen Willaert Foundation vzw](#) zeer interessante site waarop veel info over deze
componist en nogal wat liederen worden vertaald en besproken +++

3.2.2.5. Orlandus Lassus (1532-1594) Bergen- München → Europeaan
 Philippe Rogier (1561-1596) Atrecht-Madrid → Spanje
 Philippus de Monte (1521-1603) Mechelen-Praag → Praag, Rudolf II

- Orlande de Lassus, Orlando di Lasso, Roland de Lassus, Roland Delattre
- Europese faam wegens veelzijdigheid (beoefende bijna alle genres) en meesterschap; werkte aan talrijke hoven over gans Europa; had mooie tenorstem;
- Reeds op 20 jaar kapelmeester van Sint-Jan van Latheranen in Rome
- Op 30 jaar leider hofkapel te München: door Lassus een van de beste van Europa
- Tussendoor probeert Franse koning Karel IX Lassus te charteren: mislukt!
- Villanella *Matona mia cara* typisch bisnr van vele (polyfone) koren; overigens een vingeroefening uit zijn jeugd! [Matona, mia cara - Orlando di Lasso - YouTube](#) en [Matona mia cara, Orlando di Lasso, 1581 - YouTube](#)
- Weg: Josquin → Willaert → de Rore → eindpunt Lassus met als doel: nog meer (ongehoorde) expressieve waarde van de muziek verhogen vanuit de inhoud van de tekst (ongeevenaard inlevingsvermogen in de tekst) ... niets nieuws, maar !!!
 middel: **chromatiek** ... met als hoogtepunt *Timor et tremor*:
 - o Sterk declamatorisch, heftig emotioneel en sterk beeldend uitdrukingskracht
 - o Woord: juiste accenten en gevoelsgeladenheid m.a.w. relatie tekst-muziek optimaal gerealiseerd
 - o Soms geen tot weinig melodie: versterkt negativiteit van woord of passage
 - o Einde 'non confundar' verwarring extreem doorgemuzikaliseerd
 - o Kortom: wanhoop, smeking, godsvertrouwen indringend dramatisch tot uiting
- Latijnse motetten zijn de kern van zijn omvangrijk oeuvre en absoluut hoogtepunt van het 'vrije expressieve motet': internationaal gegeerd; maar beheerste alle genres, zoals profane motetten, liturgische werken (missen, 100 magnificats, hymnen, passies) en Franse (moedertaal), Duitse en Italiaanse liedvormen; een man van de wereld!
- Lassus vormt (indirect) een pijler naar de vroeg-barok en dat via Giaches de Wert en de Venetiaanse School met Andrea en Giovanni Gabrieli mondt zijn muziek uit bij Claudio Monteverdi, Schütz, Bach enz. Naast de prima prattica (polyfonie) ontstaat bij Monteverdi de secunda prattica. Beide praktijken gaan in de vroeg-barok nog een eindje samen (zie leerstof begin^{2e} jaar).
- Enorm geëerd: tot de adelstand verheven (keizer) en Orde van de Gouden Spoor (paus)
- Conclusie: legendarische veelzijdigheid, briljant synthesefiguur en bekroning van 150 jaar 'Vlaamse' polyfonie

[Orlandus Lassus: Timor et tremor - YouTube](#) alleen afb.

[Orlando di Lasso: Timor et tremor • Vokal Ensemble ... - YouTube](#) mooi verschil! Vokal

Ensemble München, Dir.: Martin Zöbeöey

[Lassus - Timor et tremor \[a 6\] - YouTube](#) latijnse tekst en partituur; Cambrigde Singers

[Timor et tremor - Orlando di Lasso - YouTube](#) in Zweedse ? kerk Kór Langholtskirkju

Jón Stefánsson Ég bíð uns birtir yfir.

[Timor et tremor, motet for 6 voices, M. iii \(S. xix/6\): Information from ...](#) geen muziek

[Timor et Tremor - Orlandus Lassus - YouTube](#) opname rechtstreeks??? Het koor

Crescendo uit Zottegem o.l.v. Hedwig Vandaele, tijdens zijn jubileumconcert in de Sint-Martinuskerk te Velzeke op 12 november 2011

?? niet Lassus?? [Schlenker: Timor et Tremor \(University Singers\) - YouTube](#)

[Timor et Tremor - Ascention Into Death - YouTube](#) metal ?[Gothicromance111](#)

Jan 28, 2013 ... Band: Timor et Tremor Song: Ascention Into Death Album: My Oaken ...

Orlandus Lassus: Timor et tremor by micrologus2 7,031 views; 2:34 ...

[Unity Singers - Timor et Tremor - YouTube](#) The Unity Singers performing Timor et Tremor by Terry Schlenker at the ...

[Orlandus Lassus: Veni, Sante Spiritus - YouTube](#)

[Orlandus Lassus: O vin en vigne - YouTube](#) wijnlied; pittige ritmiek, soms snel declamatorisch en ongecompliceerd; tekst door *meer weergeven* klikken

[Orlandus Lassus: La nuit froide et sombre - YouTube](#) 2 - 3 st.

[Orlandus Lassus: Il estoit une religieuse - YouTube](#) meerstemmig erotisch liedje waarbij hij enigszins grof via religieuze muziek de liefde van een non op een pater laat verenigen in een Paternoster ... uit het leven gegrepen!

[Top Tracks for Orlande de Lassus - YouTube](#) 50-tal werken!

w.o. Matona mia cara homofoon liefdeslied

Orlandus Lassus: 2. Prolongati sunt dies mei uit Cantiones Sacrae sex vocum door Collegium Vocale o.l.v. Philippe Herreweghe - Harmonia mundi 901984 - [0:08:00]

En verder:

Italie

Palestrina (1525-1594)

contemplatief

da Victoria (1540-1613)

mystiek - plechtige gereserveerdheid

Luca Marenzio

Engeland:

Tallis

Spem in alium

Byrd

Morley

Downland